

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

**FRA
HIMMERLAND**

OG

**KJÆR HERRED
1971**

FRA HIMMERLAND
OG KJÆR HERRED

FRA HIMMERLAND OG KJÆR HERRED

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR HIMMERLAND OG KJÆR HERRED

XXXII BIND

1971

AKSEL SCHØLINS BOGTRYKKERI . AALBORG

Redaktionsudvalg:

Konsulent J. Jeppesen Jensen (redaktør)

Vicestadsbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen

Rektor Kaj Løber

Overlærer Svend B. Olesen

Museumsdirektør Lars Rostrup Bøyesen

Et renæssanceskab i Aalborgstuen og dets første ejere

Af Svend B. Olesen.

I Aalborg historiske Museums største seværdighed, Aalborgstuen fra 1602, står der mellem andet samtidigt inventar et stort og prægtigt renæssanceskab, et såkaldt femrumsskab. Gennem billedskærerarbejdet røber det sig tydeligt som hørende til samme værksteds-kreds som stuens paneler, vinduer og indgangsdør.

Skabet er erhvervet i begyndelsen af 1930'erne ved en auktion på herregården Boller syd for Horsens fjord¹⁾, men dets udsmykning lader ingen i tvivl om, at det oprindeligt har været hjemmehørende på Aalborgegnen.

Som en række andre nordjyske skabe er det opdelt i tre etager, hvoraf den øverste og den nederste er indrettet med to rum med hver sin dør, mens den midterste noget tilbagetrukne etage kun har ét langt, smalt rum. Det lukkes med en klap, der kan slås ud til vandret stilling. Her kunne hjemmets beholdning af sølvtøj og andre statussymboler præsenteres for husets gæster.

I den øverste etage er de to døre flankeret af mands- og kvindehermer parvis ordnede. Den venstre bærer et relief af korsfæstelsen, mens den højre prydes af Kristi opstandelse. Den store klap midt på skabet har ligeledes bibelske fremstillinger, et relief til hver side. Under korsfæstelsen ses Isaks ofring, det gammeltestamentlige lighedsbillede på Kristi offerdød. Under opstandelsen findes besynderligt nok et relief med nytestamentligt motiv. Jesu dåb i Jordan. Her skulle man ellers vente at træffe det gammeltestamentligt lighedsbillede til opstandelsen: Jonas og hvalfisken. Der kan da heller ikke herske tvivl om, at et sådant tidligere har været at finde på dette sted, thi det nuværende er ikke oprindeligt. Selv ved en flygtig betragtning ses det klart, at det må være skåret af en anden hånd end de øvrige og tilmed i en helt anden stil. Der er langt større

dybde i relieffet og en ganske anden figurbehandling. Det kan iagttages ved at sammenligne personernes hænder. På alle oprindelige figurer er fingrene ikke blot stive, men af samme længde, når lige undtages tomlen. På dåbsrelieffet er hændernes udformning derimod næsten naturlig. Det er også værd at bemærke, at dette relief ikke er indrammet af en oval, således som det er tilfældet med de primære.

Midt på klappen er udkåret en hårfager og mavestruttende kvindefigur med opsmøgede ærmer. Hun står i en rundbuet niche omgivet af attiske slyngbånd og holder et våbenskjold i hver hånd. Skjoldene har dog ingen våbener, men kun initialer. Tre på hvert.

Ved hver side af klappen er placeret to karyatider — fritstående kvindefigurer, der fungerer som søjler. De symboliserer fire af de syv dyder, og er hver især udstyret med to symboler. Til venstre står Retfærdigheden (*justitia*) med sit sværd og sin vægt sammen med Kærligheden (*caritas*), der i højre hånd bærer en pengepose, mens hun i den venstre holder et stort hjerte. Ved klappens modsatte ende ses Troen (*fides*) med et defekt kors i højre hånd og en ligeledes næsten ødelagt genstand, der sandsynligvis har været et lys, i den højt løftede venstre. Ved hendes side er Håbet (*spes*) anbragt. Hun har en due siddende på den ene hånd og med den anden støtter hun sig til et skibsanker.

De fire karyatider er på ægte kvindevis iført klædedragter af meget forskelligt tilsnit. Kun det højtsiddende bælte og de opsmøgede ærmer er fællestræk. I øvrigt er de stereotype med samme hårpragt og af samme gravide udseende som skjoldmøen midt på klappen.

Skabets nederste etage er inddelt af tre store hoveder, hvoraf det midterste er et diademhoved; men skulle man dømme ud fra ansigtsudtrykkene alene, kunne man fristes til at mene, at der for de to yderste hoveders vedkommende var tale om en mand og en kvinde. Han en lidt mut, men selvbevidst bonde i sin bedste alder, med bred næse, svulmende læber og noget hængende mundvige. Hun den lidt ældre og livserfarne kone med slankere formet næse og dybe furer ned mod den smalle, bestemte mund. Således kan et ægtepar af storbondeæt fra Nordjylland meget vel have set ud omkring år 1600, men noget sådant har dog næppe været tilsigtet. Derfor gør man nok klogt i at holde sig til den mere nøgterne vurdering,

Galskytskabet i Aalborgstuen.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

at hovederne er tænkt som ren og skær dekoration på linje med diademhovedet. Så meget mere som begge nok er tænkt som kvindhoveder.

Mellem disse tre hoveder er de meget lave og brede døre eller snarere låger anbragt. De er hængslede forneden og har udskårne blomstermotiver, hvoraf det venstre ikke er oprindeligt, men et ret tilfældigt stykke træskæring. Det er tilpasset i størrelse og anvendt her, selvom det falder helt uden for skabets stil.

Omkring reliefferne og på gesimsen mellem midterste og øverste etage findes rigt kassetteværk i typisk Aalborg-stil. Midt på gesimsen ses tillige et af renæssancens mest yndede motiver, et bevinget englehoved.

Allerøverst er den kraftige æggestav og en del af skabets krone tilføjet ved den sidst udførte restaurering.

Skabet bæres af fire temmelig høje ben. De bageste er nye og drejede; men fortil er de oprindelige heldigvis bevaret, dog ikke i uskadt stand. De er formede som løver, der sidder smukt på bagdelen og holder hver sit skjold med våbenmærker og initialer i forpoterne.

Hvem de personer var, der skjuler sig bag initialerne på de fire skjolde, har hidtil været en gåde. Her skal gøres et forsøg på at fastslå disse personers identitet.

Under et besøg i Hammer kirke i Kjær herred for år tilbage fangede en stor gravsten min interesse. Den er opstillet ved korets nordvæg, men bærer tydelige spor af at have ligget i kirkens gulv, hvor den gennem et par århundreder har stiftet bekendtskab med de skiftende slægters skosåler. Netop stenens nedslidte tilstand var årsag til min interesse. Ved at fugte den fremtrådte flere enkeltheder, bl. a. et våbenskjold med en fremstilling af kobberslangen, som Moses lod opstille i ørkenen under israeliternes flugt fra Ægypten. Her er det udformet som et T-kors omslynget af en venstrevendt slange og flankeret af et T og et C. Til venstre herfor skimtes en cirkel med initialerne MID og på højre side en tilsvarende med ASD. Af stenens udviskede indskrift kan det endvidere ses, at den i sin tid er lagt over sognepræsten i Horsens, Hammer, Sulsted og Ajstrup magister Thomas Christophersen Galskyt og hans to hustruer Margrethe Jacobsdatter og Anne Sørens-datter (Kjærulf). Våbenet med kobberslangen er således Galskyts, mens initialerne i cirklerne står for hans to hustruer.

Slangen på T-korset vedblev længe at spøge i min underbevidsthed, da jeg svagt mindedes at have set motivet anvendt på lignende måde et andet sted. En skønne dag fængede det. Det var jo på renæssanceskabet i Aalborgstuen. En fornyet undersøgelse af dette gav et forbavsende tilfredsstillende resultat. Vel er de skjolde som skabets løver holder i deres forpoter noget tærede forneden af tidens tand,

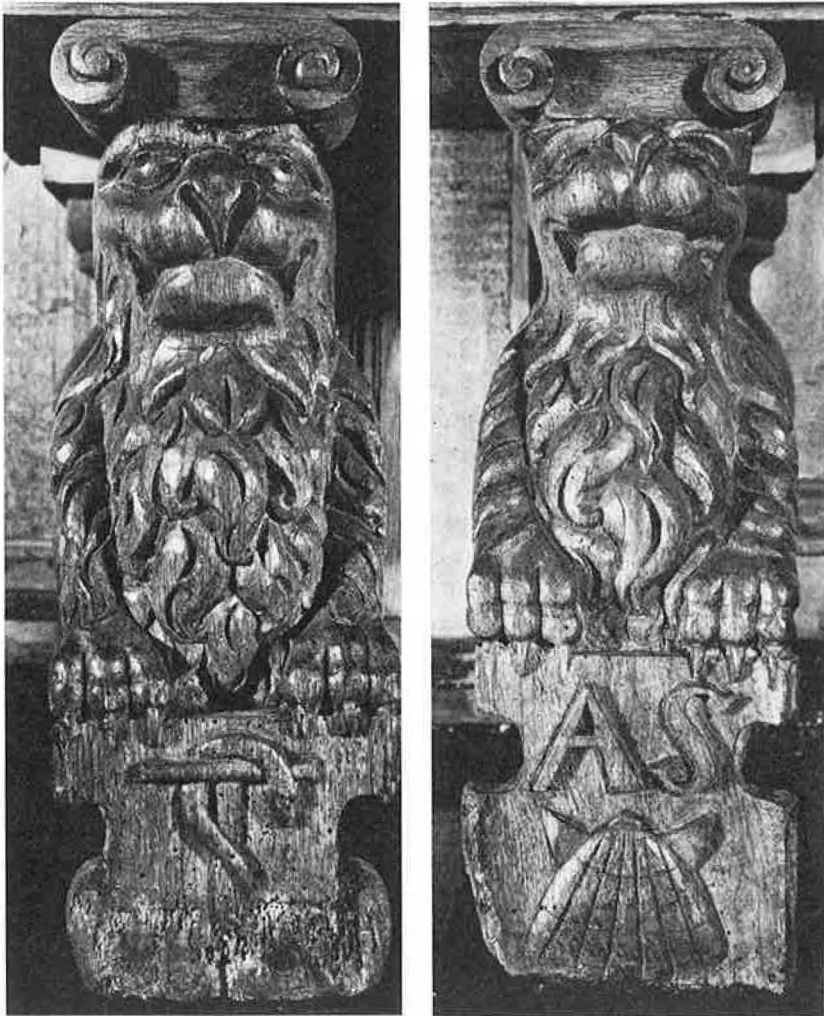

Skjoldmøen med Christopher Thomsen Galskyts og hustrus initialer.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

velsagtens af fugt, men kobberslangen²⁾ er dog tydeligt bevaret sammen med spor af et T og et C på skjoldet til venstre. På det højre ses den øverste halvdel af en ibskal³⁾ samt et A og et S, og selvom der velsagtens nederst er forsvundet et G på det første og et D og måske et K på det andet, er der dog bevaret tilstrækkeligt til med sikkerhed at fastslå, at løveskjoldene betegner Thomas Christophersens Galskyt og hans anden hustru Anne Sørensdatter Kjærulf. Egentlig var hun ikke en rigtig Kjærulf; thi faderen var Søren Christensen kaldet Skriver, herredsfoged i Kjær herred. Han var født i Himmerland og hans slægtsmærke var en ibskal. Moderen var derimod en Kjærulf. Hun hed Else Andersdatter Kjærulf. Slægtsmærke var en ulv. Dette ægtepar boede på gården V. Holtet i Ajstrup sogn. Alle deres børn antog Kjærulf-navnet efter moderen, men benyttede faderens slægtsmærke, ibskallen³⁾.

Endnu står tilbage at tyde de to skjolde midt på skabet med initialerne C T G og S A D. Det første volder ikke besvær. De tre bogstaver tolkes let som Christopher Thomsen Galskyt, og det er netop navnet på den mand, som almindeligvis antages at være Thomas Christophersens Galskyts fader. Han var adelig og ejede bl. a. gods Bodumgaard, det senere Bodum Bisgaard i Thy. Han omtales sidste gang i 1584. Hans hustrus navn kendes ikke, og der hviler et tågeslør af mystik over hendes herkomst. Hendes navn nævnes aldrig selv, når der kunne være god grund til det. Den kendte personalhistoriker postmester C. Klitgaard har gjort et stort arbejde for at finde ud af, hvem hun var, og hvad hun hed⁴⁾. Resultatet af disse anstrengelser blev nærmest negativt. Dog kunne Klitgaard fastslå, at den adelige Christopher Galskyt enten giftede sig med en uadelig pige, eller at sønnen Thomas var født uden for ægteskab. I begge tilfælde ville det betyde, at samme Thomas mistede sit adelsskab. Den første antagelse stemmer godt med virkeligheden og med initialerne på det gamle skab, der netop afslører og bekræfter, at der ikke kan være tale om en adelig dame. Men kan vi da med sikkerhed gå ud fra, at initialerne S A D virkelig står for Thomas Galskyts moder? Svaret må blive et ja; thi det er klart, at de betegner Christoffer Galskyts hustru, og havde hun ikke været Thomas Galskyts moder, havde han næppe ladet hendes initialer sætte på sit pragtskab. Men ak, hendes navn gled os af hænde, netop som det syntes inden for række-

Løver med Thomas Galskyts og hustru Ane Sørensdaters bomærker.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

vidde. Alligevel kan der ikke være mange navne at vælge imellem. Sandsynligvis står S A D enten for Sofie eller Sidsel Anders Datter. Blev der således en uløst gåde tilbage, kan det til gengæld med sikkerhed fastslås, at de første ejere af det skønne skab var sognepræst

Thomas Christophersen Galskyt og hans anden hustru Anne Sørens-datter Kjærulf; og oven i købet får vi et indirekte bevis for, at de to mænd er far og søn.

Om skabets første ejerpar haves nogle oplysninger⁵⁾. Deres herkomst er allerede påvist. Da Thomas Galskyt ikke var adelig, valgte han den gejstlige løbebane. Han studerede ved universiteterne i Rostock og Wittenberg, og blev efter sin hjemkomst rektor for den latinske skole i Aalborg fra 1583 til 1585. Om hans virksomhed her er intet bevaret. Han har åbenbart haft gode forbindelser, siden han i 1585 blev kaldet til sognepræst for Horsens, Hammer, Sulsted og Ajstrup sogne med bopæl i Hammer præstegård; for det var et af de største præstekald i landet. Når det havde denne usædvanlige størrelse, hænger det nok sammen med, at præsterne i Hammer havde en forpligtelse til at huse og bispise kongen med følge, når han var på rejse i Vendsyssel, en byrde, der blev mindre og mindre tyngende eftersom kongerne sjældnere og sjældnere lod sig se nord for Limfjorden. Denne pligt var tillige en medvirkende årsag til, at dette embede altid i ældre tid af kongen var betroet halvadelige præster eller mænd med tilknytning til hoffet, der ligesom Thomas Galskyt meget ofte blev udnævnt til provster i Kjær herred.

Thomas Galskyt var sikkert en velstående mand. Han optrådte i al fald som pengeudlåner. Således fik Guds Legems Lav i Aalborg et lån hos ham på 100 daler, da det nye gildehus i året 1600 blev bygget ved Østerå. I hans embedstid foregik de store hekseforfølgelser i Nordjylland. Vi træffer den nidkære provst i Aalborg ved forhørene over heksene på rådstuen, i latinskolens lektorichus og på slottet, hvor han sidstnævnte sted overværede, at en heks under tortur bekendte sin skyld og angav nogle andre kvinder for trolddom⁶⁾. Galskyt har villigt fulgt Peder Paladii opfordring til at give de skarns hekse en sviende hale til Guds ære.

Thomas Galskyts første hustru Margrethe Jacobsdatter døde i 1599, og kort tid efter holdt han bryllup med herredsfogeddatteren Anne Sørens-datter Kjærulf. Ved dette ægteskab blev han knyttet til den udbredte og indflydelsesrige Kjærulfslæggt, hvilket uden tvivl har styrket hans anseelse.

Nu kunne det være nærliggende at antage, at det store renæssance-skab var fremstillet i anledning af dette bryllup, men det er nok

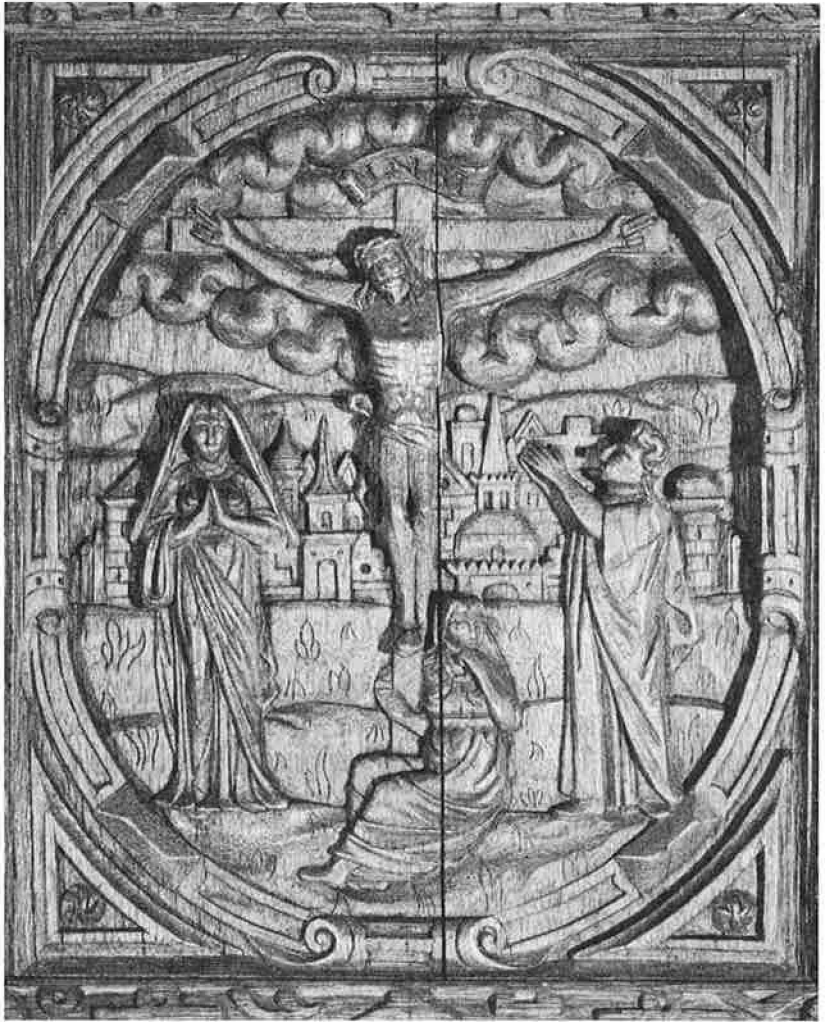
Anders Sørensen Kjærulf og hustru Ane Andersdatter Kjærulfs bomærker og initialer.

(Fot. S. B. O.).

alligevel ikke tilfældet; thi den 30. oktober 1603 nedbrændte Hammer præstegård totalt, og at redde det kolossale møbel ud af de brændende bygninger har sikkert ikke været muligt. Om branden er bevaret en gammel myte⁷). I den siges det: og ikke noget af hans gods blev frelst. Den beretter også, at ulykken skyldtes, at Thomas Galskyt havde fjernet et højkors, der stod ved den undergående helligkilde i Hammer bakker, og bragt det hjem til sin præstegård. Mon der ikke i stedet for et højkors har været tale om et katolsk helgenbillede. Den lutherske kirkes mand har ikke kunne tolerere den overtroiske valfart til kilden og den papistiske tilbedelse af helgenbilledet, derfor fjernede han det. Men præstegårdens brand blev naturligvis af egnens befolkning udlagt som en Guds straf over deres sognepræst.

Thomas Galskyt døde den 25. maj 1624, og hans enke blev efter tidens skik forsørget ved at gifte sig med den nye sognepræst i embedet hr. Erik Nielsen⁸).

Efter disse oplysninger kan det med nær 100 pct. sikkerhed fastslås, at skabets tilblivelsesår må ligge mellem 1603 og 1624. Men nu trænger et nyt spørgsmål sig på: Hvem har fremstillet det prægtige skab? Det er allerede antydnet, at det er beslægtet med træskærerarbejdet i Aalborgstuen, omend nogle år yngre. Måske kan vi komme såvel snedkeren — billedskæreren — som tilblivelsesåret nærmere ved at drage sammenligning mellem skabet og altertavlerne i Sulsted og Ajstrup kirker, da også de er Aalborg-arbejder fra begyndelsen af 1600-tallet.

Korsfæstelsen.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

Besyderligt nok står disse altertavler i Thomas Galskyts to betydeligste kirker. Sulsted-tavlen er ældst. Den er givet til kirken af Stygge Høg til Vang og hans hustru Anne Ulfstand. Ægteparrets navne ses på tavlens storvinger, ligesom deres adelsvåbener er an-

Opstandelsen.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

bragt på topstykkets vinger. Ingen tvivl om giverne, men skaberen er anonym og tavlen er ikke dateret. Det sidste er derimod tilfældet med Ajstrup-tavlen. Den bærer årstallet 1618, og det er tydeligt, at den er et forsøg på at efterligne Sulsted-tavlen. Ja, enkelte detaljer

Isaks ofring.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

på de to altertavler kan være skåret af samme hånd. Det gælder først og fremmest de to relieffer, der forestiller Jesu fødsel. Man ser den søvndrukne Josef komme til stede ved begivenheden med en lygte i venstre hånd og en hose, han i skyndingen ikke har nået at få på, i den højre. Derimod er der tydelig forskel på de øvrige relieffer med bibelsk indhold. Her er Sulsted-tavlen de figurrigste og bedst udførte, ligesom denne tavles hele opbygning og udførelse gør et langt mere professionelt indtryk. Den er således rent kristocentrisk, mens Ajstrup-tavlen også benytter gammeltestamentlige emner som Evas skabelse og syndefaldet uden samme faste og logiske anvendelse og anbringelse af motiverne. Er mon Sulsted-tavlen en mesters værk med undtagelse af fødselsrelieffet og det mere rutinemæssige træskærerarbejde, som er udført af svende, der senere på egen hånd kom til at stå for udførelsen af den mere naive Ajstrup-tavle. Det lader sig vel ikke bevise, men muligheden foreligger. Større interesse end det adelige ægtepar fra Vang har i denne forbindelse giverne af Ajstrup-tavlen, hvis initialer og slægtsmærker findes på den, men de er ikke, som det hævdes i Trap Danmarks

Jesu dåb.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

nyeste udgave, adelige, og ej heller er det dyr, som findes på det ene, nogen hjort, men en ulv.

I tavlens venstre kartouchevinge ses et våben med en stor ibskal omgivet af initialerne A S K, altså et våbenmærke mage til det, der findes på Aalborg-skabet. Blot viser placeringen, at der her er tale om et mandsvåben. Det skal tydes som Anders Sørensens Kjærulf, søn af herredsfoged Søren Christensen Skriver og således broder til Anne Sørensdatter Kjærulf, som vi stiftede bekendtskab med på Aalborg-skabet. Efter faderens død overtog Anders hans embede. Våbenet i tavlens højre kartouchevinge viser et langbenet dyr, som nok kunne have nogen lighed med en hind. Over dets ryg står bogstaverne A A D og under bugen tillige et K. Disse initialer står for Anders Sørensen Kjærulfs hustru Anne Andersdatter Kjærulf, datter af Anders Jensen Kjærulf i Kornumgaard ved Brønderslev⁹⁾. Her er K-et på sin plads, da hun var en ægte Kjærulf = kjær-ulv. Det er derfor givet, at dyret i hendes våben virkelig skal forestille en ulv, selvom den stivbenede fremtoning for udseendets skyld lige så vel kunne repræsentere andre dyrearter. Det ses, at billedskæreren har haft større kendskab til heste end til ulve.

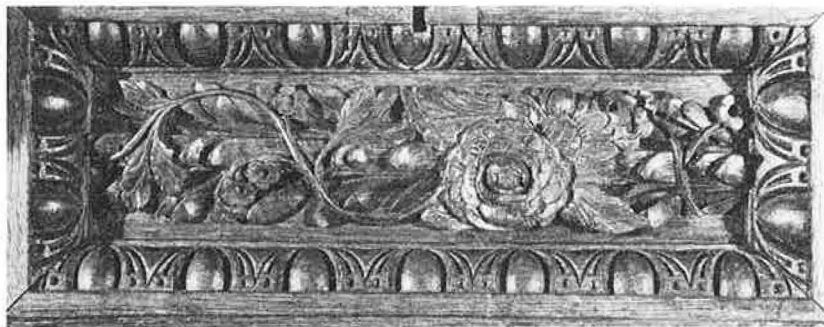
Retfærdigheden og Kærligheden.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

Troen og Håbet.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

Venstre låge med nyere træskæring.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

Disse Kjærulfer — ægte som halvægte — var ættestolte, stridbare vendelboer, som ikke lod sig noget byde. De kunne vel hamle op selv med Høgerne på Vang, også når det gjaldt at pryde deres sognekirke. Søren Christensen Skriver havde vist vejen. Det var ham, der i 1589 skænkede Ajstrup kirke den prædikestol, hvorfra de skiftende præster lige siden har talt til menigheden. I 1618 fulgte sønnen i faderens fodspor med den vældige altertavle. Om den er bevaret et sagn¹⁰), der fortæller, at den er lavet af to døvstumme brødre på V. Holtet, som Anders Sørensen Kjærulf overtog efter moderen i 1617. C. Klitgaard mener, at der muligvis kan være tale om et par af Anderses ugifte brødre¹¹). Imod denne antagelse taler blandt andet, at der så må have været flere børn i Søren Skrivers ægteskab end de otte, postmester C. Klitgaard har fundet frem til, og det ville ligne den trænedede personalhistoriker dårligt at overse noget væsentligt. Gamle sagn skal man omgås med varsomhed og ikke tage alt for højtidelige; men ofte rummer de dog en kærne af sandhed, som man på den anden side gør vel i at søge ind til. I det foreliggende tilfælde er sandheden vist den, at der er tale om to mestre eller svende fra snedkerlavet i Aalborg, som har været antaget til at udføre det krævende arbejde med altertavlen. De har så — som en del af betalingen — fået ophold og kost hos giveren Anders Sørensen på V. Holtet i den tid arbejdet stod på. En meget almindelig fremgangsmåde i ældre tid. Utænkeligt er det vel ikke, at de to kunstnere har været brødre og døvstumme, men helt uden familiær til-

Højre låge med oprindelig træskæring.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

knytning til Kjærulf-slægten. Andet og mere behøver der ikke at ligge i udtrykket: De døvstumme brødre fra V. Holtet.

Sammenligner man nu Aalborg-skabet med Ajstrup-tavlen, springer det straks i øjnene, at der er langt større lighed mellem disse to arbejder end mellem altertavlerne i Ajstrup og Sulsted. Det gælder i høj grad reliefferne med fremstillingen af Kristi korsfæstelse. Hovedpersonerne: Kristus på korset, Maria, Jesu moder og Johannes indtager ganske de samme stillinger de to steder, ligesom klædedragternes udseende lige til folderne er identiske. Skabets persongalleri er dog ikke så righoldigt som altertavlens, idet de to røvere og Maria Kleofas mangler, og for Maria Magdalenes vedkommende er der en ubetydelig uoverensstemmelse i håndstillingen. Afvigelserne skyldes tydeligt pladsmangel forårsaget af skabslågens stramme oval.

I de to opstandelsesbilleder fremtræder lighedspunkterne om muligt endnu tydeligere. Den meget langbenede noget stive Kristus med sejrspanen i venstre hånd — stående på det skråtstillede kistelåg — er fuldstændig ens de to steder. Det samme er tilfældet med tre af de romerske vagtposter ved graven. Der er ingen forskel at se på deres dragter og deres udrustning. Kun den fjerde, der står øverst til venstre, indtager en anden stilling, fordi de tre Mariaer med deres salvekrukker er udeladt. Også i dette tilfælde skyldes afvigelserne, at motivet på skabet spændes af den omgivne oval, som ikke har virket hæmmende på altertavlen, hvis billeder af den grund virker noget løsere i kompositionen.

Karakteristisk for disse arbejder er den naive og stive figurfremstilling og de besynderlige skyer, der optræder på samtlige relieffer. De sidste ligner mest af alt forvredne indvolde. Det er sandsynligt, at reliefferne er skåret efter senmiddelalderlige træsnit; men selvom to billedskærere har arbejdet efter samme forlæg, kunne de ikke opnå så ensartede resultater som dem, der her foreligger. At også hermer og kassetteværk er fuldstændig identisk de to steder, kan vel ikke helt tillægges samme beviskraft som de figurlige fremstillinger; men de er dog med til at tydeliggøre den store lighed og til at fastslå, at her har den samme mand — de samme hænder — været virksomme. Aalborg-skabet og Ajstrup-tavlen har haft samme skaber, som også har udfoldet sig, da prædikestolen i Hallund kirke blev skåret¹²).

Den tanke, at Thomas Galskyt har fulgt altertavlens tilblivelse hos svogeren på V. Holtet, er vel ikke helt urealistisk, og at han har fundet behag i resultatet, er vel sandsynligt. Det kan have bevirket, at han har bestilt sit skab hos Ajstrup-tavlens mester. Hvis denne teori holder stik, må skabet i Aalborgstuen være fremstillet så sent som omkring 1618. Det skal dog bemærkes, at der i privat eje findes et skab af samme mester, og det bærer årstallet 1610¹³).

Hvem de døvstumme brødre på V. Holtet var, og hvem der var mester for skabet, må indtil videre forblive en uløst gåde, ligesom det må anses for en umulig opgave at følge dets veje fra præstegården i Hammer til herregården ved Horsens. Men skabet bør for fremtiden hedde Galskytskabet efter den mand, der lod det lave, og som var dets første ejer.

Diademhoved.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

Mandshoved?

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

Kvindehoved.

(Fot. Lars Rostrup Bøyesen).

Noter og henvisninger.

- 1) Meddelt af museumsdirektør Peter Riismøller.
- 2) Her er slangen højrevendt. At den vender modsat på de to skjolde, kan skyldes, at det ene er skåret efter et signet og det andet efter et segl.
- 3) Ibskal = jacobskal. Skal af en kammusling, som pilgrimme i middelalderen fik udleveret, når de besøgte apostlen Jacobs grav i Sant Jago di Compostella i Spanien. Måske har en af Søren Skrivers forfædre foretaget den besværlige rejse og derfor valgt Jacobs tegn som slægtsmærke.
- 4) C. Klitgaard: Familien Galskyt. Personalthistorisk tidsskrift 6. rk. IV side 168.
- 5) C. Klitgaard: Samme værk og Kjørulfske studier side 359.
- 6) Denne årbog bind 2 1915 side 117 ff.
- 7) Se note 4.
- 8) Ligsten over dette ægtepar findes også i koret i Hammer kirke.
- 9) C. Klitgaard: Kjørulfske studier side 361.
- 10) Evald Tang Kristensen: Danske sagn III side 104.
- 11) C. Klitgaard: Kjørulfske studier side 362.
- 12) Prædikestolen er desværre overmalet med en skinnende brun og kedelig farve. Den burde under kyndig behandling.
- 13) Chr. Axel Jensen: Danmarks snedkere og billedsnidere side 75.

Fruebyen i Aalborg

En by bliver til

Af Kr. Værnfelt.

Hvordan er mon Aalborg blevet til! I en krumning af Østeraa anlagde en af de gamle konger det ældste Aalborghus, som efter sin beliggenhed ved byens hovedaa fik navnet »Aleborg«, d. v. s. »Borgen ved Strømmen«, idet »Ale« betød »Strøm«. Lidt længere nede paa aens vestside, omkring Gammeltoiv, var der opstaaet en lille by, beboet af fiskere, færgemænd, haandværkere og handelsfolk. Den fik efter borgen navnet Aalborg¹⁾.

En konge lod, vi ved ikke hvornaar, lægge en vold om borgen, byen og dens nabo i vest, »Pederstaden«²⁾ med dens lille udflyttersted »Brandstorp«.

Vesteraa og Peder Barkes aa (Lilleaa) tjente som voldgrave, og en grav sønden om Skolegade forbandt de to aær. En øst for Aalborg liggende landsby, »Fruebyen«, kom næppe med i første omgang, men blev senere indlemmet i byen.

Hvornaar denne bydannelse er sket, ved ingen; men allerede lige efter aar 1000 var der kongeligt møntsted, og o. 1060 skriver klerken Adam af Bremen, der havde besøgt Danmark som Svend Estridsens gæst, at Aalborg var en betydelig stad, hvorfra der var søfart baade til England og Norge.

Byen gennemstrømmedes fordem af flere aær. De største af dem var Vesteraa og Østeraa. Imellem sidstnævnte og Lilleaa laa Kron-

---

¹⁾ »*Det ældste Aalborg*«. Se Hist. Samfunds aarboeg 1963, s. 5 og følg.

²⁾ Kr. Værnfelt: »Aalborgs Hjerter 1955«.

³⁾ *Om Pederstaden* (Algades vestende) se Hist. Samfunds aarboeg 1964 og følg.

⁴⁾ Svend B. Olesen: *Mellem Vesterport og Vesterbro*.

⁵⁾ P. Riismøller: *Nørregade i Aalborg 1948*.

jorden, et 18-29 tønder land stort areal, som oprindelig, paa nær det ældste Aalborghus og Graabrødreklosteret, var ubebygget. Vesten og østen for Kronjorden laa to landsbyer, hvis navne forlængst er gaaet i glemme, hvorfor vi efter de kirker, de senere fik, plejer at kalde dem for »Pederstaden« og »Fruebyen«.

Pederstaden er en udflytterby fra Gammel Hasseris. Den laa ved Algades vestre ende, og en af dens mænd, Brand hed han vel, flyttede senere ned til Østeraa og grundlagde »Brands torp« (Brandstrups-gade).

Fruebyen var en udflytterby fra Nørre Tranders; den laa om Bredegade og Nørregade. Sidstnævnte gade kaldes i 1682 for »Algaden (hovedgaden) i Vor Frue sogn«. Det er Fruebyen, vi i det følgende vil beskæftige os med. Dens landsbystruktur ses ganske tydeligt paa et matrikelkort over Aalborg, idet der paa begge sider af hovedgaden ligger en række gaarde, hvis tofter strækker sig mod nord og syd til Kattevad og Søndergade, der oprindelig var et par markveje, som efterhaanden bebyggedes med nogle beskedne vaaninger, beboet af fiskere, haandværkere og vel af aftægtsfolk og daglejere fra gaardene.

Gennem de gamle grundtakster, skøder, folketællinger og skattemandtaller kan vi følge Fruebyens ejere 300 aar tilbage. Vi vil nu fortælle lidt om dem, idet vi begynder paa hovedgadens nordside fra vest.

Bredegade 1a (matr. 582). Laa paa Lilleaas vestside, altsaa paa kronjorden, regnes 1682 til Lille Nygade og var senere Algade nr. 2. 1682: Jacob Johansen, et hus af grundtakst 4^{1/2} rdlr. Efter flere ejere.

1775: Købmand Niels Nysum, et lejehus; han ejede og beboede Østeraagade 12.

1788: Værtshusholder Niels Jensen Storvorde; herefter flere forsk. ejere.

1857: Skræddermester Jens Vilhelm Sørensen.

1874: Værtshusholder Laurids Chr. Poulsen.

1911 og senere købmand og ølhandler J. P. Jørgensen; herefter fra 1961 fabrikant Kaj Bindslev og nu 1970 købmand P. Møller.

Bredegade set fra vest. No. 1 ca. 1865.

(Fot. H. Tønnies).

Nr. 1b (matr. 581). = Slotsgade nr. 1.

1662: En grund, tilhørende raadmand Laurids de Hemmer († 1678).

1682: Købmand Lars Jensen Popp († 1695) og hans svoger Poul de Hemmer, en have, takseret til 11 rdlr.

Herefter købmand Christen Mouridsen Trap († 1710), gift med Lars Pops enke Birgitte de Hemmer, f. 1664, † 1715.

1716: Købmand Glob Sørensen Milling, f. 1635, † 1727.

1735: Mette Catrine Nysum.

Fra 21.10.1740: Købmand og kirkevæрге Diderik Christian Jüngling († 1799); var i mange aar væрге for Vor Frue kirke, som han i 1767—98 skænkede en halv snes legater, og 1781 gav han 500 rigsdaler til byens fattige. Diderik Chr. Jüngling, † 1799, var søn af pastor Christen Svendsen, † 1712, Torslev, Ø. Han herred, — igen søn af skipper Svend Mortensen, Aalborg.

Fra 1793: Købmand Jens Hansen Lund, gav 1795 200 rdl. til Vor Frue kirke, 1797 købm. Lars Selgensen, derefter datteren jomfru Ida Selgensen, der 1825 skænkede 1000 rdlr. til Vor Frue kirke.

Bredegade set fra øst. Til venstre Niels Ebbesensgade.

(Fot. H. Tønnies).

Efter jomfru Selgensen kapt. von Sitzler og Laurids Langhof, og 1857 karetmager Jørgen Møller, fra 31. 8. 1874 pensionist Lauritz Holm. Den ældre Schochert har nu isenkramforretning i stuen. 12. 1. 1878 læderhandler Corfitz Andersen og 1910 hans enke. 1930 købmand Thomas E. Schokert. 1950 frk. H. Schochert. Henriette *Ingeborg* Schochert, f. 1883, † 1956, gav, legat af 1957, 100000 kr., hvis renter skal tilfalde enker og fattige i Aalborg. Hun var datter af isenkrammer Thomas Ferdinand Schochert, f. 1848, † 1920 og søster til isenkrammer Thomas Eyser Schochert. 1954 og 70 isenkrammer K. Sehested.

Nr. 3 (m. 651) = Slotsgade nr. 2.

1682: Iver Olesen raadmands ejendom, takst 41 rdlr.

1704: Købmand Peder Nielsen.

1716: Købmand Niels Jensen Pedstrup.

1735: Kammerraad, amtsforvalter Thyge Thomsen, f. 1662, † 1737). Gav legater til Nørre Tranders kirke og skole og til Vor Frue kirke og de fattige i Aalborg. Epitafium i Nørre Tranders kirke.

Bredegade set fra øst. Til venstre Nørregade, til højre Skidengyden.

(Fot. H. Tønnies).

Fra 12. 5. 1738 hr. Nicolai Clausen, kapellan ved Vor Frue. Han gav 1015 rigsdaler for gaarden, som havde indkørsel fra Slotsgade. Efter flere ejere i

1757: Hr. Peder Clementin (ved Vor Frue), — hans gaard paa hjørnet.

1812: Købmand Jens Frederik Hviid; herefter forskellige ejere.

1840: Købmand Kasper Hassing; ejer ogsaa Nytorv nr. 7, hvor han bor.

1874: Købmand Johan Peter Andersen; 1890 og 1910 købmand Severin Kjeldsen.

1930: Vognfabrikant P. Petersen, 1950 hans arvinger, 1965 samme.

Nr. 5 (m. 650).

1682: Hr. Gert, hans ejendom med et gammelt hus dertil, takst 40 rdlr.

1704: Gunder Ollesen Lind og 1716 Christen Andersen Riis, 1735 Arland Jensen Skipper, hvis enke 1741 overtog gaarden, som hun solgte til pastor Sixtus Aspach, hvis enke var Dorthea Marie Roose, der 1746 solgte til kaptajn David Dørch, som 1750 solgte en parcel til kaptajn Claudi i n. 3.

1755: Salig Claus Wadums enkes iboende gaard, af takst 36 rdlr.

1757: Kobbersmed Jens Kjærulf, som bor her, men ogsaa ejer nr. 7, 14 og 16.

Fra 1798: Raadmand Peder Top, f. 1745, † 1804, herefter flere ejere. 1840: Købmd. Th. Akkermann og sønnen Fr. Akkermann, 1874 snedkerm. Hans Chr. Mammen og derefter sønnen snedkermester Adolph Mammen.

1890: Restauratør P. Bertelsen, 1910 og 50 glarmester L. Levin, nu fr. Inger Rape.

Nr 7. (m. 649), »Birnbaums Gaard«, vestre del.

1662: Raadmand Jens Christensen († 1684), — 1682: Samme, grundtakst 41 rd.

1704: Magister Anders Hobros enke.

1716: Købmand Christen Hansen Sejlmager og 1735 købmd. Mathias Mikkelsen.

1757: Raadmd. Gregers Hüberts lejegaard.

1775: Kobbersmed Jens Kjærulf, en lejegaard, ejer ogsaa nr. 5 og bor der.

1798: Raadmand Peder Top, se nr. 5. Fra 13.6. 1799 tømremester Hans Jensen Boss, og 1833 og 74 sønnen Jens Peter Boss, som forer de to dele af »Birnbaums Gaard«.

1890: Købmd. S. Steensen, fra 13. 12. 1909 købmd. S. *Birnbaum*, † 1924.

1950: Herreekviperingshandler Axel Pedersen, 1970 samme.

Nr. 7 (m. 649), »Birnbaums Gaard«, østre del.

1662: Mads Pedersen, bøsseemager.

1682: Mads bøsseemagers ejendom med have, takst 28^{1/2} rdlr.

1704: Buntmager Jochum Gjæssler, 1716: Buntmager Hans Ernst Exmand.

1735: Dietrich Wielchen, kobbersmed, og 1757 raadmd. Gregers

Bredgade nr. 7. »Birnbauts Gaard«.

(Fot. ukendt).

Cl. Hübertz, saa efter flere kortvarige ejere 1775 værtshusholder Joh. Chr. Brauer.

Fra 1810 tømremester Hans Jensen Boss, derefter sønnen J. P. Boss, se ovenfor.

Nr. 9 (m. 648).

1682: Et hus, ejes af Hans Henriksen, feldbereder, takst 13¹/₂ rdlr., og 1704: Et hus, tilhørende Niels Madsen, feldbereder.

1716 og 57: Hans Byrgesen, klokker, af iboende gaard paa hjørnet. 1775 ejes gaarden af klokker Ludv. Milling og 1804 af gæstg. Chr. Jacobsen Hals.

1840: Købmd. Frederik Jahn; derefter flere ejere. 1857 og 74 naalemager J. R. Marcussen. 1950 Cigarhandler H. Nielsen og kontorassistent M. Jensen, — og 1970 tobakshandler Cathrine Nielsen.

Herefter passerer vi Fjordgade og fortsætter ad Nørregades nordside.

Nørregade nr. 1. Hjørnet af Fjordgade og Nørregade.

(Fot. R. Hude).

Nørregade nr. 1 (matr. nr. 680).

1662: Raadmand Laurids de Hemmer, f. 1632, † 1668. Ved skiftet efter ham nævnes hans iboende hoved ejendom, dens bredde og længde og nogle lejhuse i Fjordgade og Kattevad. Disse huse blev senere solgt fra som selvstændige ejendomme. Gaarden, der formentlig er opført o. 1600, havde facade til Adelgaden (Nørregade), en lang lade i øst og ovennævnte lejhuse vest og nord om »Gaardsrummet«.

Den maleriske gamle ejendom har et fint gaardinteriør med svalegang; den er ofte blevet besøgt af malere, tegnere og fotografer. De Hemmer blev 1659 gift med Maren Sørensdatte, f. o. 1640, † 1712, som o. 1671 ægtede raadmand Jens Christensen, og efter hans død i 1684 pastor Anders Nielsen Hebo i Thisted, † 1692.

1682: Salig Laurids de Hemmers arvinger, magister Hans Ramløse ibor, takst 50 rd. Magister Ramløse var 1677-88 sognepræst til Vor Frue.

1704: Købmand Christen Mouridsen Trap (gift med Birgitte de Hemmer).

1718 og 25: Købmand Glob Sørensen, † 1728.

1757: Hospitalspræst Chr. Fr. Milling, 1789-96 præst ved Vor Frue, provst.

Fra 1788: Købmand Jens Hjersing. Se ogsaa nr. 13b. Gav 1817 160 rd. til Vor Frue for sit gravsteds vedligeholdelse. Fra 6. 9. 1819 kammerraad Jens Pedersen til Ovegaard; flere huse i Fjordgade og Kattevad solgt fra; det er Fjordgade nr. 4 og 6, samt Kattevad nr. 2. Fra 20. 6. 1829: Bødkermester Jens Pitzelhøj, 22. 12. 1834 snedkerm. Chr. Pedersen.

Fra 16. 9. 1867: Snedkermester Benjamin Franklin Petersen.

Fra 26. 5. 1879: Detailist A. C. Petersen. 1950 installatør T. J. Pedersen.

1970: Aalborg kommune.

Nørregade nr. 3 (matr. 679). Parcel af nr. 5, udskilt 20. 6. 1810.

1810: Hattemagermester Thore Green (se Bredegade 6); efter ham flere ejere.

1840 og 57: Skipper Thomas Panch, 1861 og 82 enkefru Panch.

1890: Marskandiser A. Carlsen.

1910: Marskandiser og pantelaaner A. Halkier.

1929: Sadelmagermester Fr. Pflug.

1950: Møbelhandler Fr. Pflug og søn.

Nr. 5 (matr. 678).

1662: Raadmand Christen Henriksen, f. 1631, † 1686, der ejede og beboede Vesteraa nr. 13. 1678 var købmd. Henrik Jensen Uttrup lejer.

1682: Henrik Jensen Uttrups ejendom, takst 31¹/₂ rdlr.

1700: Købmand Johan Nielsen Popp († 1702), der ejede og beboede Vesteraa nr. 11.

1704: Maren, salig Johan Popp, derefter hendes svoger.

1716 og 35 købmd. Johan Mølmand, som var gift med Margrethe Nielsdatter Popp. Herefter David Graae og 1757 hans enke; Kattevad nr. 6 bliver solgt fra.

Gaardinteriør fra Nørregade nr. 1.

(Fot. ASBO).

1775: Bagermester Hans Haagen. Derefter 14. 6. 1791 vognmand Bertel Nielsen Eeg, og fra 12. 6. 1798 generalmajor Adam Ludvig von Moltke, der 1810 solgte nr. 3 fra til Thore Green, se ovenfor. Herefter amtmand Johan Ludv. Lybecker.

1840: Aalborg skolevæsen (Vor Frue skole nr. 2, lærer Jacobsen). 1857 ejes gaarden af madame Kjærsgaard, enke efter bødkermester Kjærsgaard.

1882 og 90: Skomagermester Morten Jensen og 1910 drejermester P. M. Rasmussens bo.

1930: Farvermester P. A. Christensen (Farveriet Jylland), 1950 enkefru A. Christensen og 1970 »Jyllands Dampvaskeri«.

Nr. 7 (m. 677). Oprindelig del af nr. 9, solgt fra 30. 6. 1811.

Fra 30. 6. 1811 Christoffer Berg. Derefter flere ejere, deriblandt skræddermester Chr. Carleby og stolemager Fr. Ivendorf (se Algade nr. 22).

Sidefløj af Nørregade nr. 9. Nu facade mod Dag Hammarskjölds Gade.

(Fot. Nationalmuseet).

1857 og 74 murersvend Ole Chr. Krogh, 1882 og 90 bødkerm. A. V. Hauritz.

1910 og 50 skomagerm. J. Zeiner og 1970 skotøjshandler T. Gravlev.

Nr. 9 (m. 676), »Grønnings Gaard«.

1662: Laurids Christensen?

1682: Christen Olufsen Krogs gaard med tilhørende have, takst 62¹/₂ rdlr. Gav 1686 100 rd. til Vor Frue og 100 rd. til Hospitalskirken.

1704: Lars Povlsens enke, 1716 Anders Nielsen Møller og 1735 Søren Wulff, † 1742.

1757 og 75: Købmand Søren Wulffs enkes hus med have til Kattevad.

Fra 1787 oberst A. L. von Moltke, der 1798 købte nr. 5, se ovenfor. Fra 1798 prokurator Jørgen Peter Romerdal, som straks afhændede gaarden til Pors Munk, forhen herre til Odden († 1807), der 1803

gav et legat til Vor Frue kirke til sit gravsteds vedligeholdelse. O. 1800 solgtes matr. 660 og 661, Kattevad nr. 10 og 12 fra.

14. 6. 1810 agent, ridder Christoffer Quist, der 1811 solgte nr. 7 fra. Efter flere hurtigt skiftende ejere fra 19. 12. 1846 købmand Anders Herskind, 24. 1. 1851 købmand *Peter Grønning* og 1. 6. 1910 Jens Grønning.

Fra 3. 10. 1926 N. M. Christensen («De blindes Udsalg»), 1945 Enkefru Christensen og 1970: A/S »De blindes arbejde«.

Nr. 11 (matr. 675).

Raadmand Harding Petersen († 1676), g. m. Margrethe Mumme († 1685), og i 1682: Margrethe Hardings hus med have, takseret til 19^{1/2} rdlr., herefter ejes gaarden af købmand Johan Nielsen Popp, † 1702, som beboede Vesteraa nr. 11.

1704: Johan Poppes arvinger og 1716 Maren, salig Johan Poppes. Vesteraa nr. 11 laa paa nordsiden af Maren Poppesgyde, der bar hendes navn.

1735: Købmand Mogens Jensen Sommer, og efter ham sønnen.

1757: Jens Mogensen Sommers hus med en have til Kattevad.

1775: Købmd. Peder Jensen Gay, derefter købmd. Christen Møller og 1857 dyrlæge Johan Frederik Stochfledt, † 1896, og fra 4. 5. 1896 snedkerm. Emil Jessen, 1945 Jessens enke og 1970 deres arvinger.

Nr. 13a (matr. 674c), parcel af nr. 13b, fraskilt o. 1910.

Her var Good Templar loge, senere »Kafe Himmerland« og »Elim« (Pinsemissionen).

Nr. 13b (matr. 674a), »Palludans Gaard«.

Peder Panch, byfoged, † o. 1681, gift med Ane Sørensdatter.

1682: Salig Peder Panchis hoved ejendom med hosliggende have, takst 65 rd.

1704: Magister Jacob Langebech, 1688—1705 sognepræst ved Vor Frue kirke.

1716 og 35 købmd. Jens Nielsen Tranders, og 1757 svarer købmd. Niels Hougaard af iboende gaard med have til Kattevad, samt et lejehus af takst 6 rd., i alt 55 rd. Nr. 15 er da solgt fra. Gav legat til kirken og de fattige (400 rd.).

1775: Hr. geheimeraad, forrige stiftsbefalingsmand Ivar, baron af Holck. Stiftede et legat til kirken (1000 rd.).

Fra 1789 geheimekonferensraad Jens Hjersing, se nr. 1, som gav et legat paa 340 rd., hvis renter skulde deles mellem ti borgeres trængende enker.

Fra 1798 proprietær Christen Aagaard; derefter flere forskellige ejere.

1857: Købmand *G. F. Palludan*, † 1866. Se nr. 17. Sagde »Bette De« til alle mennesker. Hans enke Caroline Palludan, født Nielsen, gav store legater til kirken og købmænds fattige enker.

1890: Broderen Jacob Palludan, † 1907. Jacob Peter Palludan, f. 1828, † 1907, var ugift og lidt af en original. Han købte altid meget for store hatte, som faldt ned over ørene, saa der maatte sættes papir bag svederemmen. Naar nogen spurgte ham hvorfor, svarede han, at naar en stor og en lille hat kostede lige meget, hvorfor skulde man saa ikke købe det største nummer, da det jo var mest for pengene. Han skænkede 1300 kr. til trængende købmændsenker og 8000 kr. til et taarnur til Vor Frelses Kirke (opført 1902).

1900: Landmand Daugaard.

1930: Vognmand K. Kristensen, 1970 H. Christensen og Esmarch. Nr. 11, 13a og 13b er nu brudt ned.

Nr. 15 (m. 674c), parcel af nr. 13, fraskilt o. 1755 til toldbetjent Jens Kiel Iversen, fra 1789 købmd. Søren Klitgaard og fra 1794 Christoffer Soetmann, 1809 Hedevig Rasmusdatter Hübertz, saa flere ejere. 1850 pensionist Peder Larsen Kjølbje og derefter købmd. Pincus Abrahamsen.

1874 og 90 enkefru Abrahamsen og 1910 smedemester August Nielsens enke.

1930: Sadelmagermester C. A. Colding, 1950 hans enke og 1970 deres arvinger.

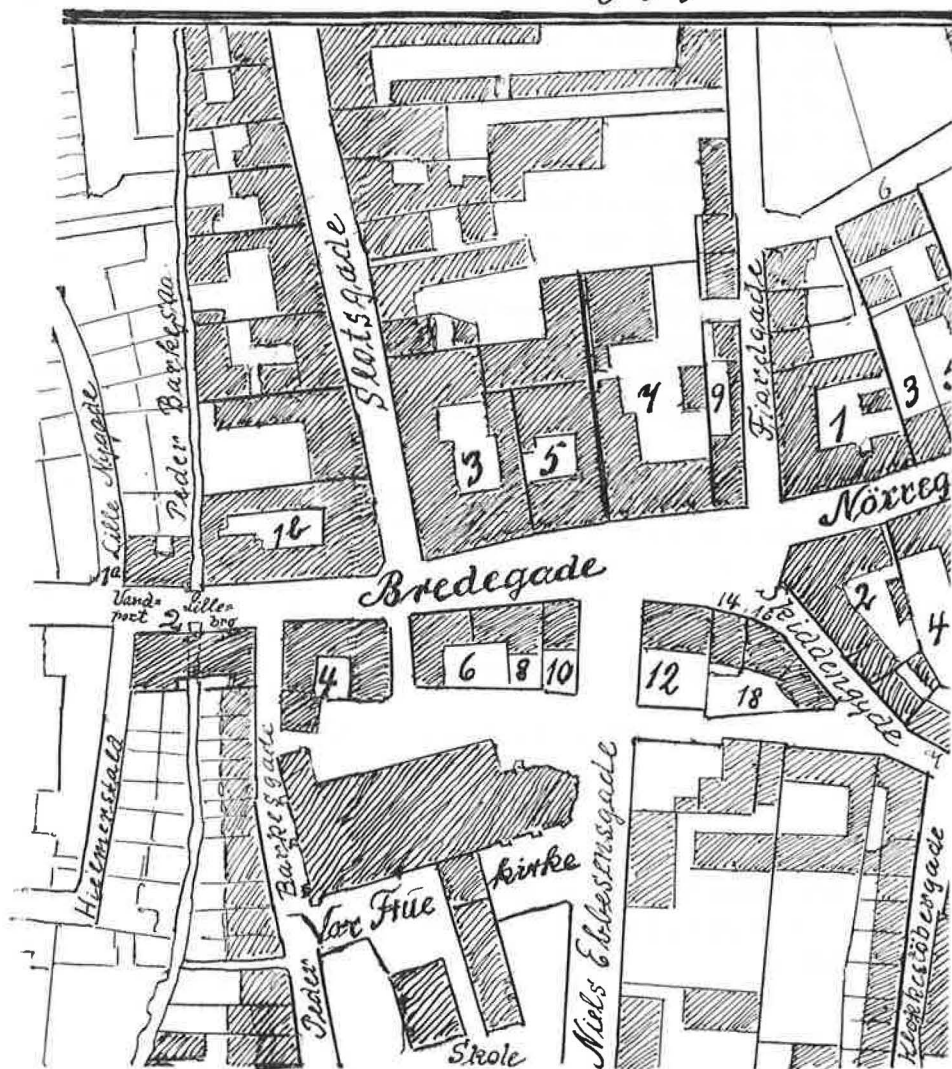
Nr. 17 (m. 672), ligeledes parcel af nr. 13.

1757: Hans Sommer, tre leievaaninger, takseret til 6 rdldr.

1775: Købmd. Jens Knudsen Lund, og efter ham kærner Rasmus Spliid.

Fruebyen med dens ældste bebyggelse.

Fra 1793 Jens Weyle, fra 1801 Peder Riis og fra 1802 bødker Jørgen Jochumsen.

Fra 1804 toldbetjent Christen Berg og skipper Peder Tuesen Berg. I 1857 bagermester Chr. Meldahl, saa datteren jomfru Sofie Meldahl og derefter købmand G. F. Palludan, se nr. 13b; og fra 1. 11. 1867 hans enke Caroline Palludan, 1874 og 90 bagermester G. A. Schneider og 1910 og 1930 bagerm. R. Schneider. 1950 slagtermester P. Dalgaard og 1970 blomsterhandler Laurits Christensen.

Nr. 19 (m. 671), omkring 1700 samlet af to mindre ejendomme.

1682: Vestligst Ane Sørensdatte, grundtakst for hus med have 15 rd. Østligst Claus Skolemesters hus, grundtakst 6¹/₂ rd.

1704 og 1716: Jens Pedersen Bunde, takst 21¹/₂ rd., herefter skipper Melghior Gay, der i 1718 skænkede et legat paa 60 rd. til Vor Frue. O. 1760: Melchior Gays enke Karen Pedersdatters iboende gaard, takst 21¹/₂ rd.

1775: Bagermester Johannes Jespersen Gram, fra 1783 Jacob Jensen. Fra 1794 købmand Søren Klitgaard, der ogsaa ejer nr. 13a.

Fra 1798 løjtnant Johan Jacobsen von Bruun og fra 1800 kapellan A. P. Andersen.

Fra 1820 provstinde O. L. W. Milling, salig Haasbunds, saa Frederik Haasbund og efter ham malermester Mayntzhusen og hans enke Sine Mayntzhusen, født Wang.

1840: Farver Mathias Poulsen Kruuse og 1857 Carl Westermann, farver.

1874 og 90: Farver Carl Celius Clemmensen, 1910 farver H. Th. Carstensen.

1960: Restauratør C. Pedersen, 1950 fru F. Nielsen, saa smedem. Otto Larsen.

Nr. 21 (m. 670).

1682: Lars Bertelsen og Peder Laursen, et hus, takst 6 rd.

1704: Bispens karl Jens og 1716 Jens Andersen Bisp (er samme som i 1704).

1735: Jens Sørensen, garversvend, og 1757 og 73 Peder Nielsen Kroermand.

Fra 1788 Christen Jørgensen Uttrup og fra 1799 værtshusholder

Christen Mathiesen Tollestrup og efter ham Christen Møller i Teglgården.

1857 og 74 smedemester Peder Christian Knapp, 1890 enkefru Cathrine Knapp.

1910 farver H. Th. Carstensen (se nr. 19); herefter fælles ejere med nr. 19.

Nr. 23 (m. 669), kjørnet af Sct. Hansgade, o. 1750 samlet af to ejendomme.

1682: Vestligst Thor Jensens hus med en liden hauge, takst 7 rd., derefter i mange aar Jens Sørensen Post og hans enke.

1682: Østligst Hans Ingvordsens hus med gaardsrum, takst 9 rd., 1716 Søren Høstemark, østligst paa hjørnet.

1757: Købmand Niels Christensen Hougaards ejendom, takst 16 rd., ejer ogsaa 13b. Han og hustru Engel Kirstine Tranders gav 1749 200 rd. til Vor Frue kirke.

1775: Købmd. Jens Knudsen Lund (se nr. 17), herefter hans enke. Fra 1794 Morten Quist, og fra 1797 købmd. Søren Klitgaard, se nr. 19.

Fra 1803 købmd. Selgen Bjerring. Gaarden fik flere ejere, bl. a. Aalborg fattigvæsen, Lars Bjerring og Julius Galster, begge købmænd. I 1857 købmd. Jens B. Møller, 1874 og 90 købmd. E. Emil Dyhr, 1910 cigarhandler Th. Johansen og 1930 og 50 cigarh. W. Johansen. 1955: A. P. Andersen og 1970 E. Nielsen.

Nørregade nr. 25 (m. 707), »Garvergaarden«.

Raadmand Severin Jensen. Er vel Søren Jensen, raadmand 1482, borgmester 1513.

10. 11. 1511: Aalborg Helligaandskloster. Saa flere ejere.

1635: Bartskeer Hans Henriksen. Blev 11. 9. 1636 stævnet af fire andre »bartskeerer«, fordi han havde optraadt som læge. Om drabet se senere.

1670: Garvermester Daniel Bloch, † 1678, hvis enke Ane Jensdatter ægtede sin mestersvend Miller, der var indvandret fra Bahr i Elsas.

1682: Jacob Miller og hans stedbørn, takst 35 rdlr. Miller var gift 2. gang med Margrethe Eriksdatter, † 1698, men døde barnløs.

Fra 30. 3. 1700 broderen Johannes Miller, der under broderens sygdom havde ledet garveriet flere aar.

1735 hans enke Anne Sofie Nascou, og 1741 deres søn garvermester Hans Miller.

1757 og 75: Byfoged Hans Jørgen Nascou paa Hjørnet, takst 47¹/₂ rdlr.

Fra 4. 6. 1786 major Adam Otto von Bülow, og fra 1810 købmand Christen Hougaard, g. m. Helene Kristine Thorup, g. 2. g. med Martin Winther.

O. 1835 garver S. Krogbeck, derefter bødkermester Chr. Larsen Kiersgaard.

1857 enkefru Othilie Kiersgaard, som solgte til bogholder Lundby. Fra 11. 3. 1875 bødkerm. L. Bachmann († 1899), 27. 4. 1899 bødker Søren Chr. Bachmann; 16. 6. 1904 fik købmand Johannes Dyhr mageskifteskøde.

Fra 25. 5. 1906 malerm. William Nielsen, 13. 12. 1912 kobbermedemester P. A. Sørensen. I 1955 var isenkræmmer T. Larsen og 1970 isenkr. A. Larsen ejer.

Den 27. august 1635 var der gilde hos Hans Henriksen, og under festen var en af gæsterne, en guldsmedesvend, saa uheldig at dræbe Henriksens tjener, Lauge Laugesen, med et knivstik, hvorfor han den 31. september blev halshugget. Garver Jacob Miller og Margrethe Eriksdatter skænkede i 1694 en messing lysekroner til Vor Frue kirke, og efter konens død i 1698 gav Miller et legat til kirken. For renterne skulde der hvert aar til jul købes 8 vokslys (10 skaal-pund) til fornævnte krone; og dette legat skulde til evig tid være en hæftelse, en 1. prioritet, i gaarden.

Men de mange skiftende ejere betalte trofast 3 rd. og 2 mk., fra 1873 6,66 kr. til Vor Frue kirke til hver jul, indtil heftelsen i 1936 blev afløst med 170 kr. een gang for alle.

I aarenes løb er det gamle drab og vokslys ydelsen til kirken smeltet sammen til een historie, der lyder saaledes: Garvergaarden ejedes i gamle dage af en meget fornem herre, en general eller greve. Han slog i vrede sin tjener ihjel, og skulde derfor egentlig have været henrettet, men slap med, at han og gaardens senere ejere skulde yde vokslys til Vor Frue kirke. I gaarden var der fordum en lille barkmølle, idet magistraten 23. 10. 1674 gav Daniel Bloch lov til at »op-

føre en liden barkmølle ved aeen (Klokkestøberaaen) imellem begge hans gaarde (25 og 27)«.

For øvrigt gaar der noget skidteri ved den gamle gaard; thi hver nat klokken tolv kommer der et ligtog fra øst og drejer om hjørnet af gaarden ned ad Sct. Hansgade, og der siges, at de gamle natvægttere altid sørgede for at holde sig paa afstand, naar taarnuret paa Vor Frue med sine rungende slag forkyndte midnatstimen.

Sydsiden af Bredegade—Nørregade, fra vest:

Bredegade nr. 2 (matr. nr. 780—81).

1682: Hr. Hans Jacobsen i Schyum, 2 vaaninger af takst 4 rd, + skøde paa en grund, tilhørende sognepræsten ved Vor Frue, takst 1½ rd.

1704 samme ejer, og 1716 tilhører huset pastor Poul Mørch.

1741: Commerceraad Hans Gleerup, † 24. 3. 1750, har to leievaaninger, af takst 4 rd., Vor Frue præst har et lejehus med lidt havejord paa begge sider af aeen, takst 1½ rd. Legat paa 100 rd. til Vor Frue.

1757: Hr. Commerceraad Johannes Gleerup, † 1783, derefter hans enke Helene Byssing, gift 2. gang med raadmand Peder Topp, † 1804, som ogsaa har ni lejehuse i Peder Barkesgade, er vestsiden fra Algaden. Efter mange forskellige ejere i 1857 skomagermester Carl Hansen, og i 1874 og 90 pantelaaner A. P. Braarup.

1910 og 30 skomagermester Thomas Mortensen Krogh, som 1895 opførte det nuværende hus hen over den i rør lagte Lilleaa.

Fra 1956 læderhandler Kaj Espersen. Huset er nu Algade nr. 1.

Bredegade nr. 4 (matr. 846).

1662: Raadmand Jens Pedersen, 1682 samme, takst 37½ rd.

1704 købm. Poul Ibsen og 1716 købm. Rasmus Christensen og — derefter i 1735 købm. Peder Christensen Holst i Slotsgade 12; gav 1734 100 rd. til kirken.

1757: Madame salig Boe Christensens iboende gaard paa hjørnet (af P. Barkesgade).

1775: Jomfru Katrine Boe Christensen.

1800: Skibstømmermester Jens Hansen, — efter ham flere forskellige ejere.

1840: Vinhandler Johan Nicolai Boch; ejer og bebor Bispensgade 23.

1857 og 74 smed Ole Pedersen Jessens enke og 1890 Ole Chr. Kjærstobakshandel.

1910 galanterihandlerske A. Jensen, 1930 tandlæge G. Jacobsen, 1950 enkefru Jacobsen, og 1970 tilhører gaarden R. V. Pedersen.

Nr. 6 (matr. 847), parcel af nr. 8, fraskilt o. 1840.

Hattefabrikant Tore Green og 1840 købmand Ole Christian Green. 1857 og 74 konsul J. B. Færch og 1890 og 1910 købmand Chr. Pedersen Fode; gav et legat paa 5000 kr. til enker og ugifte døtre af byens købmænd.

1950 »Kemisk Industri« ved H. Nielsen, nuv. ejer 1970 A. Nielsen.

Nr. 8 (matr. 848).

1682: Købmand Laurs Jensen Popp iboende gaard, takst 37 rd. Popp † 1695.

1696-1710: Købm. Chr. Mouridsen Trap, f. 1663, † 1710, gift 1696 med Pops enke Birgitte de Hemmer, f. 1664, † 1715.

1716-34: Købm. og raadm. Jacob Otto Hübertz, 1735 borgm. Chr. Soelberg, der 4. 5. 1757 solgte gaarden til vejmester Niels Rasch Egede, søn af Hans Egede, Grønlands apostel, og Gjertrud Rasch. Fra 1. 5. 1758 hr. pastor Johan Wandal, f. 1731, † 1797. Wandal, der i 1767 var medudgiver og redaktør af »Jydske Efterretninger« (Aalborg Stiftstidende), ejede Algade 57 (Holle), hvor han boede. 1775: Hr. Nicolai Clausens iboende gaard, 1758-73 sognepræst ved Vor Frue.

Fra 1830 hattefabrikant Thore Green, 1840 og 57 købm. Ole Chr. Green.

1874 doktor J. C. Federspiel, og 1910 købm. Chr. Fode, der ogsaa ejer og bebor nr. 6. 1930 og 50 urmager M. Jensen (»Turban«), 1970 købm. A. Küster.

Nr. 10 (matr. 849), Niels Ebbesensgade nr. 2.

1662: Salig Johan Reimers hustru og 1682 Hans Reimers iboende gaard, takst 40 rd.

1704 og 34 ejes gaarden af raadmand Jacob Otto Hübertz, f. 1668, † 1734, gift 1701 med Mette Gregersdatter Garfuen, † 1749; derefter deres søn.

1734—54: Købm. Peder Hübertz, f. 1703, † 1754, gift med Dorthea Lassen

1757: Madam Salig Hübertz iboende gaard. Herefter forskellige ejere.

Fra 1793 købm. og kæmner Rasmus Spliid, 1809 købm. Hans Hass, saa flere.

1857 købm. L. H. Holm, 1874 og 90 købm. Jacob Nielsen, 1910 og 30 urmager Ejdrup og 1970 frisørmester N. Hansen. Niels Ebbesensgade blev 1876—77 ført igennem denne gaard.

Nr. 12 (matr. 850), Niels Ebbesensgade nr. 1.

1857 og 74 fru Marie Vang, købmand Ths. Bomholts enke.

1890 og 1910 skomagermester C. Madsen og 1950 slagtermester N. Mortensen.

1958 solgt til Aalborg kommune.

Nr. 14 (matr. 851).

1682: Et stykke hus og plads, tilhører Hospitalet, takst 2¹/₂ rdlr.

1716 Anders Colding Smed, 1735 og 75 kobbersmed Jens Pedersen Kjærulfs lejehus.

Fra 1798 købmand og kæmner Rasmus Spliid (se nr. 10).

Fra 1804 gæstgiver Christian Kjær, saa enken Elna Kjær, født Jensdatter; derefter skipper Th. Panch, skomager Julius Andersen og flere.

1857 og 74 arbejdsmand Mads Sørensen, og efter ham pensionist S. C. Flade.

1890 barberm. L. C. Henties, 1910 og 30 barberm. J. A. Fischer, hvorefter huset blev købt af Aalborg kommune og sløjfet.

Nr. 16 (matr. 852), takst 11¹/₂ rd.

Baade nr. 16 og 18 regnedes oprindeligt til Søndergade, eller rettere sagt til Skiddengyde, som man forud kaldte forbindelsen mellem Bredegade og Søndergade.

1757 ejedes huset af Jens Pedersen Kjærulf og kaldes hans »lejehus paa hjørnet med dør til Bredegade«. Han ejede ogsaa nr. 5, hvor han boede, nr. 7 og 14.

1778 ejede købmand Diderik Chr. Jüngling huset og skænkede det til Vor Frue kirke, hvis menighedsraad i 1782 for 400 rdl. solgte det til købm. Chr. Schandorf.

1801: Johanne Birgitte Hintz, 1813 Nisch Peitersen, saa flere ejere. 1857: Købmand Thomas Bomholts enke Else Marie Bomholt, født Wang.

1874: Marskandiser M. A. Christensen og 1890 kommissionær N. C. Nielsen. Huset blev kort efter købt af Aalborg kommune, er nu nedrevet.

Nr. 18 (matr. 853), hørte, som ovenfor sagt, til Søndergade og er sammenflicket af flere parceller.

Nuværende ejer købmand M. Borggaard (se Nørregade nr. 2).

Nørregade nr. 2 (matr. 854).

1662: Hans Henriksen Feldbereder, 1682 samme ejer, grundtakst 24 rd.

1704: Jørgen Jørgensen Feldbereder. Hertil lægges et lidet hus østen for af takst 3 rd. Dette hus ejedes 1682 af Kirsten Vadskjær. 1716 og 35: Søren Jørgensen Feldbereder, takst 27 rd.

1757: Christoffer Rose Feldbereder.

1775: Købmand Christen Schandorf, en lejegaard. Se nr. 16. Var 1782 kirkevæрге.

Fra 1809 bogtrykker Albert Borch («Borchs Avis»). Saa flere ejere. 1857 snedkermester Pedersen, 1874 skomagerm. Chr. Thor Sørensen; herefter 1890 købm. Peder Chr. Mortensen, 1910 plantør V. A. Jensen Mark, 1930 bagermester H. Høholt (Lejer »Importøren«), 1950 cigarhandler M. Borggaard («Importøren» stadig lejer). 1970 »Importøren«.

Nr. 4 (matr. 855). Samlet omkr. 1750 af to ejendomme.

1682 vestligst: Salig Laurs Nielsen paa Langholt, hans hus Jens Bager ibor, takst 11^{1/2} rd. Huset tilhørte Laurs' enke Ane Jespersdatter paa Staagaard, der ogsaa ejede Algade nr. 4. 1704: Bernt Naalemager og 1716 Johan Augustisen Naalemager. En grund, Søndergade 7, matr. 883, sælges nu fra.

1682 østligst: Niels Poulsens arvingers hus, takst 6 rd., — 1704 Herman Frederiksen Bager, 1716 Lorentz Lorentzen Bager og 1735 Anders Mortensen Bager. Kort tid herefter synes de to huse købt sammen.

1757: Jacob Haagensen Bager af iboende gaard med en liden have, takst 9 rd.; herefter Haagen Jacobsen bager og 1775 Hans Haagensen Bager. Efter ham flere skiftende ejere.

1857 bagermester M. Krogh, 1874 og 90 bagermester Harald Oehlesshlæger.

1910 bager J. C. Sejerup, 1930 og 50 købm. Facius, 1970 R. V. Pedersen. Her var bageri i over 200 aar.

Nr. 6 (matr. 856).

1682: Jens Jensen Tiels hus, Felix Rotgieter (metalstøber) ibor, takst 9 rd.; købmand Jens Jensen Tiel ejede og beboede Østeraagade nr. 27.

1704: Anders Christensen Tiel, 1716 Chr. Stephansen Post, 1735 Anders Knudsen Feldbereder og 1757 H. Chr. Exman, buntmagermester.

1775: Købmd. Chr. Schandorf, ejer ogsaa nr. 8, Bredegade 16 m. m. 1795 bagerm. Chr. Gyrstinger, 1809 bagerm. Claus Chr. Schøning, saa flere ejere.

1857 bødkermester A. Jensen, takst 18 rd. Søndergade 9 er nu solgt fra.

1874 og 90 købmand Carl Grønning, en meget anset mand, medlem af byraadet.

1910 skomagerm. S. Madsen, 1930 husejer E. Pedersen, 1950 Aalborg Kommune.

Nr. 8 (matr. 857).

1682 og 1706: Jacob Svendsens ejendom, takst 16 rd., — 1716 hans enke.

1757 købmand Chr. Schandorf, se foran. efter ham flere forskellige ejere.

Fra 1795 bagerm. Chr. Gyrstinger, se ovenfor, 1801 provst Haslunds enke.

1857 og 74 skrædderm. J. C. Nielsen, 1910 detailhandlerske M. Nielsen.

1930 og 50 købmand Th. Østergaard (Møntsamler), 1970 møbelhandler P. J. Gade.

Imellem nr. 8 og nr. 10 gik fordem »Bagge Lauridsens Gyde« til Søndergade.

Nr. 10 (matr. 858).

1662: Raadmand Bagge Lauridsen Suhr ejer og bebor Nytorv nr. 8. Døde 1678, og hans enke, Jakobe Schytte, ægtede pastor Jørgen Møldrup i Vadum.

1682: Suhrs enkes gaard, unge Henrik Bødker ibor, takst 10 rd.

1704 Frederik Henriksen Bødker og 1716 og 35 Mikkell Henriksen Bødker.

1757 snedker Jens Kongerslev, og efter flere ejere, fra 1796 buntmager Andreas Goltz, herefter kaldes gaarden o. 1800 »vinhandler Lars Peter Kielbergs lejevaaning«, fra 1808 købmand Axel Møller Mørch, derefter fra 1813 købm. Bertel Mørchs enke, efter hende 7—8 ejere.

1857 skomagerm. J. Børgesen og 1874 skomagerm. Johan Sigvard Meyer. Saa træhandler J. C. Jensen, 1890 træhandler A. N. Hald og fabrikant C. T. Vang.

1930 restauratør A. C. Andersen, »Hotel Royal«, 1950 slagterm. R. Sørensen og 1970 slagterm. A. Sørensen.

Nr. 12 (matr. 859c).

1682: Jacob Panck og interesserede, takst 18 rd. Panck var købmand og raadmand; han boede i Ellen Marsvins gaard paa Gammeltorv nr. 5, men rejste til Trankebar, hvor han døde i 1719, og hvor hans søn Paul senere blev guvernør.

1699 købmand Niels Nielsen og 1704 købmand Peder Nielsen Winther.

1716 og 35 Laurids Christensen Bødker; 1775 ejes gaarden af Jens Knudsen Lund, se ovenfor, som har flere gaarde og huse i »Fruebyen«.

1795 Axel Møller Mørch, grosserer i København, ejer ogsaa nr. 10.

Saa købm. Bertel Mørchs enke og flere, o. 1850 snedker H. Chr. Mammen.

1857 drejermester P. Chr. Lundberg, 1861 hans enke, og herefter fra 1874 skomagerm. J. P. Jensen og 1890 skomagerm. N. A. J. Fich, 1910 enken.

1950 og 70 slagtermester R. Sørensen.

Nr. 14 (matr. 860), »Smedens Gaard«.

1682: Mathias Bruuns ejendom med en kaalhave, takst 22¹/₂ rd.

1704 og 16 Jens Henriksen Bødker og 1735 Povl Jensen Bødker, saa i 1757 købmand Niels Christensen Hougaard, en lejegaard; ejer nr. 13 og bor der.

1775 købm. Jens Knudsen Lunds iboende gaard, se foran.

Fra 1795 skomager Chr. Andersen Mildrup, herefter flere forskellige ejere.

1857 sadelmager Jacob Henrik Wulff, 1874 og 90 karetmager C. Christensen.

1910 smedemester K. M. Andersen, som byggede den nuværende ejendom.

1930 maskinist Th. Andersen, og 1950 og senere Aalborg kommune.

Nr. 16 (matr. 861g), oprindelig to ejendomme, sammenlagt o. 1710.

1682 vestligst: Christen Henriksen, se nr. 5, et hus en bødker ibor, takst 7 rd.

1682 østligst: Anna Panchis, et hus, takst 8 rd.

1716: Maren Wirchmester, et hus, takst 15 rd. 1735 Karen Laursdatter Møenbo.

1757: Købm. Niels Christensen Hougaard; ejer ogsaa nr. 13, hvor han bor, og 14.

1775: Klokker Ludvig Millings iboende gaard. Derefter flere andre ejere.

1857 handskemager Niels Rasmussen, 1874 samme, 1890 karetm. J. C. Christensen.

1910 grosserer Steensen, 1950 bagerm. L. Olesen, 1970 bagerm. N. A. Olesen.

*11. bataljon i Nørregade
1888. Til venstre
Nørregade nr. 18 før
huset fik en 3. etage.*

(Fot. ukendt).

Nr. 18 (matr. 862).

1662: Niels Bøsemager, 1682 samme ejer, takst 8 rd.

1704 Kirsten Bøsemagers, 1716 Diderich Jochumsen, konsumtionsbetjent.

1735 Diderich Engelbrechtsen og 1757 og 95 skom. Jens Haverslevs iboende gaard.

1804: Købm. Laurids Chr. Nørgaard, som ogsaa ejede nr. 20. Paa huset findes følgende indskrift: »Denne gaard forenet med den østen for staaend brendte natten imellem 9. og 10. april 1804, begge tilhørte een ejer, nemlig købmand L. C. Nørgaard, — af ham igen opbygget. Psalme IV, v. IX«. Herefter forskellige kortvarige ejere.

1857 og 74 Else Marie Krohn, enke efter købm. J. Chr. Krohn.

1882 farverm. C. A. Liljeholm, og 1890 og 1910 træhandler J. C. Jensen.

1930 snedkermester C. A. Børgesen, 1950 og 70 snedkerm. A. M. Børgesen.

Nr. 20 (matr. 863). Oprindelig tre mindre ejendomme.

1682: Fra vest: Peder Bødker, takst 10 rd., Ane Mortensdatters hus, takst 17 rd., og Maren Poulsdatters hus, takst 10 rd.

1757 og 75: Købmand Hans Ottosen Aarø, takst 33 rd. Han har samlet alle tre ejendomme; men en grund af takst 4 rd. er solgt fra; det er Søndergade 27.

Fra 1791 købm. L. Chr. Nørgaards iboende gaard, se under nr. 18. I 1857 købm. Krohns enke Else Marie, 1874 købm. Niels Helligsøe Herskind.

1890 købm. Bent Peter Nielsen, 1910 vognfabrikant S. P. Petersen.

1930 direktør Ørum Petersen og 1950 og 70 Aalborg kommune.

Nr. 22 (matr. 864) samlet omkr. 1765 af to ejendomme.

1682 vestligst: Zakarias Slatgers hus, Jens Henriksen Bødker ibor, takst 5¹/₂ rdl.

1682 østligst: Hans Wolff, feldbereder, takst 13 rd. Saa flere ejere. 1775 Johan Gotlieb Schubart, takst 18¹/₂ rd., fra 1786 naalemager Carl Samuel Arndt, fra 1792 bødker. Jørgen Jochumsen, fra 1812 bødker. Christen Dochedal, og efter ham en række forskellige ejere.

1857 købm. Simon Aron Jacobsen, 1874 købm. A. C. T. Mønsted, se Nytorv nr. 18.

1890 købm. Chr. Thorup, 1910 købm. J. C. N. Thorup, 1930 og 70 agent N. Thorup.

Nr. 24 (matr. 865). Sammenlagt af to huse o. 1730.

1682 vestligst: Knud Hjulmand, takst 5 rd., østl. Thomas Knudsens hus, gamle Henrik Bødker ibor, takst 4¹/₂ rd. Thomas Knudsen var en af byens rigeste købmænd, ejede Algade 3, Bispensgade 8 og 15-16, forskellige gaarde, huse og grunde; han boede Algade nr. 3. 1704 og 16 Søren Nielsen Bødker, 1735 siges: »Niels Peistrups enkes hus. Hertil er lagt et vesten for liggende hus af takst 5 rd., der 1682 var beboet af Knud Hjulmand«.

Empiredør fra Nørregade 22.

(Fot. S. B. O.).

1757 købmd. Jens Sommers to lejevaaninger, 1775 købmd. Jens Knudsen Lund. Se foran.

Fra 1800 Anders Jensen Nørgaard, skolemester, og herefter flere andre ejere.

1857 og 74 læge Emil Theodor Heiberg, som i 1890 oprettede et legat paa 2000 kr., hvis renter skulde tilfalde byens fattige. 1890 murerm. Jens Rasmussen.

1930 direktør Emil Arfeldt, 1950 og 70 ejes gaarden af Aalborg kommune.

Nr. 26 (matr. 866).

1682: Jacob Garver og hans stifbørns ejendom (se nr. 25), Maren Stefansdatter ibor, takst 12 rd. Jacob ejede ogsaa nr. 27 og flere grunde.

Gaardinteriør fra Nørregade 22.

(Fot. V. Vold).

1704: Mikkel Jensen Øster, takst 22 rd. Her til er lagt to smaa huse østen for (1682: Jens Jensen Vod, Skipper, takst 4 rd., og Christen Henriksen 1 bod, takst 1¹/₂ rd., — og Adam Jacobsen, 2 boder, takst 4¹/₂ rd., i alt 10 rd. for de tillagte smaa huse fra 1682), — det bliver i alt 12 + 10 er 22 rigsdalers takst.

1716: Mikkel Jensen Øster, nu takst 17¹/₂ rd. Søndergade 33 (t. 4) solgt.

1735 Niela Peistrups enke (se ovenfor); 1757 købm. Jens Sommersgaard paa hjørnet.

1775 købm. Jens Knudsen Lund, se nr. 12, 17, 23 og 24. Fra 1794 købmand Christen Hougaard, fra 1800 Anders Jensen Skoleholder, se ovenfor; var skoleholder ved Vor Frue skole.

Fra 1811 købmand Steen Kjærulf, flere ejere, i 1857 garver L. Smith. 1861 hyrekusk Anders Christian Olesen, 1874 værtshusholder Laust Nielsen.

Gaardinteriør fra Nørregade 20. Dansk Frøkontors agent klar til kundebesøg.

(Fot. Emil Høier).

1890 avlsbruger J. P. N. Vestergaard, 1910 bagerm. N. Mortensen, 1930 hans enke.

1950 bagerm. K. P. Mortensen, og nu 1970 bagermester H. Larsen. Imellem nr. 26 og nr. 28 nævnes i 1682 nogle smaaejendomme; det er parceller af nr. 26, nemlig Øster Gravensgade nr. 4, 6, 8 og 10, samt Søndergade nr. 33.

Nr. 28 (matr. 903), »Haabet«.

1682: Et hus med to vaaninger og en øde plads, kaldet »Rolighed«, tilhørende Christoffer de Hemmer, takst 7 rdlr.

1716: Garver Johan Miller. Her var i mange aar en accisebod, som i 1816 blev flyttet ud til Teglgaardsaaen paa nordre side af Østerbro. Saa blev her garnisonssygehus i stedet for det gamle i Søndergade 20, hvor der nu blev kommunehospital. I 1857 opførtes garnisonssygehuset ved Gugvejen (nord for Kjellerupsgades skole).

Dette flyttedes i 1918 til Søndre Skovvej. Bag »Haabet« laa i 1820'erne »Den fleuronske Staalvarefabrik«. 1857 blev her købmandshandel og en sømandsbeværtning, som blev kaldt »Haabet«.

1857 ejede værtshusholder L. Chr. Hansen stedet, 1874 marskandiser Petersen.

1890 enkefru J. M. A. Mathiesen, 1930 læge Sv. Lauesgaard, 1950 hans enke.

1955 bogtrykker Aa. Pedersen, og nu ejes »Haabet« af bagermester P. Roed.

VOR FRUE KIRKE.

Efter at Knud den Store var blevet konge i England, lod han sig døbe; og da han i 1019 overtog Danmark efter sin broder Harald, sendte han mange engelske præster og munke her til og lod opføre en mængde kirker.

Men allerede paa den tid har Aalborg vel faaet sin første (?) kirke, Sct. Peders kirke, der laa paa Algade 65's plads og var sognekirke for Gammel Hasseris og »Pederstaden«; men om Fruebyen ogsaa paa samme tid fik sin kirke eller om beboerne stadig søgte til Nørre Tranders kirke, vides ikke.

Men kort efter 1100, nogle siger 1116, andre 1140, fik Aalborg sit ældste kloster, Vor Frue kloster, et benediktiner nonnekloster ved kirken, som blev klosterets nordfløj. Efter reformationen i 1536 blev baade graabrødrelosteret paa kronjorden og Vor Frue kloster nedlagt, og da kirken var meget »bygfældig«, befalede Kristian III, at den skulde nedbrydes, og at menigheden skulde henvises til Helligaandsklosterets kirke, som herefter skulde være sognekirke for Vor Frue sogn. Men paa beboernes indstændige bøn tillod kongen i 1555, at de maatte beholde kirken, imod at de paa egen bekostning restaurerede den, hvilket skete. Flere gange siden, f. eks. 1591 og 1767, blev den atter hovedrepareret, og i 1877 blev den næsten helt ombygget, og dens tre tilbyggede kapeller sløjfede. Vor Frue kirke ansaas i 1600erne for at være Aalborg domkirke, muligvis, fordi den var de kongelige lensmænds sognekirke, og den indeholdt fine og smukke minder fra fortiden, hvoraf dog nogle gik til grunde ved ombygningen 1877. Og mange fornemme borgere fra Budolfi

sogn, f. eks. borgmestrene Poul Popp, Jørgen Olufsen og Christen van Ginchel med flere købte »lejesteder« i Vor Frue.

Poul Pops prædikestol fra 1581, lensmand Ove Lunges enke fru Anne Sehesteds døbefont fra 1619, flere fornemme epitafier, fem smukke lysekroner, stiftamtmand Gottfried von Pentzs og hustru Maren Grotums gravmæler, som tidligere stod i det nedbrudte Skeelske kapel, er blandt kirkens skønneste prydelser. Der er, eller har været, gravmæler over mange af kirkens legat ydere, f. eks. Niels Christensen Hougaard, Jens Jensen Nørtranders, der skænkede kirken hele Klokketøbergydens vestside, 12 lejehuse, og ikke at forglemme Vor Frues største velgører, købmand og kirkeværgede Diederich Christian Jüngling, som i alt gav kirken 8428 rigsdaler, en mægtig sum sidst i 1700erne. Alle disse og mange andre havde gravsteder inde i kirken, hvor ogsaa to norske tronkrævere hvilede; det var Sigurd Slembe, dræbt 1139 og jordet her 1140, »som præsten ved kirken, hr. Ketil Kalf bevidnede«, samt Olav Ulykke, der døde her 1169. Noget af det mærkeligste ved Vor Frue er dens portal mod Peder Barkesgade med de 800 aarige angelsaksisk inspirerede bibelske stenrelieffer.*)

Vor Frue kloster laa paa søndre side af kirken, der hvor Det Nordjyske Landsbibliotek nu er. Da kongen efter reformationen i 1536 havde konfiskeret klosteret, blev dets bygninger paa et par stykker nær nedrevne. Disse to huse var i mange aar embedsbolig for sognepræsten, og derefter for kirkens kapellan. I 1685 lejede borgmesteren dem af kirken til skole og lærerbolig, og 27. 8. 1723 solgte kirken dem til byen for 325 rigsdaler.

Vor Frue skole bestod til 1879, da den erstattedes af Rantzausgades-Danmarksgades skole. Paa skolen var et par mindetavler over to af Aalborg skolevæsens velgørere; disse tavler flyttedes til Rantzausgades skole, men er nu paa Vester Mariendals skole. De to velgørere var klokker Hassel ved Budolfi kirke og købmand Jacob Himmerig paa Østeraa.

*) Se Svend B. Olesens »Om portalen ved Vor Frue kirke i Aalborg«. 1960.

Anm.: *Oplysning om nogle stednavne i Aalborg: Kattesundet* betyder »Strædet ved Volden« og kommer af Kat (Vold) og Sund (Gyde), idet gaden oprindeligt lå lige indenfor byens vestlige vold. *Kattevad* har intet med vold at gøre; det stavedes fordom *Kack-vad*, som betyder »det skidne (fugtige) vad«, hvilket skyldes gadens nære beliggenhed ved den fugtige fjordbred, idet fjorden tidligere var tæt ved »Kackvad«. *Skiddengyde* var fordom navnet paa Søndergades forbindelse med Bredegade. Ved en fejltagelse i »Danmarks illustrerede Almanak 1856« blev navnet *Ellen Marsvins Hus* heftet paa *Fjergen Olufsens Gaard, Østeraa nr. 23-25*; men i dag ved sikkert de fleste, at Ellen Marsvins Hus er det forsvundne Gammeltorv nr. 5.

I P. C. Knudsens »Aalborg Grundtakst 1682« (Aalborg Bys Historie II) findes en slemme brøler, idet Møllegade kaldes Møegyden, en fejltagelse, som andre forfattere har lanceret. Fejltagelsen skyldes en fejllæsning; thi i grundtakstens original paa Viborg Landsarkiv staar ganske tydeligt »Mølgyden«; men l-et er saa lille, at afskriveren har taget det for et e. Altsaa er det med Møegyden (Møgyden) noget vrøvl.

Kilder:

Skattemandtal 1660, Aalborg Grundtakst 1682, 1704, 1716 m. fl., Aalborg Bys Skøde- og Panteprotokoller, Fortegnelse over Vor Frue Kirkes Legater o. 1840, Samling af biografiske Notiser om nogle af de fra Aalborg Kathedralskole til Universitetet dimitterede Disciple 1840. Kr. Værnfelt: »Egholmbogens« fortegnelse over præsterne ved Vor Frue Kirke, bankdirektør Chr. Iørgensens artikler i »Aalborg Stiftstidende 1942« med flere, Folketællingen 1787, 1801, 1834 og de følgende, Hans Henrik Engqvist: Aalborg Bindingsværk 1968.

Min bedste tak til overlærer Svend B. Olesen for det smukke billedmateriale.

Forfatteren.

Originaler og andre godtfolk i Helberskov omkring ved århundredskiftet

Af Carl Juul.

I tidligere tiders landsbyer var der næsten altid enkelte mennesker, der afveg fra alle andre ved deres mere eller mindre ejendommelige udseende og optræden, folk, det på en eller anden måde var gået skævt for her i livet. Alting forandrer sig, som tiden går. De gamle landsbyer er ikke, hvad de var engang. Mange af de århundredgamle gårde er forsvundne, i hvert fald udhusene, mens de stærke bindingsværks stuehuse stadig står, som de altid har gjort, og er beboede. De fleste af dem har i vore dage fået en »ansigtsløftning« og er gjort fint i stand, så de fremtræder pænere, end da de var nybyggede for to hundrede år siden — ja, nogle af dem er adskilligt ældre. »Og årene de rulle og skifter om på jord, og vore navne glemmes som den sne, der faldt ifjor«, står der i en gammel sang. Disse linjer kan også overføres til de mennesker, der byggede disse gamle gårde, de er glemt forlængst. Adskillige af dem har sikkert øvet en indsats i deres samtid, været kendt og agtede mænd og kvinder, men glemelsen har forlængst draget sit slør over deres liv og færden. Deres navne er bogstavelig talt glemt, som den sne der faldt ifjor. De mennesker, hvis minde bliver bevaret længst, er ikke de dygtige, de mest fremtrædende personligheder, nej, det er dem, der ikke var som alle andre, de snurrige, sære og aparte fremtoninger, der huttede sig igennem tilværelsen som de kunne bedst. I de dage var institutioner som alderdoms- og plejehjem et fuldstændig ukendt begreb, disse mennesker var nærmest helt overladt til sig selv, og ingen tog sig af dem. Højest kunne der måske være tale om at yde dem et kummerligt beløb af fattigkassen, men ellers intet fra det offentlige side. Dog kunne der af og til falde lidt af i form af

naturalier fra andre godtfolk, så de ikke ligefrem led nød. Men deres liv var, som de selv ønskede det, og samfundet og den offentlige mening tillod det, og de beklagede sig sjældent over tilværelsen. Når det øvrige samfund tit beskyldte bønderne for altid at beklage sig over dårlige tider, gik det fuldstændig hen over hovedet på dem, deres kår var de samme, hvadenten det var gode eller dårlige tider. I Helberskov levede der i fordums dage adskillige af disse originaler. De er en »än sage blott« nu om stunder, men mindet om dem er endnu i frisk erindring hos den ældre generation, og jeg skal i det efterfølgende berette lidt om dem, jeg selv husker fra min drengetid.

Rold-Jørgen. (Als Hjemstavnsmuseum).

En af dem, hvis minde sent vil gå i glemme, var ROLD-JØRGEN. Han var født i Als, og hans mor var af den kendte Buus slægt; hvem hans far var vides ikke, han forduftede til Amerika, da Jørgen var i vente, og drengen opvoksede hos sin mor i Als. Han var en underlig knægt både i udseende og væremåde, men man kunne bestemt ikke bruge udtrykket sinke om ham. Bl. a. besad han en fænomenal hukommelse og var i stand til at lære lektier udenad langt hurtigere end nogen af de andre børn. Den gang optog religionsundervisningen en uforholdsmæssig stor del af børnenes knap tilmålte tid i skolen, og alt skulle læres på remse, og dette remseri, salmevers og lange passager af lærebogen og bibelhistorien, var den rene leg for Jørgen, og sidenhen udartede denne religionslære ligefrem til en slags hobby. Han studerede bibelen så grundig, at han kunne den udenad, lige fra første Mosebog til Johannes' åbenbaring og var i stand til at henvise til alle bibelens afsnit og deres indhold. Når han

i årene, da jeg kendte ham, gik på gæsteri omkring i egnen, opsøgte han tit skolelærere og præster, og det var ham en fryd, at være i stand til at sætte dem til vægs i religiøse spørgsmål.

Som dreng kom han, i lighed med så mange andre smådrengene, tidlig ud at tjene, og han havde mange pladser. Han var nemlig ikke særlig godt anskreven noget steds, hvor han af og til opnåede at komme i tjeneste. Han var så upålidelig og efterladen som tænkes kunne, selv med hensyn til det mest nærliggende for en hjorddreng, såsom at flytte køerne og vande fårene. Det var der ulejlighed ved, og Jørgen undgik såvidt muligt alt, hvad der angik ulejlighed og arbejde i det hele taget. Det var for ham en vederstyggelighed, og denne indstilling fulgte ham til hans dages ende.

Der var andre ting, der kunne optage hans tankegang. Han havde fået en plads ude på Als Hede, og en dag, han var på vej til skole, så han naboen, Per Rytter, gå med en favnfuld hø over i fårehuset, der lå et stykke vej fra gården. Han havde Jørgen et horn i siden på, fordi han havde sladret til husbonden om nogle af Jørgens efterladenskaber, hvilket havde indbragt ham et godt livfuld hug, og nu øjnede han en chance for at gøre gengæld. Han ilede over til fårehuset og stak hovedet ind ad halvdøren.

- Godaw Pi Rytter, sagde Jørgen.
- Hwa wel do her, si å fløt det gremme fjæs, hejs så skal a lær dæ.
- A ska nok fløt mæ, a will bare spør dæ ætter, om do wel bekend, at Kristus war en konge?
- Hwa ka de wal rag' dæ, din forbandede knejt.
- Wel do, hejjer wel do ett?
- Nej, a wel ett, ett te dæ i hwær fald, spruttede Per Rytter.
- Så ka do blyw enn we foeren te do kommer po ajjer tånker — sagde Jørgen, trak døren til og satte kroge på udvendig, hvorefter han gik i skole!

Folkene i gården kunne ikke forstå, hvor Per var bleven af, ingen havde set ham siden om morgenen, da han gik i laden. Der blev ledt efter ham alle vegne, hvor han kunne tænkes at være, men først henad aften hørte en karl hans nødråb ovre fra fårehuset og fik ham lukket ud. Hvordan det gik Jørgen efter den bedrift, melder historien intet om?

Hans far, der som nævnt var rejst til Amerika, havde erfaret, at han havde efterladt en aflægger i Danmark og sendte bud hjem om at sende ham derover, så ville han tage sig af ham. Det var en kærkommen anledning for hans pårørende til at slippe af med ham, og Jørgen blev sendt til Amerika. Da var han 13 år. Hvordan mødet mellem ham og faderen spændte af, er der ingen, der ved. Men faderens første indtryk af sønnen har nok ikke været af de allerbedste. Alene hans aparte udseende og hele væremåde og hans komplette ligegyldighed overfor alt og alle — faderen inklusive — har vel været medvirkende til, at denne rejste væk og overlod Jørgen at sejle sin egen sø. De så aldrig hinanden siden. Der stod han så, denne lille underlige, halvsære dreng på 13 år, ene og forladt inde midt i det store Amerika, uden at kunne et ord af sproget, uden venner og ikke et sted at hælde sit tykke hoved til. Hvordan han ellers klarede sig i denne første tid, fortalte han aldrig noget om? Jeg tænker, han er vandret omkring til farmerne, hvor kvinderne har haft medlidenhed med den forhutlede dreng og forsynet ham med mad, som Jørgen gladelig har taget imod. Men skulle de tilmed prøve på at få ham til at vaske sig og holde sig selv ren, kom de på en umulig opgave. Det var noget, han både dengang og senere i livet gjorde mindst mulig ud af. Det har sikkert ikke taget ham lang tid at lære sproget, i den retning har han været meget lærenem. Sidenhen, da han kom tilbage til Danmark, fortalte han ikke ret meget om sine personlige oplevelser i Amerika, men derimod nok om alle de steder, egne, byer og stater, han havde været i. Han havde opholdt sig i hver eneste stat i unionen, fra Atlanten til Stillehavet, fra Canada til Mexicos grænse, og det står sikkert til troende. Han havde nok ikke været der længe, før han søgte sammen med ligesindede, asociale folk, som han selv, »tramps« og hoboer«, der sjældent eller aldrig bestilte noget, men rejste rundt i staterne, som »blinde« passagerer på de lange godstog. Om foråret trak de nordpå eller ud til Øststaterne for så, når efteråret meldte sig, at sætte kursen vest- og sydpå igen, til Californien, Florida og Staterne langs med Mexicogolfen, hvor de opholdt sig om vinteren. De arbejdede sjældent og højst ugerne, mest for at få lidt penge til tobak og det mest nødtørftige tøj hos en marskandiser. Dette har sikkert været et miljø, der passede Jørgen, men hans amerikaophold fik en brat afslutning. Disse folk havde deres spe-

cielle tilholdssteder, sjældent i byerne, men ude i det fri. Altid i nærheden af en bro og tæt op imod jernbanelinjerne, helst hvor der også var en skov eller et buskads, der kunne yde lidt læ. Togene sagtnede altid farten til det mindst mulige, mens de passerede broen, og så var det om at benytte sig af lejligheden og hoppe på. Politiet foretog somme tider en razzia i disse »hobo/camps«. Det var jo ikke englebørn alle, som holdt til der. Der kunne være større og mindre forbrydere imellem, og ved en sådan lejlighed blev Jørgen taget ved vingebenet sammen med adskillige andre. Ikke fordi han havde begået noget kriminelt, det kunne vist aldrig falde ham ind. Men han havde ikke sine borgerpapirer i orden, var udlænding, subsistensløs, uden fast opholdssted, og desuden havde han også sit noget derangerede udseende imod sig. En sådan person havde »Onkel Sam« ingen brug for, og han blev sendt tilbage til det land, han kom fra — på konsulatets regning. Sådan endte Jørgens amerikatur. Men *en* ting havde han lært derovre i alle disse år, nemlig sproget, han talte engelsk (amerikansk) så fuldkomment, at det var umuligt at høre, at han ikke *var* amerikaner, og dertil besad han et gløseforråd, som lærde mænd ville misunde ham. Det var igen hans fænomenale hukommelse, der gjorde sig gældende. Ord, han blot havde hørt *en* gang, glemte han aldrig. Så en skønne dag dukkede Jørgen til alles forbavselse op i Als og Helberskov igen. Han var da omkring 30 år og havde været borte, siden han rejste som 13 års dreng, og ingen havde tænkt sig nogensinde at se ham igen. Selvfølgelig var han noget forandret af udseende. De 16-17 år han havde været borte, var ikke gået sporeløst hen over ham. Men i væsen og opførsel var der ingen forandring at spore, han var og blev en underlig størrelse. Kort efter sin hjemkomst besluttede han sig til at gå til præst og blive konfirmeret, det havde han ikke opnået, inden han blev sendt til Amerika. Og så stillede Jørgen i præstegården sammen med det næste hold konfirmander, med fuldskæg og ikke overdreven soigneret, og denne konfirmandforberedelse skal have udartet sig til en hel festforestilling. Præsten kunne ikke belære Jørgen om noget som helst, hvad religiøse emner angik. Det var snarere ham, der prøvede på at belære præsten, og man kan ikke sige, at disse velmente, men tit spidsfindige spørgsmål, han fremkom med, behagede den gode præstemand — der var næsten altid en brod i dem, noget

han ikke kunne besvare på stående fod, og det kunne virke pinligt overfor de andre konfirmander.

På almindelige søndage var der mere end rigelig plads i Als kirke, men den søndag, Jørgen blev konfirmeret, var kirken stoppende fyldt, man kunne vente sig hvadsomhelst ved den lejlighed, så folk mødte talrigt op. Han var jo en højst ualmindelig konfirmand, at dømme efter de beretninger de andre børn bragte med hjem fra undervisningen hos præsten, og det angik ikke alene hans udseende, men måske endnu mere hans dominerende måde at fremsætte sine private meninger på. De kunne somme tider bringe den arme præst til fortvivelse. Mon han nu kunne holde sig i skindet ved overhøringen i kirken? Det kunne han ikke!

Jørgen var jo den ældste og kom først for, og alting artede sig også upåklageligt i begyndelsen. Han svarede beredvilligt på alle spørgsmål, også de opgivne salmevers og skriftsteder kunne han på fingrene, men efter at have modtaget velsignelsen gik det galt. Så kunne Jørgen ikke dy sig længere, nu var det ham, der begyndte at udspørge præsten, og dennes formaninger om pænt at tie stille var som at slå vand på en gås, han var ikke til at standse. Degnen, en lille, stilfærdig mand, kom præsten til undsætning, men det havde kun til følge, at Jørgen i stedet begyndte at rette spørgsmål til *ham*. Hele den højtidelige handling så ud til at ende i den rene parodi. Da rejste en stor, stærk bondemand sig fra en af kirkestolene og gik hen og sagde nogle ord til Jørgen, så dæmpet at kun de nærmest siddende kunne høre det, men det var noget med, at hvis han ikke øjeblikkelig holdt mund, skulle han lempe ham udenfor kirkedøren, og en så kraftig henstilling turde Jørgen ikke sidde overhørig, så han tav — mut og smækfornærmet!

Sådan endte den konfirmation. De fleste var forargede over hans optræden, andre så på den med mere munterhed, men folk, der bare var kommet i kirke for måske at opleve en vis sensation, gik i hvert fald ikke skuffede derfra!

Nej, Jørgen var bestemt ikke noget dusinmenneske eller som folk er flest. Han var en undersætsig, tætbygget mand, med et rundt hoved, knoldnæse og buskede øjenbryn og han havde for vane at knibe det ene øje i og spærre det andet vidt op, når han stillede en eller anden et af sine tit spidsfindige spørgsmål. Sommer som vinter

gik han altid i det samme tøj — en sort filthat, en tyk »dyffels«overfrakke, som han var iført om vinteren, om sommeren gik han med den over armen og desuden sin trofaste følgesvend — tejenen — som fulgte ham, hvor han gik og stod. Den tjente ham som en slags kuffert eller håndtaske og kunne indeholde de mest mærkværdige ting. Han havde ingen hæmnings af nogen art, hverken med hensyn til sine udtalelser eller måde at opføre sig på. Personlig hygiejne lå ham så fjernt som vel muligt, han var næsten altid mere eller mindre nusset og snavset — mest mere — og tit befængt med utøj. Når han kom rundt på gæsteri og skulle overnatte, ville ingen have ham i seng, men han blev altid henvist til en kobås, og det fandt han i sin orden og gjorde ingen ophævelser over. Det var han vant til alle vegne, og gennem sit årelange ophold i Amerika kunne de gange, han havde sovet i seng, nemt tælles. Hans uforbeholdne og nærgående spørgsmål kunne ofte bringe folk i en slem forlegenhed, f. eks. skete det, at han dumpede ind et sted, hvor der var dameselskab, og han kunne da henvende sig til en af de tilstedeværende med et —

— Hør, var det ikke dig, der blev »lokket« og fik et barn, før du blev gift, eller blev du gift først — ?

Når den rødmende dame enten tav eller søgte at knibe udenom dette prekære spørgsmål, kunne Jørgen omgående oplyse hende om, hvornår denne hændelse havde fundet sted, lige til år, måned og dato! Slige episoder vakte tit både vrede og forargelse, men det anfægtede ham ikke, han var komplet ligeglad med, om folk blev gode eller gale, det måtte de selv om.

Engang kom han ind i en gård i Helberskov, og konen bød på kaffe, og bagefter spurgte han —

— Hvem er det du er, jeg synes at skulle kende dig — ?

— Det ved du godt, Jørgen, så det behøver jeg ikke at fortælle dig —

— Nå, så du vil ikke sige, hvem du er, men jeg kender en mand i Als, han har 3 børn, den ene er sort som en ravn, de andre er røde som ræve, mon du skulle kende ham — hæ — hæ — ?

Den, der var sort som en ravn, var konen i gården.

Et år ved juletid bærede han Marcus Jensen på Als Nygård med et besøg, og efter at have indtaget et ordentligt foder, lænede han sig tilbage i stolen og spurgte —

— Gir du ikke en cigar, Jensen — ?

— Jo, du kan såmænd godt få en cigar, Jørgen, sagde Jensen og hentede cigarkassen —

— Må jeg ta to — ?

— Nå, ja siden det er jul, får du ta to —

— Tak, så tar jeg tre —

Og det gjorde han, den ene tændte han omgående, de to andre kom ned i tejen til senere brug!

Han var en forfærdelig fyldebøtte, hvad mad angik, og kunne nemt spise for to, og det kunne tit bevirke, at der blev overtryk af gas i maven, og det afstedkom en meget ildelugtende »os«. Til højtiderne, når der var ekstra god mad på bordet, var det særligt galt, så propede han i sig, indtil han blev syg og måtte ud og kaste op. Bagefter gik han ind i den næste gård og begyndte igen på en frisk, og så kunne det samme gentage sig.

En sommerdag, konfirmanderne var samlede hos provsten, så drenge, der sad på bænken ved gårdsiden, Jørgen komme anstigende gennem den nordre indkørsel til præstegården og gå ind ad køkkendøren. Indenfor regerede Gitte, kokkepigen, og hun var en god bekendt af Jørgen fra mange tidligere besøg. Hun morede sig over, hvor meget han var i stand til at sætte til livs, det var ikke i småmåder, og det har det nok heller ikke været denne gang. Noget efter stiledede han efter døren til gangen, der førte ind til konfirmandstuen, døren gik op og ind trådte Jørgen med overfrakken over armen og tejen i hånden. Idet han kom ind undslap han et højlydt ræb, han havde heller ikke banket på først, det var der ulejlighed ved, han ville jo ind alligevel, så det var uden betydning. Han undgik forøvrigt alt, hvad der hed ekstra ulejlighed. Han skridtede hen over gulvet til provsten, der sad ved sit arbejdsbord midt i stuen og stak en ikke videre proper næve over mod ham. Provsten berørte den meget let med enden af fingerspidserne — en ikke særlig hjertelig velkomst, og det var Jørgen godt klar over.

— Goddag, pastor Høffler — sagde han — det glæder mig at se dig —. Provsten så bebrejdede op på ham og sagde lidt irriteret —

— Ja, jeg er nu provst, og man plejer altid at sige De til provsten, min go'e Jørn —.

Jørgen stod et øjeblik, som om han spekulerede på et eller andet, så kneb han det ene øje i og så lumskelig over på provsten.

— Sig mig lige engang, *provst* Høffler, er du Herrens tjener — ?

— Ja, selvfølgelig er jeg Herrens tjener, det er da et underligt spørgsmål at komme til *mig* med —.

— Nå, og før du går til ro i din seng om aftenen og ber din aftenbøn, si'er du så De til Vorherre — ?

— Nej, det kunne da aldrig falde mig ind, hvordan kommer du på den tanke — ?

— Nej, før jeg falder i søvn ude i en kobås og be'r *min* aftenbøn, si'er jeg da osse du til Vorherre. Men du har lige fortalt mig, at du er Herrens tjener, og kan man sige du til Herren, kan man vel osse si' du til tjeneren — — men — æ — jeg er på vej ud til toldereren, Chresten Pedersen ude på Als Odde, og alle toldere var betragtede som store syndere på Jesu tid, og de har nok ikke forbedret sig siden. Men han gi'r mig altid en krone, og når en stakkels, syndig tolder gi'r mig en hel krone, kan du, der er provst — jeg vil nu kalde det ypperstepræst — ikke være bekendt at gi' mindre — — og Jørgen stak igen hånden ind over bordet og ventede på en skærv. Denne samtale havde berørt provsten såre ilde, og for at få Jørgen lempet ud hurtigst muligt, stak han et par fingre ned i vestelommen og fandt en mønt frem, som han lod falde ned i Jørgens udstrakte hånd, men efter *hans* ansigtsudtryk at dømme var denne kontribut meget utilfredsstillende. Han sagde ikke tak, vendte sig og gik med en bemærkning om, at han ville se ind igen ved lejlighed! Han forsvandt ud i gangen og lod døren stå vidt åben efter sig, men var knap kommen derud, før han slog en ordentlig »prut«! Det lød som et helt kanon-skud, til stor morskab for den forsamlede ungdom — det var dem umuligt at bevare alvoren! Provsten sprang hen og lukkede døren og holdt sig for næsen —

— Uha — uha, sikken en gris, og som han lugtede, han havde vel også lus — — ? Deri havde provsten ret, Jørgen lugtede bestemt aldrig af renlighed. Han skred ud over gårdspladsen og tog vejen sydpå ad Helberskov til, med overfrakken over armen og tejen i hånden. Hans skuldre ligefrem rystede af slet dulgt skadefryd over den afskedssalut, han havde afleveret til »ypperstepræsten«!

Chresten Pedersen, tolderer på Als Odde, var en mand Jørgen aldrig undlod at besøge. Der fik han sin obligate krone, og ved aftenstid færgede Chresten ham over til sydsiden af fjorden, hvorefter han tog retning mod det sted, hvor gården »Julianeholm« engang havde ligget. Denne gård, en afbyggergård til godset »Overgård«, var for længe siden nedbrudt, kun den store bagerovn stod der stadig, og det var den Jørgen stiledede efter. Den ragede højt op over det omliggende flade land og var nem at finde. Han krøb ind i ovnen og brugte den som natlogi den første nat i Ommersyssel. Der kom i hvert fald ingen og forstyrrede hans nattero. Om morgenen vankede han så videre til Udbyneder, Dalbyneder, Vinstrup og Stangerum og en del andre landsbyer, indtil han nåede frem til Knejsted, hvor kommunen havde sat ham i pleje hos en rebslager. Der opholdt han sig i mange år. Men det var kun om sommeren, han tog denne rute. Når det blev for koldt at sove i bagerovnen, lagde han vejen om ad Hadsund og derfra videre sydpå, indtil han nåede tilbage til rebslageren. Disse ture, sommer som vinter, rundt om i Sydøsthimmerland og Ommersyssel, kunne vare i mange dage, han kendte næsten alle mennesker — og alle kendte ham — og de fleste han besøgte gav ham en lille skærv med på rejsen. Hvis den udeblev, kunne man være forvissat om, at det blev meget unådigt optaget, og han skulle nok vide at minde derom.

Man måtte vare sig for ikke at blære af alt for meget, når han var tilstede, så kunne man være sikker på, at han ikke lod det gå upåtalte hen. Der skulle ikke ret meget til, før han var der med grovfilen.

En ung mand fra Helberskov var, som så mange andre, rejst til Amerika tidlig om foråret, men kom tilbage allerede ved juletid, og en dag han var inde hos nogle bekendte og berettede om sine oplevelser, var Jørgen også nærværende. Ham tog han ikke megen notits af, men følte sig som selskabets midtpunkt. I den korte tid han havde været derovre, havde han tilegnet sig nogle engelske ord og gloser, som han gjorde flittig brug af i samtalens løb. Jørgen sad og betragtede ham med et lurende blik i øjet, men sagde ingenting og lod ham fortælle færdig. Så var han der omgående —

— Det er da noget værre pladder, du der har siddet og gylpet op. Jeg ved, at du har været i Amerika i 10 måneder, og i den tid har du glemt at tale dansk, så folk ikke kan forstå dig. Her sidder du og

fortæller om en mand, der fik livsvarigt fængsel, fordi han havde »killed« sin nabos kone. Folk må jo tro, du er en forfærdelig løgnhals, selv i Amerika får man da ikke livsvarigt for at dikke-dikke nabokonen lidt mellem sidebenene. Kan du ikke huske så meget dansk, at du kunne sige, manden var kommen i fængsel, fordi han havde slået sin nabos kone ihjel, det kunne folk da forstå. Din arme mand, tænke sig, at du har glemt dit eget sprog, før du har lært et nyt, du er at beklage. Du skulle sendes i skole og begynde i den bette klasse og blive der, indtil du fik lært at tale ordentligt dansk igen — — hæ-hæ, hvor er du dum — — !

Den unge mand opgav at fortælle mere om sine oplevelser i Jørgens selskab, han bød hastigt farvel og gik.

Kommunevejene var dengang ikke, hvad de er i dag. Der var det ene dybe hjulspor ved siden af det andet med kun en smal cyklesti i den ene vejside, og den fulgte Jørgen på sine vandringer fra by til by, uden at vige en tomme for al anden trafik. Cyklister kunne ringe og kime med klokken, alt det de ville, det anfægtede ham ikke; ønskede folk at komme forbi, måtte de slæbe cyklen udenom ham, og det kunne tit afstedkomme vrede bemærkninger fra andre, der benyttede cyklestien, hvilket han tog let på.

— Stien her er lige så meget min, som den er din. Vil du forbi, bliver det din egen sag, det rager ikke mig — — !

Hans gamle mor var flyttet til Aalborg, og Jørgen tog ophold hos hende en kort tid, men hun var dårlig tjent med at have ham boende. Han formelig åd hende ud af huset og rørte ikke en finger for at hjælpe hende med noget som helst og behandlede hende i øvrigt dårligt på alle måder. I sin nød klagede hun til kommunen over hans adfærd, og der blev sørget for, at han omgående kom på arbejdsanstalten et stykke tid. Dette ophold stod for ham som det værste af alle onder. Her hjalp ingen kæremor, han måtte indordne sig under de herskende forhold, og det betød et eller andet arbejde, der for ham stod som den rene vederstyggelighed. Efter han kom ud derfra, var det, kommunen fik ham anbragt hos rebslageren i Knejsted øvre i Randers Amt, hvor han som nævnt var i mange år, bortset fra de lange ferier i hjemegnen.

Efter en sådan ferie var han på vej tilbage til Knejsted. Her var det ikke en smal cyklesti, han benyttede, men en jævn amtsvej, som han

havde helt for sig selv og gik ikke inde i vejsiden, men ude midt på vejbanen, som han plejede. Hvis folk ville forbi, blev det deres egen sag, ikke hans. Der kom et køretøj bagfra, men Jørgen ænsede det ikke. Men denne gang var det et spand løbske heste, der kom i tordnende galop, de veg ikke tilside — en hest løb på hver side af ham, stjärten ramte ham i ryggen, og han var død på stedet. Dette skete i 1919.

Sådan endte Rold-Jørgen, denne underlige fremtoning, som den ældre generation stadig husker, skønt hans færden omkring i Sydøsthimmerland og dele af Ommersyssel snart ligger mange år tilbage. Udtrykket provo var ikke opfundet i hans tid. Hvis han havde levet i dag, ville denne benævnelse nok have passet godt til ham? Hans asociale, arbejdssky, uæstetiske personage og hans hele indstilling til det øvrige samfund, var jo nærmest det samme, som i vore dage bliver praktiseret indenfor disse kredse og i dette miljø. Han var bare langt forud for sin tid. Skønt velbegavet på visse områder, var og blev han en stor original alle sine dage, lige fra han som dreng lukkede Per Rytter inde i fårestien til han fandt sin død på Randers landevej.

En anden særpræget skikkelse var Stoffer. Han var en fremmed på egnen, i modsætning til Rold-Jørgen, der var født i Als og havde megen familie der. De var også meget forskellige både i udseende og optræden. Hvem Stoffer egentlig var, og hvor han oprindeligt havde hjemme, kan ikke siges med bestemthed, men han var vistnok af god familie ovre fra Salling eller Skivekanten. Han var udlært blikkenslager og som soldat havde han opnået at blive forfremmet til sergent. Han kunne somme tider give prøver på at kommandere for os drenge, gå stram march og skuldrede sin spadserekæp, som var det en sabel. I det hele taget var alt, hvad der havde med militær at gøre, noget han altid interesserede sig for, og det kunne tit afstedkomme visse pudsigheder.

I tiden indtil han blev indkaldt som soldat og under hele militærtjenesten havde Stoffer sikkert været en ganske almindelig ung mand, som unge nu engang er, men hjemkomsten blev et vendepunkt i hans liv. Mens han havde været inde som soldat, var hans kæreste blevet gift med en anden, og det slog ham fuldstændig ud.

Stoffer. (Als Hjemstavnsmuseum).

Kærestesorg kan somme tider give sig mærkelige udslag, han blev »sær«, som man siger, og det blev ikke mindre som årene gik. Han forlod sin hjemegn, og mange år efter dukkede han op i Als. Hvor han havde opholdt sig i mellemtiden, talte han aldrig om; men det må have været omkring århundredskiftet, han kom her til egnen. Den første tid opholdt han sig på Als kro og indrettede et primitivt blikkenslagerrættede et primitivt blikkenslagerværksted og hjalp lidt med et og andet i kroen, men hans blikksager var ikke altid lige tilfredsstillende, når de skulle tages i brug, f. eks. kunne en mælkesi være så tæt, at den var komplet uanvendelig til sit formål, og et pottemål kunne være utæt, ikke et men flere steder. Folk tog dog alt dette fra den gemytlige side, ingen nænnede at kritisere hans

frembringelser og gøre ham ked af det, Stoffer var et sølle, skikkeligt menneske, der ikke gjorde en kat fortræd og aldrig kom nogen for nær.

Hans rigtige navn var Ebbe Kristoffersen Bütchow, men han yndede at sætte et lille »von« foran det fine navn Bütchow, og det benyttede vi drenge os somme tider af for at få ham op i løjerne. Hvis vi mødte ham på vejen og sagde — Godaw Stoffer — gav han bare et bette grynt, sagde vi — Godaw Kristoffer — kvitterede han med et kort — Go'da — men hvis vi tilfældigvis havde en hue eller kasket på og tog den ærbødig af og hilste med et — Godaw von Bütchow, — strålede han som en sol — Go'da — Go'da børn — sagde han med et stort smil, skuldrede sin kæp og gik strækmarch — et-to — et-to — alle-e-e

holdt! Ved en sådan lejlighed dukkede Bütchow, befalingsmand i den danske armé, atter frem af erindringens tågeslør. Han døjede med at holde rede på tid og sted. Ofte lånte han bøger og læste meget. Han behandlede bøger med stor omhu og leverede dem tilbage i samme stand, som han havde modtaget dem, derfor havde han aldrig vanskeligheder med at låne noget at læse i. I sine sidste leveår tilbragte han vinteren i stuehuset til en forlængst nedlagt gård, »Marienlund«, der lå syd for Odde by. Gården havde i sin tid været sognets største, flere hundrede tdr. land, indtil den blev lagt ind under nabogården »Poulsenseje«. Det meget anselige stuehus blev bevaret i mange år efter, at avlsbygningerne var nedbrudt og var for det meste beboet af et par familier, men derfor var der alligevel mere end rigelig plads også til Stoffer, der lagde beslag på et par værelser om vinteren. Når det blev varmt i vejret først på sommeren, skiftede han opholdssted til en tanghytte, der var beliggende i udkanten af »Vieren«, en skov øst for Odde, i umiddelbar nærhed af havet. Den tilhørte min morbror, Hans Axelsen, der, foruden at drive sin gård i Helberskov, også gav sig af med fiskeri og havde opført dette tanghus til at opbevare sine fiskegrejer i. Huset overlod han Stoffer til sommerbolig, og han benyttede det som sådan i de sidste år, han levede. Set med nutidens øjne var det så simpelt og primitivt en tilværelse som tænkes kunne. Hans seng var kun en bunke tang, der var trampet godt fast, hovedpuden en sæk, der også var foret med tang og sengetøjet nogle tæpper og dækkener, folk havde foræret ham. Sin mad tilberedte han på et lille blikkomfur, han selv havde lavet — han var forresten helt ferm til madlavning — vand, han skulle bruge både til madlavning og til at vaske sig i, hentede han i et vandhul, som også kreaturerne drak af og til tider vadede rundt i. Vandet kunne derfor af og til være lidt grumset, men ved at lade det stå i en spand et stykke tid, sank skidtet til bunds. Det så Stoffer stort på, og det samme gjorde vi drenge. Hvis han havde noget ekstra at byde på, kunne han godt tænke sig at invitere os til at komme og smage på middagsmaden, et tilbud vi aldrig sad overhørige, vi kunne jo somme tider komme ud for et eller andet, vi ikke var vant til hjemme! Han fik tit et stykke kød med i sækken, hvis han kom ind et sted, hvor folk var i færd med at slagte en gris eller en kaly, og derfor var der ofte suppe på spisesedlen, og den

smagte skam fortræffeligt, selv om vandet dertil var hentet i vandhullet. Det gav blot suppen en lidt mørkere tone. At det også kunne hænde, at vi fandt et par små haletudser deri, betød intet. Dem fiskede vi bare op og strittede ud i græsset, de gav ingen afsmag! Stoffer ejede kun to bliktallerkener, han benyttede selv den ene, og vi drenge — vi var tre — skiftedes til at bruge den anden, bagefter skyllede vi den af i vandhullet. En nem opvask.

Almindeligvis holdt vi os altid gode venner med Stoffer. Den nærmest tilgængelige havlod ved tanghuset, hørte til mit hjem, og han passerede daglig derover, når han gik til eller fra Helberskov. En dag ville vi imponere ham ved at fange hestene og give en opvisning i ridekunsten, og så gik det vilde ridt ud over de 20 tdr. land, der udgjorde indhegningen, men det slap vi meget dårligt fra. Vi kom måske lovlig nær til ham, i hvert fald blev han frygtelig forskrækket og klagede til far over vor opførsel.

— Dine drenge havde nær redet mig ned, de susede forbi mig, så det peb i min hat, der kunne nemt være sket en gruelig ulykke — — ! Bagefter fik vi en alvorlig irettesættelse, sådan noget skulle vi ikke prøve på tiere, Stoffer skulle have lov til at færdes ugenert over vore enemærker. Men det var også den eneste gang, han havde grund til at klage over os, ellers var vi, som nævnt, meget gode venner.

Han levede i sin egen fantasiverden. Hvis han havde læst om et eller andet spændende, omsatte han det til virkeligheden og spillede selv hovedrollen i beretningen, var primus motor i alt, der var foregået, helten i utallige bataljer. Han ville gerne gengive disse »oplevelser« for os drenge, og vi syntes, det var sjovt at høre på hans røverhistorier. De blev altid fortalt i JEG form, og de fleste af dem kunne lyde ret usandsynlige, især når de omhandlede begivenheder, der var foregået langt herfra i fremmede lande (Stoffer havde aldrig været udenfor Danmarks grænser).

Vor egen havlod tjente som oplagsplads for tre partsfiskere, Jens Andersen, Jens Salling og Christian Christiansen, kaldet »Garver-Christian« eller slet og ret »Garveren«. De drev et omfattende fiskeri ud over kysten og var Stoffers gode venner. De var flinke imod ham og forærede ham alle de fisk, han ønskede, og det var altid fra den bedste ende, han kunne selv vælge og vrage og tage dem, der passede ham. Vi snakkede med disse mænd hver dag, når de sad i græs-

set og reparerede deres garn og ruser, også Stoffer mødte tit op og fortalte om sine spændende oplevelser. De kunne til tider få et grandkomisk forløb. Han havde lånt et værk, der udkom i subscriptionsmed titlen »Krigen i Østen« og omhandlede den russisk-japanske krig i 1904–05. Det var rigtigt et emne, der passede ham, og han indlevede sig i den grad i disse begivenheder, at han placerede sig selv som aktiv krigsdeltager, der havde udmærket sig ved Port Arthurs belejring. At han på daværende tidspunkt holdt til på kroen i Als, skænkede han ingen tanke. Han udmaled belejringens forskellige faser i alle enkeltheder og som altid var det ham, der spillede helten i hele foretagendet. Han huskede ikke, hvor mange japanere han personligt havde nedlagt ved et bajonetangreb, men de kunne nok ikke ligge på en hel skæppe land? Trods både sin egen og russernes helt overmenneskelige tapperhed, kunne Port Arthur dog ikke holdes, og japanerne kom hver dag nærmere fæstningen, og det allerværste var, at det begyndte at knibe med proviant. Da alle kosakkernes heste var spist, så det i sandhed sort ud, nu var der kun lidt æselkød tilbage.

— Hvordan smager egentlig æselkød — spurgte Jens Salling?

Ja, Stoffer mente, at det smagte nærmest som hestekød.

— Var der da slet ikke andet, I kunne få fat på — vedblev Jens Salling, ingen ænder eller duer eller høns, dette her æselkød måtte være en noget ensidig kost — ?

Stoffer så spekulativ ud — Jo, nu du siger det, kommer jeg i tanker om, at vi af og til kunne fange nogle høns, og de smagte vel nok godt til en forandring —.

— Hvad slags høns havde de forresten derovre i Østasien — spurgte »Garveren«, hverken kinesere eller japanere er jo så store som folk i Danmark, og så er hønsene nok også mindre — ?

Stoffer kunne ikke huske, hvilken race han kunne henhøre dem til, men det var rigtigt nok, at de var mindre.

— Var de ikke brune med nogle lyse pletter på vingerne — ?

Jo, Stoffer mente, at de så nøjagtig sådan ud.

— Så har det nok været mariehøns — sagde »Garveren« — ?

Stoffer slog sig på låret og så umådelig lettet ud.

— Ja, der sagde du det, Christian, de blev ganske rigtig kaldt mariehøns, det var da mærkeligt, at jeg helt havde glemt det — — !

Den forklaring var mere, end vi drenge kunne stå for, vi trillede rundt i græsset og lo, så vi var lige ved at revne.

Jens Andersen sagde gravalvorligt:

— Så var det godt, at jeg ikke var med ved Port Arthurs belejring, æselkød og mariehøns, det var vel nok en stram kost at trække ind på, intet under at russerne tilsidst måtte kapitulere — !

— Ja, det har du ret i, Jens Ajsen — sagde Stoffer, idet han så bebrejdende hen på os — men det har sådan nogle knægte ingen forstand på —.

— Ja, du er den eneste af os, der virkelig har nogen krigserfaring, du var heldig, at du slap derfra med livet i behold, vi andre var jo bare tilskuere — —.

Det gav Stoffer ham ret i, han skuldrede sin kæp og skred derfra i stram march med retning mod tanghuset. Da han var kommen udenfor hørevidde, opsteg en hjertelig latter fra de tre mænd, det havde knebet nok med at bevare alvoren under beretningen om Port Arthurs belejring, særlig det med mariehønsene. Det var den bedste historie, han længe havde afleveret.

Stoffer var en original og en særling, men trods de meget primitive forhold han levede under, var han altid proper både med sin person og sit tøj. På varme sommerdage så vi ham tit tage bad i havet, og bagefter kunne vi se ham stå længe, let påklædt, og betragte de smukke omgivelser — fjord og hav, skoven og de lange, flade strækninger langs kysten. Om han var end aldrig så sær og mærkelig, så havde han dog sans for den skønne natur, og han nød sikkert sit sommerophold i tanghytten i fulde drag. Her var han lykkelig i sin egen verden, en verden, som vi andre ikke forstod. Jeg tror ikke, han førte et glædesløst liv. Vi drenge kunne glæde ham bare ved altid at kalde ham »von Büchow« og høre på hans mere eller mindre usandsynlige historier, og desuden var der fiskerne, som han tit fik en passiar med. Han beklagede sig aldrig over nogen eller noget — måske lige med undtagelse af den gang vi nær havde skræmt livet af ham med vort vilde ridt.

I vore dage har folk fået øje på og interesse for den smukke natur derude i det yderste Sydøsthimmerland. Hele vejen fra Øster Hurup til Als Odde er der opført tusinder af sommerhuse, mange af dem udstyret med al tænkelig moderne komfort, og det gælder både

møbler og alt muligt andet, mange har telefon og sidst, men ikke mindst, er der i hvert eneste sommerhus fra Helberskov vandværk indlagt det fineste vand, der overhovedet findes i Danmark. Dette gælder dog kun Helberskov-Odde området.

Man kan sige, at Stoffer var en pionér på stedet. Han var den første, der slog sig ned her som sommergæst år efter år, men hans fordringer til opholdssted og de daglige fornødenheder, afveg unægtelig meget fra det, folk i vore dage betragter som nødvendige for at nyde sommeren i disse skønne omgivelser og slappe af i ferien og fritiden. Som så mange andre pionérer verden over var Stoffer henvist til at indrette sig så spartansk og primitivt, at det savner sidestykke. Tanghytten var hans sommerhus.

En tidlig forårsdag i 1911 lød rygten i Helberskov — Stoffer er død —. En ung karl, der ikke havde set ham i et par dage, gik ind i hans stue på »Marienlund« for at se efter, om han skulle være syg, fandt ham død i sengen — en gammel seng, som en eller anden havde foræret ham, men som han ikke flyttede rundt med. Der var for øvrigt heller ikke plads til den i tanghuset.

Han ville have været stolt, hvis han havde haft en anelse om, hvordan hans begravelse ville forme sig. Næsten alle i Helberskov og Odde mødte op og fulgte ham til hans sidste hvilested på Als kirkegård. Det var et særkende for denne egn, at ved en begravelse mødte folk op, uanset den afdødes rang og stand. Det var nærmest lige meget, om det var en stor gårdmand eller en fattig original som Stoffer, der blev stedt til hvile, der blev ikke gjort synderlig forskel ved en sådan lejlighed. Stoffer hørte nu engang til imellem dem, han kom aldrig nogen for nær, havde sikkert ikke en eneste uven, og folk havde mange gange moret sig over hans pudsigheder.

Oppe i den østlige ende af Helberskov lå der en ældgammel gård, der ikke eksisterer mere. Benævnelsen gård er måske for meget sagt. Hvis man skal anvende dette udtryk, var den i hvert fald en af de mindste i byen. Hvornår den var opført, kan der kun gisnes om, men det skal nok ligge 200 år tilbage. Stuehuset var opført af stampet ler med vægge, der var over en meter tykke. Som fyld, og måske for at forhindre for stor udvaskning i regnperioder, var der indlagt større og mindre kampesten i disse vægge. I de fleste af de smårudede

Wolle Præjsts hus. (Væggene af stampet ler. Ikke bindingsværk, ca. 80-85 cm tykke).

(Fot. ukendt).

vinduer var indsat grønne, uigennemsigtige glaseruder med mange buler i. Kun i stuen og køkkenet var der vinduer med almindeligt glas. Huset var oprindeligt bygget som »røghus«, d. v. s. at skorstenen kun gik til loftet, røgen måtte så se at finde ud gennem et hul i tagryggen, men den kunne til tider stå der længe, hvis det var stille vejr. Derfor var alle spær og lægter gennemtrængt af røg og næsten sorte. Der gik aldrig orm i dette træværk. Huset var ret smalt, og de tykke vægge bevirkede, at pladsen indvendig var meget begrænset. Alle gulve bestod af stampet ler, og vi beholdt altid træskoene på, når vi gik ind.

Der var mange kamre og mindre rum i huset, men kun én stue, og den var ikke ret stor. En slagbænk langs med vinduerne, et langt bord med løs bænk, en armstol med halmsæde og en »bilægger« udgjorde stuens eneste bohavede. Udhusene bestod af lave, smalle bindingsværksbygninger med lerklinede vægge, der bugtede sig ud og ind. Skråt ud for hvert eneste bjælkehoved var anbragt en solid stolpe, støttet til en i jorden nedgravet kampesten. En sikker garanti for at husene ikke væltede. Alt kornet blev tærsket med plejl på den

smalle lo, men man skulle passe på ikke at løfte plejlen alt for højt, ellers kunne slaglen nemt ramle imod hanebjælkerne.

Til ejendommen hørte en stor toft med god, lermuldet jord lige ved gården, desuden en mark og en eng vest for byen. Alt blev drevet på gammeldags manér. Hjulplovens tid var jo forlængst forbi, og som det eneste »moderne« redskab fandtes en svingplov, ellers intet. Ejeren var nok den sidste rest af middelalder i Helberskov. Han hed Ole Jensen, men adskillige i byen anede ikke, at hans efternavn var Jensen. Hans kendingsnavn var Wolle Præjst og præstenavnet havde fulgt slægten gennem flere generationer. En af hans forfædre havde tjent som karl i Als præstegård i en længst forsvunden tid, og navnet blev hæftet på alle hans efterkommere. Wolle passede godt ind i de nævnte omgivelser. Han var en lille, undersætsig mand, hængskuldret og med en krop så rund som en træstamme. Jeg kendte ham kun som gammel mand, men han skal have været umådelig stærk i sin manddomstid og tung som en blyklump. Foruden at passe sit landbrug, drev han i lighed med alle andre gårdmænd i Helberskov også ålefiskeri i Mariager fjord. Der var altid fra 3 til 5 mænd i hvert fiskerlav, og der blev sagt om ham, at når han satte sig ned i siden af båden, var han i stand til at tynde den ned næsten til lønningen. Læse kunne han ikke, men med møje og besvær prente sit eget navn, hvis han skulle underskrive et eller andet. Til ejendommen hørte også en meget stor frugthave, mest bestående af gamle kæmpemæssige pæretræer, som Wolles bedstefar havde plantet engang i 1700 tallet, og Wolle solgte i massevis af pærer til byens ungdom. Taksten var tre pærer for 1 øre, 5 for 2 øre! Det kunne godt give anledning til uoverensstemmelser, når der skulle gøres op! Men Wolle var ikke til at rokke fra den engang givne regel.

Han var meget overtroisk. Det han havde oplevet med spøgeri og trolde var fantastisk. Der var nisser i laden, han havde hørt dem pusle omkring i mørket, når han gik og fodrede om aftenen (han brugte aldrig lys eller lygte i laden, det var alt for farligt og kunne forårsage ildebrand). Hver juleaften satte han en tallerken grød derud, og den var tømt om morgenen, hvad der var bevis nok for, at nisserne var tilstede. Inde i »Bjerget« boede »bjerretroldene«.

Dem var der mange af. Når han til tider pløjede ude i toften i måneskin, havde han tit set dem holde gilde derinde, så stod bjerget på gloende pæle, og han kunne tydelig se, hvordan de dansede og morede sig. Disse »bjerretrolde« var fredelige og gjorde aldrig folk fortræd. Kun skulle man passe på, hvis nogen havde spædbørn, der lå i vuggen. Da kunne det hælde, at de forsøgte at stjæle et sådant barn og tage det med ind i bjerget og efterlade en af deres troldeunger i vuggen i stedet for. Han vidste bestemt, det var sket én gang i hans tid. Man kunne dog gardere sig mod trolde toget ved at hænge et kors over døren. Blot man huskede det, kom de ikke huset nær. Men der var stor forskel på trolde. For lige så fredelig som bjerretroldene var, lige så skrækkelig var en stor, gammel baktrold, der boede i en kæmpehøj på hans nabos, Bertel Christiansens, toft. Bertel var, efter Wolles mening, en dårlig nabo, en utiltalende og slet person, og den gamle trolde i »Bathels bak« derfor også indbegrebet af al slags djævelskab. Wolle havde set ham, når han i måneskinsnætter listede rundt om højen med hovedet under armen — et gyseligt og ræddeligt syn — — !

Vi var to smådreng, der af og til på vinteraftener fik lov til at gå ind og besøge Wolle. Vi kunne vel være en fem-seks år, og så sad vi indenfor bordet på slagbænken, mens han sad i armstolen ved bilæggeren og strikkede hoser, eller hvad det nu var, alt imens han berettede om nisser og trolde og andet overnaturligt, der grasserede rundt om. Det skulle vi dog ikke være bange for — —.

— Nær I bare howwer å slå kos fo jer, ka de uhn aldrig gjør jer noed. Nej, så længe vi sad derinde i stuen i skæret af en lille lampe og i en god varme fra bilæggeren, tænkte vi ikke på at være bange. Men når vi bagefter kom ud i mørket og kulden og skulle hjem, meldte uhyggen og rædslen sig i al sin gru. Så stod alle disse trolde lyslevende for os. Mest den gyselige baktrold. Det var, som om han var lige i hælene på os hele vejen hjem, skønt vi ustandselig slog kors for os, og vi hev et suk af lettelse, når vi endelig befandt os i sikkerhed indenfor hjemmets fire vægge. Det afholdt os dog ikke fra at gå op til Wolle en anden gang og høre på hans historier.

Han blev en gammel mand. Født 1832, død omkring 1920. Med ham forsvandt alle nisser, bjerretrolde og den lede baktrold for evigt fra Helberskov. Efter hans død blev der bygget ny udhuse, men stue-

huset blev der ikke rørt ved. Det stod der stadig i mange år efter Wolles død. Alle storme og orkaner, der var faret hen over Himmerland igennem 200 år, havde ikke efterladt spor af ødelæggelser på dette gamle hus. Men pludseligt og uden varsel skete der noget mærkeligt. Det var et af de første år af besættelsestiden. En tidlig, blikstille og tåget morgen brasede det hele sammen med et mægtigt brag på nær den del af huset, der omfattede stue og sovekammer. Ingen mennesker kom noget til. Tyskerne havde opstillet en lytterpost på Bjerget, og det derværende mandskab, der bestod af ældre landstormsmænd, var de første, der ilede til for at prøve på at redde, hvad reddes kunne. Men det var håbløst. Ødelæggelsen var fuldkommen. En cyclon kunne ikke have forvoldt værre ravage. Ovenpå ruindyngen lå en grøn uigennemsigtig vinduesrude med en stor bule i, hel og ubeskadiget!

Der er endnu fire af de gamle pæretræer tilbage i haven. For år tilbage begyndte de tre at gå ud i toppen, og i dag er der ikke meget af kronen tilbage. De står og stritter med nøgne grene, og det er længe siden, der kunne findes en pære i dem. Deres dage er talte! Kun et eneste, det største træ, der fandtes i haven, et kæmpetræ med en mægtig krone, står hvert år i fuldt flor og giver masser af pærer. De adskiller sig dog meget fra de mere moderne sorter. Små og hårde, som børn kaldte vi dem stenpærer. Men bare de blev gemt lidt, smagte de vidunderligt, og selv i dag kan de fine sorter ikke hamle op med dem i velsmag.

Wolle Præjst, denne naive og enfoldige fortidslevning, hviler forlængst hos sine fædre på Als kirkegård. Hans ældgamle hus sank i grus og ruiner. Ny bygninger er rejst, hvor de gamle stod. Kommer man forbi stedet, er det tohundredårige kæmpetræ det eneste minde om noget, der var engang, men som ikke er mere. Et minde om en anden tid, om folk med en helt anden indstilling til alle livets forhold. Så vidt forskellig til det vi oplever i vor tid.

Videnskab og teknik har formået at skabe uanede goder, som de gamle ikke kunne tænke sig muligheden af. Men er moderne mennesker mere lykkelige og tilfredse end Wolle Præjst og hans samtidlige?

A twiller pinnede!

Nordkær

Nogle bidrag til dens historie

Af J. Jeppesen Jensen.

I den nordlige del af Nørhalne by, Biersted sogn og nær den sydøstlige rand af Store Vildmose ligger gården Nordkær (1525 Nuorkier, 1579 Nørkier, 1664 Norkierd).

Nordkær, der indtil Klemensfejden var en selvejergård, hørte fra gammel tid til de såkaldte enestegårde, som var karakteristiske derved, at de allerede i fællesskabets tid — før udskiftningen — lå uden for landsbyen og havde deres jord for sig selv i modsætning til gårdene i landsbyen, der i den henseende var underkastet fællesskabets vilkår.

Omend enestegården havde sin jord for sig selv, kunne den undertiden have lod og del i fællesvangen, formentlig et levn fra den tid, da gården endnu lå inde i landsbyen. Da Nørhalne by 1683 blev opmålt i anledning af Christian 5's matrikel, lå således Nordkærs og Krogens jorder uden for landsbyfællesskabet, hvorimod de to gårde havde deres fulde andel i Nørhalne bys fælles græsning og overdrev. Det ældst kendte vidnesbyrd om Nordkærs eksistens er et tingsvidne udstedt på Kær herredsting 18. juli 1525, hvor biskop Stygge Krumpen hjemlede Børglum bispestol ejendomsretten til Birkelse hovedgaard og gods i flere af de omliggende sogne. Blandt vidnerne på herredstinget nævnes da »Las Pedersen ij Nourkier«. ¹⁾

Lars Pedersen, der antagelig tilhørte den ansete Kjærulf-slægt, sad 1525 som selvejer på Nordkær. Han holdt imidlertid — som adskillige af sine standsfæller — under skipper Klemens oprør på den forkerte hest, og som straf herfor konfiskerede kongen efter fejdens ophør gården, som Lars Pedersen ikke var i stand til at genkøbe. Han fik lov til at blive boende på gården som kronens fæster og måtte derefter i årlig afgift svare 1½ skilling ledingspenge, 1 pund (2 tdr.) byg, 1 løb (3 pund) smør, 1 skovsvin, 1 lam, 1 gås, 2 høns og gæsteri

til 4 heste (2 tdr. havre), hvilken ydelse omregnet i hartkorn beløb sig til 6 tønder, 7 skæpper og $\frac{1}{2}$ album.

1562 nævnes Ludvig Bertelsen Kjærulf som fæster af Nordkær. Han var søn af Bertel Jensen Kjærulf i Brorholt og N. N. Larsdatter, der muligvis var datter af ovennævnte Lars Pedersen.²⁾

Da Ludvig ikke nævnes her 1563 og heller ikke i præsteindberetningen 1568, er han antagelig død omkring 1562, og faderen er da kommet fra Brorholt til Nordkær, hvor han boede sammen med en anden af sine sønner, Laurits Bertelsen Kjærulf.³⁾

Kongen overdrog i 1540 en del af det tidligere gejstlige gods i Syd-vendsyssel til rigsråd Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup, og blandt dette gods var Birkelse hovedgård.⁴⁾

Efter Peder Ebbesens Galts død 15. april 1552 overtoges nævnte gods af hans søn Anders Pedersen Galt. Han var meget velhavende, og tid efter anden forstrakte han kongen med betydelige pengesummer, for hvilke han 1563 fik pantebrev på en del jordegods i Aaby og Biersted sogne, således i Biersted sogn gården Bjørnkær, i Nørhalne 3 gårde, hvoraf en var Nordkær, som da beboedes af Laurits Bertelsen Kjærulf.

Anders Pedersen Galt foretog 12. maj 1579 et mageskifte med kongen, hvorved han kom i besiddelse af nævnte pantegods samt de to gårde Bjørum og Brorholt. Nordkær var da stadig beboet af Laurits Bertelsen Kjærulf, som ligeledes nævnes her 1582.⁵⁾ At han har været en anset mand ses blandt andet deraf, at han fra 1578—87 sammen med Laurits Christensen i Bjørnkær var kirkeværge for Biersted kirke. På den tid overlodes dette hverv kun til sognets mest estimerede mænd, og til denne kategori henregnedes så afgjort Kjærulferne.

Den næste fæster af Nordkær er formentlig den Christen Knudsen, der nævnes som boende her omkring år 1600. Han var søn af selvejerbonden Knud Laursen i Tanderup, Haverslev sogn, Øster Hanherred. En broder til Christen Knudsen var Laurits Knudsen, der 1612 var foged på Rævkærgaard med bopæl på Havgaard i Aaby sogn.⁶⁾

Christen Knudsen var vist gift med en datter af Laurits Bertelsen Kjærulf, og han har antagelig overtaget fæstet af Nordkær efter svigerfaderen. Ligesom sin forgænger på Nordkær var Christen Knudsen fra 1608—15 kirkevæрге for Biersted kirke.

1612 var han og broderen Laurits Christensen i Havgaard indblandet i en vidtløftig gældssag med Morten Baggesen i København. Morten Baggesen, der var søn af afdøde Bagge Griis, var lavvæрге for sin moder, Maren Bagges. Hun var efter sin afdøde mand i besiddelse af et gældsbevis, ifølge hvilket hun hævdede at have et tilgodehavende på 150 rdl. og 4 rosenobler hos de to brødres afdøde farbroder Niels Laursen. Dette efter datidens forhold betydelige beløb mente Mor-Baggesen, at de to brødre som rette arvinger efter farbroderen var pligtige at betale.

De to brødre mødte imidlertid 4. august 1612 på Kær herredsting med et betydeligt modkrav for flere beløb, som deres fader for ca. 20 år siden havde lånt Bagge Griis, hvilke beløb aldrig skulle være tilbagebetalt. På herredstinget fik de to brødre medhold i deres krav, men denne dom appellerede Morten Baggesen til Viborg Landsting, hvor sagen blev behandlet 5. november 1612.

Her tog tingene imidlertid en uheldig og for de to brødre lidet flatterende vending, idet landstingets embedsmænd afslørede, at Christen Knudsen havde begået den store letsindighed at rette såvel på beløb som datoer og årstal i sine gældsbreve. Det var formentlig en væsentlig årsag til, at landstinget omstødte herredstingsdommen, hvorefter de to brødre dømtes til at betale Maren Bagges hendes tilgodehavende og samtidig give afkald på deres modkrav samt erlægge en klækkelig bøde.

Kort før sin død skiftede Christen Knudsen husbond, idet Ebbe Andersen Galt, der kort efter faderens død havde overtaget Birkelse, pådrog sig kongens vrede ved at samleve på Birkelse med en ufri (ikke-adelig) kvinde, vist en datter af Bertel Andersen Kjærulf i Øster Aslund og Gertrud Munk.⁷⁾

Kongen forlangte, at Ebbe skulle skille sig ved kvinden, men da han ikke ville efterkomme kongens ordre, måtte han afstå sine frie besiddelser. I december 1589 solgte han Birkelse og sit øvrige fædrene gods til sin fætter Niels Eriksen Kaas til Støvringgaard.⁸⁾

Ebbe Andersen Galt boede derefter nogle år på kronens gård Øster Aslund i Øster Hassing sogn, hvor han i hvert fald opholdt sig 1599. Han boede 1604 i Aalborg og senere i Lübeck.

Niels Kaas, der var gift med Margrethe Andersdatter Banner, kom dels ved arv og dels ved køb efterhånden i besiddelse af en mængde jordegods. Han var imidlertid en meget dårlig administrator, og i tidens løb gik det i økonomisk henseende stærkt tilbage for ham. Kreditorernes antal blev større og større, og efter mange og langvarige processer blev han 15. juni 1613 ved herredagen fradømt sit gods, hvorefter han måtte overlade sit bo til en mængde kreditorer. Han kom derefter til at bo på Rævkærgaard, hvor han døde 1620.⁹⁾ Efter herredagsdommen blev Niels Kaas's gods hurtigt splittet. Kreditorerne afhændede 1614 Birkelse med en del bøndergods til rigsmarsken Jørgen Lunge til Odden, som 1618 solgte bl. a. Nordkær til Godslev Budde til Rødslet.

Det var som sagt ikke lang tid, at Christen Knudsen på Nordkær var fæster under sit nye herskab på Rødslet. Han levede 10. oktober 1618, men var død i begyndelsen af året 1619.

Der kendes to af Christen Knudsens børn, nemlig sønnerne Knud Christensen og Christen Christensen. Det er derimod ikke rigtigt, som det flere steder i den foreliggende litteratur anføres, at Inger Christensdatter, der 1627 sad på Fogedgaarden i Vadum som enke efter Jacob Sørensen Kjærulf og blev udplyndret af svenskerne, var datter af Christen Knudsen på Nordkær. Misforståelsen skyldes en simpel fejllæsning i Kær herreds tingbog for 22. februar 1631. Omtalte Inger Christensdatter var utvivlsomt datter af herredsfoged i Fleskum herred Christen Poulsen i Findelstrup, Dal sogn.

Christen Knudsens to sønner var begge i en meget lang årrække ansete og overmåde fremtrædende skikkelser inden for den vendsysselske bondestand.

Knud, der var født omkring 1614, var i 40 år fra 1646—1685 herredsfoged i Hvetbo herred. Fra 1654 til sin død i 1688 boede han på kronens gård Drustrup i Saltum sogn. I tidens løb nåede Knud Christensen at blive en velstående mand. Han ejede således en overgang omkring 40 tdr. hartkorn i de omliggende sogne.¹⁰⁾

I kraft af sin betydelige position blev han og hustruen Karen Andersdatter begravet i gravkælderens i Saltum kirkes tårn.

Mange nulevende kan aflede deres herkomst fra Knud Christensen. Det gælder således slægterne Børglum, Gutzon og Vendelbo. Nød Knud Christensen stor anseelse, gælder det ikke mindre hans broder Christen Christensen, som senere vil blive omtalt.

1620 nævnes Peder Madsen som fæster på Nordkær. Hvorfra han stammede vides ikke. Han var gift med Karen Christensdatter, som var datter af Christen Mortensen og Karen Larsdatter, Svendbjerggaard i Biersted.

Om Peder Madsens virksomhed vides ikke meget. Han var i følge Kær herreds tingbog i 1631 med til at foretage syn over Biersted kirke, der på det tidspunkt var så forfalden, at der var overhængende fare for dens sammenstyrtning. Synsmændene skønnede, at en nødvendig istandsættelse af kirken ville koste den efter datidens forhold anselig sum af 300 rdl.¹¹⁾

Der kendes et enkelt tilfælde, hvor Peder Madsen var kommet i en alvorlig konflikt med sine naboer. 1639 stod han på Kær herredsting anklaget af sine medgrander, der ankede over, at han på den groveste måde hindrede dem i at køre deres tørv fra Lunengen til Nørhalne »ad en gammel alfarvej, som haver ligget fra arilds tid«, idet han ved at kaste grøfter tværs over vejen flere steder gjorde den ufarbar. Tingbogen fortæller ikke noget om udgangen af denne sag, men da den var af temmelig alvorlig karakter, har der formentlig vanket en klækkelig bøde.¹²⁾

Peder Madsen døde i oktober 1639.¹³⁾ I ægteskabet var der kun et barn, datteren Ane Pedersdatter, født 1636, død 1694. Hun var først gift med Christen Ibsen Leth i Lyngdrup Møllergaard. Han døde i maj 1672. En søn af dette ægteskab var den bekendte Christen Christensen Leth, født 1676, død 1712, der bl. a. var ridefoged på Langholt og Vraa. Ane Pedersdatter blev gift 2. gang 6. juni 1675 med Niels Lauritsen i Lyngdrup Møllergaard.

Skifte efter Peder Madsen blev foretaget på Nordkær 2. november 1639. Da der kun findes bevaret få bondeskifter fra den tid, kan det nok have en vis interesse at erfare hvilke midler, der dengang fandtes hos en bonde på en jævnt stor fæstegård.

Der fandtes i laden 70 læs rug a 1 tønne i læsset, 60 læs byg a 1 tønne i læsset, 31 læs blandkorn a 1 tønne i læsset, 21 læs havre a 1½ tønne i læsset. Kornet vurderedes til følgende priser: Rug 10 mark, byg 1 rdl., blandkorn 5 mark og havre 2½ mark tønden.

Besætningen bestod af 10 heste, 10 stude, 10 køer, 8 kvier, 19 svin, 20 får og 4 vædere, 2 geder og 5 unge bukke samt 7 gæs. Besætningen vurderedes til i alt 352 rdl. Plov, vogne og harver vurderedes til 24 rdl.

Af indbo fandtes følgende: Grydekobber 5 pund 9 mark, 1 messing bækken, 1 bøstkedel¹⁴), 1 brudt (defekt) kedel, 1 bryggerkedel, 1 ølkar, 1 håndkværn, 3 lysestager, 1 jern kakkelovn, 3 pund tin gammelt og nyt, 2 sølvstobe, 4 sølvskeer, 1 skab i stuen, duge og lagen for 10 rdl. samt sengetøj. Hele boet vurderedes til 700 rdl.

Efter at gælden var fradraget, blev der 502 sletdaler til deling mellem enken og hendes datter.

Det kan vel undre, at der på en gård som Nordkær fandtes så lidt indbo. En del af forklaringen herpå skal nok søges i den kendsgerning, at det ikke var mange år siden, Kejserkrigen var afsluttet, og landet befandt sig endnu i økonomisk elendighed efter de kejserlige troppers udplyndring, som i særlig grad var gået ud over den vendsselske befolkning.

Under skiftebehandlingen blev det oplyst, at ridefogden på Vang, Christen Christensen, agtede at ægte Peder Madsens enke Karen Christensdatter, og i begyndelsen af året 1640 blev de gift.

Når Christen Christensen, der var søn af førnævnte Christen Knudsen i Nordkær, var tilstede ved skifteforretningen, skyldes det, at Jens Høg til Vang var blevet ejer af Nordkær. Da godsejeren altid var sine fæstebønders skifteforvalter, var det som Jens Høgs fuldmægtig, at Christen Christensen overværede skiftet efter Peder Madsen.

I sommeren 1625 havde fru Dorte Budde til Rødslet og Bjørnkær lånt 8.000 rdl. af Anders Friis til Krabbesholm m. v. Hun måtte i den anledning 24. august 1625 pantsætte Rødslet og Bjørnkær samt en del mere jordegods, herunder bl. a. Nordkær, og 20. november 1629

solgte hun Nordkær samt 8 gårde i Nørhalne til Jens Høg til Vang, som dermed blev største og næsten eneste lodsejer i Nørhalne.¹⁵⁾

Fra gammel tid regnedes en fæstegårds landgildeydelse at være ret konstant, således at der skulle ganske særlige omstændigheder til, før der kunne ske ændringer i op- eller nedadgående retning. Sådanne omstændigheder må før 1640 have foreligget for Nordkærs vedkommende. I februar 1640 var der opstået strid om brugsretten til Nørhalne skov og Riskier. I den anledning var der udfærdiget en jordebog, hvoraf det fremgik, hvor stor en part af de to skove, den enkelte lodsejer i Nørhalne var berettiget til at bruge. Af jordebogen for Vang gods fremgik det, at Nordkær var ansat til følgende landgildeydelse: 2 tdr. byg, 2 tdr. havre, 3 pund smør, 1 svin, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 øxen at stalde, 2¹/₂ mk. gæsteri, 2¹/₂ skill. leding.¹⁶⁾

Ved sit giftermål i 1640 med Karen Christensdatter overtog Christen Christensen fæstemålet af Nordkær. Ved siden heraf var han indtil 1662 ridefoged på Vang.

Han var i en menneskealder en af de betydeligste og mest benyttede mænd på Kær herredsting, hvor han ofte optrådte som stedfortræder for herredsfogden, den aldrende Morten Laursen Kjærulf i Øster Halne, der betjente embedet som herredsfoged fra 1639—1684, da han 80 år gammel frasagde sig det.

Christen Christensen havde bl. a. en stor andel i, at Kær herredsting 1639 fik et tinghus. Den 9. juli 1639 mødte Christen Christensen på Kær herredsting og kundgjorde, at velb. Jens Høg til Vang nu her for retten tilbød at lade opføre et tinghus på tinget, der lå ved Kikkenborg Høj i Hammer Bakker. Uanset vejrliget havde man gennem tiderne holdt herredsting under åben himmel, og det måtte derfor betragtes som en flot gestus, Gregers Høg her viste herredets beboere. Der var bare den hage ved det hele, at udgifterne ved tinghusets opførelse skulle betales af beboerne i hele herredet. Der skulle af hver gård betales 2 mark, af hver boelsmand 1 mark og af hvert gadehus 4 skilling.

Tinghuset blev bygget, og det blev Christen Christensen, der måtte forestå det hele. Navnlig indkassering af pengene voldte ham mange bryderier. I adskillige år derefter finder man folk stævnet til Kær herredsting, fordi de ikke har betalt det anførte beløb.

Christen Christensen havde i mange år Biersted sogns kongetiende i

fæste. Den beløb sig til 18 tdr. rug, 18 tdr. byg og 8 tdr. havre svarende til 40 tdr. hartkorn. Kirkens tiende havde hans nabo Jens Bertelsen Kjærulf i Nørhalne Bundgaard i fæste.

Der kendes en række eksempler på Christen Christensens retsindighed og noble karakter, som det imidlertid vil føre for vidt at omtale her. Blandt kendere af Kær herreds historie regnes han gerne blandt de ypperste af herredets bønder på den tid.

At Christen Christensen også var højt værdsat af sit herskab fremgår af følgende:

Gregers Høg til Vang lod 18. april 1662 på Viborg Landsting læse et brev sålydende: »Eftersom min tjener velagte mand Christen Christensen udi Norkierd, ridefoged til Vang, haver i langsommelig tid med største flid og vindskibelighed tjent mine salige forældre i deres levendes live, og nu efter deres dødelig afgang med største troskab og flittighed til tjeneste haver ladet sig befinde. Hvorfor jeg for sådan hans tro tjeneste haver med min fri vilje fra mig og mine arvinger afstanden, forundt og bevilget fornævnte Christen Christensen og hans hustru Karen Christensdatter at må besidde forbedte hans bolig Nuorkierd og gøre dem det så nyttig, som de bedst kan, samt nyde, bruge og beholde fornævnte gård med al sin tilliggelse kvit og fri for skyld og landgilde, ægt og arbejde og al anden rettighed udi begge deres livstid, så længe de lever. Vang den 18. april 1662. Gregers Høg.«¹⁷⁾

Christen Christensen døde på Nordkær i marts 1667.¹⁸⁾ Hans enke Karen Christensdatter beholdt gården i fæste til sin død 1677. De blev begge begravet i kirkegulvet i Biersted kirke, hvor deres ligsten i dag findes opsat i våbenhuset.

Der var i ægteskabet ingen børn, men Christen Christensen havde fra sin ungdom en søn, Hans Christensen, med en pige fra Gandrup. Denne søn havde Christen Christensen 25. oktober 1653 på Kær herredsting lyst i kuld og køn« som ret adelkones barn og ægte søn« og gjort ham til sin rette arving. Ved faderens død i 1667 var Hans Christensen kongelig forvalter på Egger i Norge.¹⁹⁾

Gregers Høg til Vang havde omkring 1650 på Nordkærs grund ladet opføre en vejrmølle, som nævnes første gang i en jordebog fra 1658.

I matriklen af 1664 nævnes på Nordkærs grund en vejrmølle med jord »hvori kan saas $\frac{1}{2}$ tønne byg samt nogen eng«. Møllen beboedes da af Søren Jensen.²⁰⁾

I matriklen af 1688 nævnes som hørende til Nordkær et gadehus af hartkorn 0-3-1-0, beboet af Peder Sørensen. »På nævnte hus' grund ligger en vejrmølle, som bruges af forn. Peder Sørensen. Den står temmelig bekvem og højt for vinden. Stenenes bredde er $\frac{7}{8}$ alen fra øjet af til løberen. Møllen, der er nogenlunde vedligeholdt, søges af sognet samt af en del udi næst hos liggende sogne. Skulle årlig deraf svare 10 tdr. mel, som ej kunne svares, men er ansat for sin maling for hartkorn 0-6-0-0.²¹⁾

Dens værste konkurrent havde nok hidtil været Vadum vandmølle, men om denne hedder det i matriklen af 1688: »Vadum mølle haver været en græsmølle.²²⁾ Er for kort tid siden ganske hastig af overskyllende vand ganske borttaget. Såvel mølleværk som møllehus sønderslagen, så den næppe mere bliver opbyggt.«

Nordkærs mølle eksisterede til omkring 1920, da den blev nedbrudt, og den sidste møller, Jens Christian Christensen, flyttede til Gandrup mølle. På møllens grund ligger i dag gårdens fodermesterbolig.

1678 blev Nordkær bortfæstet til Selgen Christensen. Han var født på Svendbjerggaard og broder til ovennævnte Karen Christensdatter. Fra 1653—62 var Selgen Christensen forpagter af Bjørnkær. 1667 boede han i Fogedgaarden i Vadum, og 1671 boede han på Vang, hvor han havde overtaget fogedbestillingen efter sin svoger Christen Christensen.

Selgen havde omkring 1650 været gode venner med Karen Olufsdatter, født omkring 1618, død 1696, datter af herredsskriver Oluf Pedersen Mørk på Røgelhede. Efter at hun havde født Selgen en datter, Karen Selgensdatter, nægtede han at gifte sig med hende, i hvilken anledning han 1653 blev indklaget for Jerslev herredsting. Han blev gift første gang med Maren Christensdatter Tversted, datter af pastor Christen Laursen Tversted i Bjergby-Mygdal og Johanne Mortensdatter Kjær. Efter hendes død blev Selgen atter gift med en præstedatter, Elsebe Thøgersdatter Rosenberg, datter af

pastor Thøger Nielsen Rosenberg i Skallerup-Vennebjerg og dennes anden hustru Maren Thomasdatter Mumme.

Elsebe Rosenberg var af fornem herkomst, og hun kunne blandt sine aner tælle både professorer og biskopper. Det synes da også, som om hun og Selgen helst har søgt omgang med de bedrestillede kredse i Vendsyssel samt i Aalborg, og fra disse kredse hentede de gerne fadderne ved børnenes dåb.

I Selgen Christensens tid på Nordkær foretoges den landsopmåling af al Danmarks jord, som dannede grundlaget for matriklen af 1688. Efter matriklen af 1664 var Nordkær ansat for hartkorn 6-7-1-2, som ved matrikuleringen 1683–88 blev forhøjet til 9-0-0-0. Denne ansættelse fandt Gregers Høg var for høj, og han har utvivlsomt haft ret i sin klage til kommissærerne, hvor han anfører følgende: »Denne gård er ansat for højt udi henseende til markernes og engenes vådhed«. Klagen gav til resultat, at gårdens hartkorn blev nedsat til 8-5-0-2. Gårdens areal under plov var ca. 42 tønder land, medens et mange gange større areal bestod af hede, eng, kær og mose, og disse blev ved landmålingen ikke opmålt. Engene blev derimod takseret efter, hvor mange læs hø, de kunne give årligt, og det beløb sig for Nordkærs vedkommende til 46 læs.

Selgen Christensen døde 1694. Hans hustru Elsebe døde 1702, og ved skiftet efter hende nævnes følgende børn:

1. Laurs Selgensen, som boede og døde i Aalborg.
2. Jens Selgensen, som (1702) tjente hos Jens Nielsen i Aalborg.
3. Christen Selgensen.
4. Thøger Selgensen.
5. Maren Selgensen, gift med Sr. Kaj Henrik Piper, gæstgiver og vinhandler (i den rigtige »Ellen Marsvins gaard«) på Gammelort ved Budolfi kirke.
6. Johanne Cathrine Selgensdatter.
7. Maren Selgensdatter.
8. Talche Selgensdatter.

Ved skifteforretningen var provst Hans Thøgersen Rosenberg i Vadum til stede som værge for de umyndige børn efter sin søster.²³⁾

Efter Selgen Christensens død i 1694 blev Erik Nielsen fæster af Nordkær. Han var født 1659 som søn af Niels Christensen i Nør Østbjerg i Hammer sogn og Johanne Hansdatter Mørk, hvis forældre var Hans Pedersen Mørk og Karen Nielsdatter Kjærulf i Nør Østbjerg.

Erik Nielsen, der altid skrev sig med tilnavnet Østbjerg, tilhørte således de gamle vendsysselske selvejerbondeslægter Kjærulf og Mørk.

Han blev 30. juni 1694 gift med Ane Thomasdatter, døbt 8. september 1667, datter af Thomas Laursen i Brødlandsgaarden og Maren Thomasdatter. Ane Thomasdatter døde 1712. I ægteskabet var der 3 børn. ²⁴⁾

1714 giftede Erik Nielsen sig igen. Denne gang med Maren Jørgensdatter, født 1691, datter af Jørgen Laursen i Nørhalne Bundgaard (nu Nørgaard) og Ane Jensdatter Kjærulf.

Der er ingen tvivl om, at Erik Nielsen ved dette giftermål gjorde, hvad man kalder et godt parti. Maren var fra den største gård (11^{1/2} td. hartkorn) i Nørhalne, der var hendes moders fødegård, og selv om det var en fæstegård, ved vi fra forskellige kilder, at det var et efter datidens forhold meget velstående hjem.

I modsætning til de øvrige gårde i Nørhalne var Nordkær fri for hoveri til Vang, vel nok som følge af, at ridefogden på Vang i mange år havde sin bopæl på Nordkær. Fordelene ved denne hovfrihed var betydelige, og Erik Nielsen forstod at udnytte dem. Han synes at have været en dygtig landmand, og han opnåede en betydelig velstand. Han har været en mand, der fortrinsvis koncentrerede sig om sin bedrift og i det hele taget har ønsket at passe sig selv. Man finder ham aldrig indblandet i stridigheder med sine naboer eller på anden måde.

Erik Nielsen Østbjerg døde påskedag den 17. april 1729, 70 år gammel. Da han har efterladt sig en meget stor efterslægt, vil det være naturligt her at nævne hans børn.

Af første ægteskab var:

1. Thomas Eriksen, født o. 1695, begravet 24. august 1761, gift 1726 med Sidsel Andersdatter. Han var fæster af Nørhalne Bundgaard, hvor hans slægt boede i mange år (Kræn-slægten).

2. Niels Eriksen, født o. 1698. Gift 1738 med Anne Pouline Eggers. Han var forpagter på Bjørum i Vadum sogn.
3. Johanne Eriksdatter, født o. 1700. Gift 1. gang med Jens Andersen, Damgaard på Egholm. Gift 2. gang med Corfitz Andersen Mørk, Damgaard, Egholm.

Af andet ægteskab var:

1. Ane Eriksdatter, født o. 1715, begravet 9. juni 1771. Gift 18. juni 1744 med Jens Pedersen i Nørsgaard, Nørre Uttrup, født o. 1693, begravet 9. december 1768.
2. Jens Eriksen, født 1720, begravet 4. maj 1783. Fæster af matr. nr. 11 af Nørhalne by. Gift 1. gang 3. december 1745 med Else Nielsdatter. Gift 2. gang 30. oktober 1753 med Johanne Larsdatter.
3. Karen Eriksdatter, født 1722. Gift med Christen Pedersen, fæster af Øster Gjerndrup, Ø. Brønderslev sogn.
4. Maren Eriksdatter, født 1724. Gift 1. gang med sognedegn i Tolstrup-Stenum, Egidius Ebbesen Sandholt. Gift 2. gang med gårdfæster Søren Pedersen i Øster Bleggrav, Jetsmark sogn.
5. Anne Eriksdatter, døbt 1. september 1726, begravet 22. marts 1776. Gift 19. august 1756 med enkemand, gårdfæster Kjeld Nielsen (Kjærulf) i Rævsgaard på Egholm, født 1716, begravet 15. december 1776.

Ved skifteforretningen foretoges registrering og vurdering af indboet i følgende af stuehusets rum: Lillestuen, storstuen, østerstuen, kammeret, køkkenet, bryggerset, karlenes herberg.

Sølvtøjet, der opbevarede hos guldsmed Jens Michelsen i Aalborg, blev vurderet til 74 rdl. uden, at der foretoges nogen specifikation deraf.

Gårdens besætning bestod af 16 heste, 9 køer, 14 stude, 2 kvier, 1 tyr, 12 kalve, 10 får med lam og 14 grise.

Det viste sig, at Erik Nielsen i de senere år havde udlånt ret store beløb. Hertil kom, at bygningerne var holdt i særdeles god stand således, at brøstfældigheden kun beløb sig til 11 rdl. Der blev her- efter til deling mellem arvingerne ca. 900 rdl. ²⁵⁾

Maren Jørgensdatter blev 22. oktober 1730 gift med Anders Jensen Aslund. Han var født 1688, som søn af Jens Pedersen i Vester Aslund og Johanne Pedersdatter. Anders Jensen tilhørte gennem sin fader den stridbare knabeslægt Esben-slægten fra Rottrup i Ulsted sogn, og hans afstamning fornægtede sig ikke i den henseende, idet han jævnligt var indviklet i stridigheder med sine bymænd. ²⁶⁾

I sommeren 1741 gik han så vidt med sine trakasserier, at Nørhalne grander fandt, at nu kunne det være nok. Han havde uden videre givet sig til at grave tørv i Nørhalne granders fælles tørvemose, skønt han ingen som helst adkomst havde dertil. Granderne gjorde kort proces ved at møde op og pante hos ham for de gravede tørv, ligesom de hævnede sig ved at opfylde bækken og grøfterne med græstørv, hvorved vandet ødelagde Nordkærs enge.

Sagen kom for retten, hvor Anders Jensen lod Engelbret Jensen i Lindholmgaard møde for sig. At den selvbevidste bonde for en gangs skyld var kommet i en alvorlig knibe, spores tydeligt af hans udtalelse til retten: »Jeg som en enfoldig bonde forstår mig ikke på de ting og har formået Monsr. Engelbret Jensen til at føre sagen for mig.« Til daglig ville Anders Jensen vist have betakket sig for at blive anset for en enfoldig bonde.

Det oplystes i retten, at der i 1740 var indgået og vedtaget en granderet for Nørhalne, bestående af nogle af 70 artikler, og bymændene hævdede nu, at Anders Jensen »har været opsætsig mod vort grandebrev ved sit ilde og onde forsæt.«

Anders Jensen tabte sagen, og han måtte betale Nørhalne bymænd procesomkostninger med 8 rdl. og for deres og deres folks tidsspilde 8 rdl. ²⁷⁾

I efteråret 1740 var Anders Jensen og hans to brødre Laurs Jensen i Vester Aslund og Peder Jensen i Vester Gjerndrup kommet i alvorlig trætte med deres slægtninge angående arv efter deres afdøde søster Ellen Jensdatter, der havde været gift med Christen Pedersen i Elsnab. Også her fik de rig lejlighed til at lægge deres rethaveriske natur for dagen. ²⁸⁾

Målt med den økonomiske alen kunne Anders Jensen nok tillade sig at være selvbevidst, eftersom han var i besiddelse af ikke ubetydelige midler. Således kunne han 1736 sammen med den rige provst Steen Kjærulf i Aaby låne den hårdt trængende Niels Heilesen i Staegaard

600 rdl. mod pant i Staegaard og den øst for Vester Hassing liggende Hougaard's Mølle. Senere købte Anders Jensen Kjærsgaard's Mølle i Vester Hassing samt et bol og et hus i Øster Halne.²⁹⁾

Han døde 1757 og blev begravet 16. december, 69 år gammel. Med Maren Jørgensdatter havde han en søn Erik Andersen, født 3. august 1732, død 29. april 1751.³⁰⁾

Der findes ingen skifte efter Anders Jensen, da der mangler en del sider i Vang's skifteprotokol omfattende årene 1757—1760.

Maren Jørgensdatter beholdt Nordkær i fæste til sin død 7. maj 1765. Lige siden mandens død havde hun haft Jens Rasmussen som avlskarl.

Skiftet efter hende var meget omfattende, og det fylder ikke mindre end 52 tæt beskrevne sider i skifteprotokollen.³¹⁾

Der fandtes en mængde sølvtøj, kobber-, messing- og tinsager foruden møbler, husgeråd og sengetøj. Indboet registreredes i følgende rum: Dagligstue, væverstuen, mellemkammeret, storstuen, østerstuen, køkkenet, kammeret næst østen for køkkenet, det søndre kammer, det nordre kammer og bryggerset. Der var nogle flere rum i stuehuset, end da der i 1729 foretoges skifte efter Erik Nielsen.

Af besætning fandtes 14 heste, 9 køer, 4 kvier, 18 stude, 17 kalve, 28 får, 1 væder, 7 grise, 3 gæs, 1 gase og 4 bistader.

Indbo, besætning og redskaber blev vurderet til i alt 808 rdl. Det viste sig desværre, at man havde ladet bygningerne forfalde i uhyggelig grad. Vurderingsmændene takserede brøstfældighederne på bygningerne til 200 rdl., og der manglede besætning for 161 rdl.

Stuehuset, der var 15 fag (ca. 38 alen) langt med en taske (tilbygning) på østre ende, trængte i den grad til reparation såvel med tømmer som med tag, at det nærmest må have været faldefærdigt.

Der er næppe tvivl om, at huset kort tid efter er nedbrudt og et nyt opført, som er det stuehus, der med enkelte forandringer står den dag i dag.

1767 købte den driftige krigsråd Jens Jakobsen Glerup til Rødslet Vang hovedgård. Der blev i hans tid foretaget betydelige forbedringer på Vang, og det er sandsynligt, at han samtidig har ladet foretage forbedringer på Nordkær og bl. a. ladet opføre et nyt stuehus der.

Den nye fæster af Nordkær, Jens Rasmussen, havde — som nævnt — i 7¹/₂ år været avlskarl på gården. Han var født 1727, antagelig i Vesterhalne.

Han blev 13. oktober 1765 gift i Hvorup kirke med Maren Nielsdatter, der var født 15. oktober 1744 som datter af Niels Ibsen i Hvorup Vestergaard og Maren Jensdatter. ³²⁾

I Jens Rasmussens fæstetid på Nordkær gennemførtes de store landboreformer, der omfattede forbedrede retsforhold mellem jordejer og fæster, hoveriets begrænsning og afløsning, udskiftning, udflytning og hegning, stavnsbåndets ophævelse m. v.

I økonomisk henseende var slutningen af 1700- og begyndelsen af 1800-tallet gode år for landbruget, men det synes som om Jens Rasmussen ikke har formået at følge med i fremskridtene. Han har næppe været nogen dygtig landmand. I hvert fald havde han i de 42 år, han sad for gården, nået at stifte en del gæld.

Han døde 20. marts 1807, 80 år gammel. Ved skiftet efter ham nævnes følgende børn:

1. Else, 41 år, gift med Clemen Jensen i Nørhalne.
2. Maren, 35 år, gift med Christen Christensen i Nørhalne.
3. Margrethe, 29 år, gift med Laurs Madsen, Østerhalne.
4. Berthie, 23 år, gift med Jens Svend Iversen, Biersted.
5. Rasmus, 32 år, hjemme.
6. Anne Marie, 26 år, hjemme.
7. Anne Katrine, 19 år, hjemme.

Desuden var 2 piger, der begge hed Anne, døde i en ung alder.

Foruden de 3 hjemmeværende voksne børn var gårdens folkehold 3 karle og 2 piger samt en gift møllerkarl.

Ved registreringen af boet viste det sig, at der manglede besætning og redskaber for 107 rdl. Bygningernes brøstfældighed beløb sig til 253 rdl., og desuden skyldte Jens Rasmussen 50 rdl. i landgilde til sin husbond Severin Gleerup på Vang. Den endelige opgørelse af boet udviste en ikke ubetydelig gæld til herskabet på Vang, og denne gæld måtte enken Maren Nielsdatter hæfte for, idet hun fortsatte som fæster af gården. ³³⁾

Antagelig på grund af sin høje alder ønskede Maren Nielsdatter i sommeren 1811 at afstå fæstet af Nordkær, og 19. juni samme år

frasagde hun sig på herredstinget fæstebrevet. Hun døde 11. marts 1812. ³⁴⁾

Rasmus Jensen havde allerede i oktober 1811 overtaget gården i fæste. Han blev 15. november 1812 gift i Biersted kirke med Ane Katrine Madsdatter, der var datter af afdøde gårdfæster Mads Pedersen i Nørhalne og Ane Nielsdatter. Ægteskabet varede kun 2¹/₂ år, idet hun døde 30. april 1815. ³⁵⁾

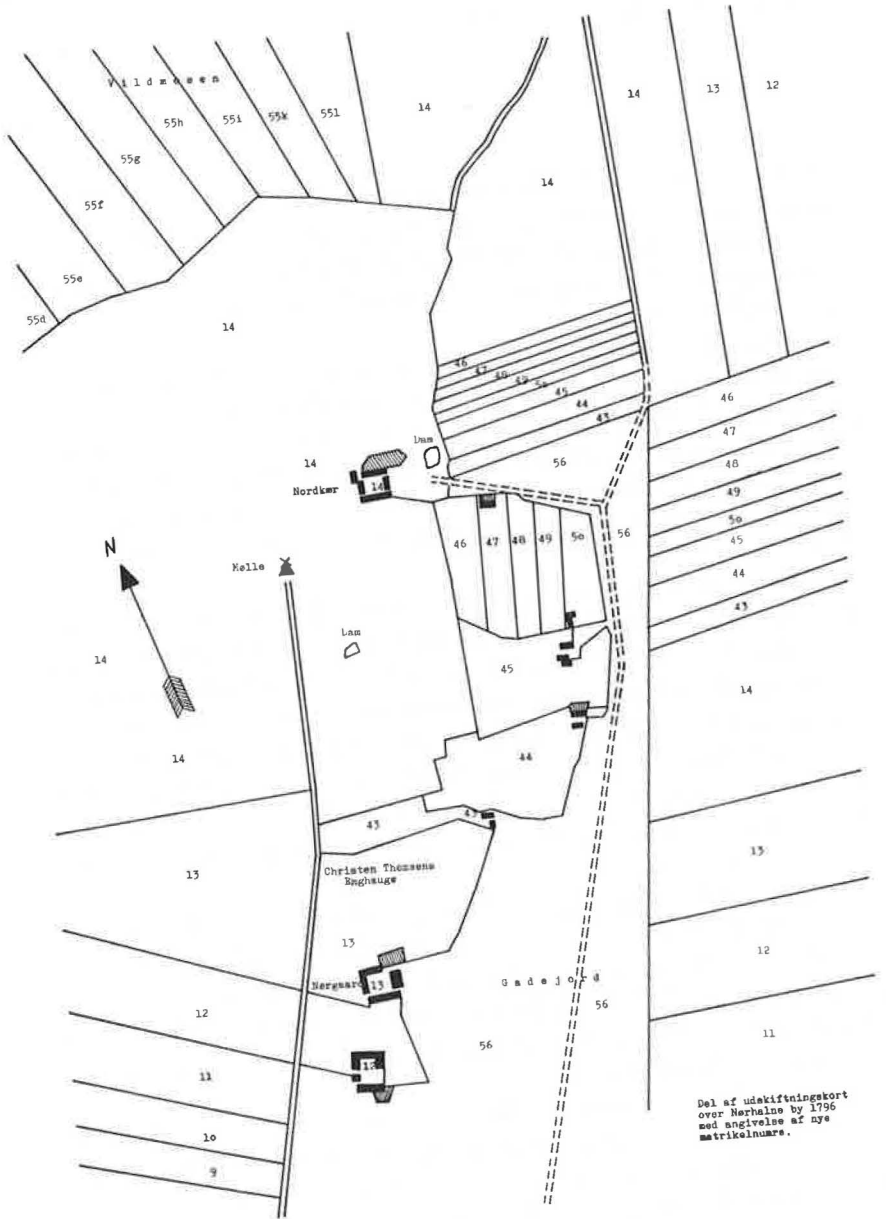
I august 1815 giftede Rasmus Jensen sig igen, denne gang med Maren Rasmusdatter, der var født 26. november 1785, som datter af gårdfæster Rasmus Jacobsen og Ane Christensdatter i Vestbjerg. Der findes ingen fæsteprotokol bevaret for Vang gods, men da Rasmus Jensen i 1811 fæstede Nordkær, blev hans fæstebrev læst ved Kær-Hvetbo herreders ret, og herfra kendes vilkårene for fæstemålet. ³⁶⁾

Gården stod stadig for hartkorn 8-5-0-2. I årlig landgilde skulle fæsteren svare 120 rdl., hvoraf han havde lov til at aftjene de 20 rdl. ved årlig at forrette 2 rejser hver på 5-6 mil med fuldt læs hen og hjem. Gårdens bygninger, besætning og redskaber blev ved syn overdraget fæsteren. Der skulle betales 600 rdl. i indfæstning.

Rasmus Jensen skulle forpligte sig til at give sin moder ophold på gården, så længe hun levede. Hun skulle i årlig aftægt have 2 tdr. rug, 2 tdr. byg samt foder og græs til en ko og to får. Desuden skulle hun årlig have 4 læs skudtørv og 10 læs saadtørv.

Nordkærs mølle, som brugtes af Vang, var fæsteren uvedkommende, dog skulle han være pligtig at give møllersvenden kost og logi formedelst 30 rdl. årlig. Ligeledes skulle fæsteren forpligte sig til at logere og koste de håndværksfolk, som behøvedes til møllens reparation for 12 skilling daglig for hver person. Endelig anførtes i fæstebrevet følgende klausul:

»Så længe Nordkærs mølle er i forsvarlig stand, og fæsteren ikke ved tolden fornærmes, er han pligtig dér at lade sit tærekorn male under straf af 1 rdl. mulkt til Biersted sogns fattige for hver tønne korn, han andetsteds lade male«. Det var det ældgamle begreb »Mølle-tvang«, der her blev præciseret.

Del af udskiftingskort
 over Nerhøls by 1796
 med angivelse af nye
 matrikelnumre.

Rasmus Jensen døde 4. juli 1828, 53 år gammel. Der var i ægteskabet med hans anden hustru en søn Jens Rasmussen, der var født 24. juni 1816. ³⁷⁾

Meget tyder på, at Rasmus Jensen har været en ret dygtig landmand. Trods statsbankerot med dens økonomiske følger og en alvorlig landbrugskrise havde han formået at holde gården forsvarligt vedlige, så det kun var et meget beskedent beløb, der af boet skulle svares i erstatning til herskabet for manglende besætning og brøstfæld på bygningerne. ³⁸⁾

Der blev til deling mellem moder og søn 278 rdl. i arv. Da sønnen var umyndig, skulle hans arvepart, 139 rdl. betales kontant til Vang overformynderi, men da enken ikke var i stand til at udrede beløbet, måtte hun give 1. prioritets underpant i gården.

Gårdens besætning bestod af 10 heste, 8 køer, 8 stude og 7 kalve, og det var stort set, hvad herskabet forlangte i følge fæstebrevet.

Maren Rasmusdatter giftede sig 20. april 1829 med Mads Andersen. Han var født 20. september 1801 som søn af gårdfæster Anders Christensen og Maren Madsdatter i Nørhalne. Anders Christensen var i øvrigt sønnesøns søn af Erik Nielsen Østbjerg, der tidligere havde boet på Nordkær. ³⁹⁾

Mads Andersen fik fæstebrev på Nordkær 14. september 1829. I hans fæstetid blev matriklen af 1844 gennemført, og gårdens hartkorn blev nu sat op fra 8-5-0-2 til 10-5-1-2. Samtidig fik hovedparcellen matr. nr. 14. ⁴⁰⁾

Efter at have boet på Nordkær i 15 år flyttede Mads Andersen i 1844 til Vodskov, hvor han overtog gården »Skovlund«. Han døde her 28. april 1846.

Der indtraf nu forskellige begivenheder, som bevirkede, at der i løbet af få år oprandt en glansperiode for Nordkær.

Den afholdte Niels Jespersen Gleerup til Vang døde 1839, og ved samfrændeskifte 13. januar 1840 overtog hans kun 23-årige søn Severin Gleerup godset Vang. Han solgte snart det meste af de 237 tdr. hartkorn bøndergods fra Vang, og samtidig oprettede han de to afbyggergårde Nielsminde og Julianeholm. Der blev ved samme lejlighed lagt et betydeligt areal til Nordkær, som derefter

Jens Egholm Rasmussen. (Fot. ukendt).

fik et tilliggende på omkring 300 tdr. land ager og eng foruden ca. 150 tdr. land græsgang og mose. ⁴¹⁾

Gården blev i 1844 bortfæstet for et tidsrum af 50 år til Jens Egholm Rasmussen.

Den nye fæster var født 29. september 1814 i Randers som søn af opsynsmand og skriver Laurits Rasmussen og Mette Sophie, født Schmidt. Han var gift med præstedatteren Ernestine Henriette Voss, der var født 1817 og datter af pastor Johan Henrik Voss, Asnæs i Odsherred, Holbæk amt.

Nordkær var nu kommet i hænderne på en mand, der ikke alene havde økonomisk magt over tingene, men i kraft af, at han havde fået en praktisk landmandsuddannelse som forvalter på større gårde, var han tillige i besiddelse af evner til at drive et stort landbrug. Det gik da også så godt for ham på Nordkær, at han 26. april 1854 var i stand til at købe såvel gården som møllen til selveje. Købesummen var 25.000 rdl. med en udbetaling på 1.500 rdl. ⁴²⁾

Jens Rasmussen forøgede stadig gårdens tilliggende ved køb af belejligt liggende arealer. Det sidste jordkøb foretog han 1. oktober 1857, da han af Anders Christensen Aaen, Nørhalne købte matr. nr. 55 h og 55 i for 700 rdl. ⁴³⁾

Den 5. oktober 1857 solgte Jens Egholm Rasmussen gården og

møllen for 60.000 rdl. med en udbetaling på 24.000 rdl. til Johannes Marius Holmberg Thorlund.⁴⁴⁾

Et par måneder før Jens Egholm Rasmussen solgte Nordkær, havde han købt den 16 tdr. hartkorn store gård Beringgaard, Hvidovre sogn i udkanten af København. Få år senere købte han i samme sogn Strandegaard og Flaskekroen, som begge blev lagt ind under Beringgaard.

Han var en dygtig og afholdt landmand, hvis administrative evner snart blev taget i brug i Hvidovre. Han blev hurtigt sognerådsformand i den store forstadskommune, medlem af amtsrådet, og fra 1865—1885 var han landvæsenskommissær.

Højdepunktet i hans karriere var vel nok, da han 1. maj 1879 udnævntes til landbrugskyndig direktør i en af landets største kreditforeninger, Creditkassen for Landejendomme i Østifterne, hvilken stilling han beklædte til 1890. I øvrigt havde hans broder justitsråd Rasmus Laurits Rasmussen i en årrække beklædt samme stilling. Han havde tidligere været bogholder ved Brandforsikringen for Sjællands Stift, og det har formentlig været på hans initiativ, at Jens Egholm Rasmussen blev jordbesidder i umiddelbar nærhed af den stærkt ekspanderende hovedstad.⁴⁵⁾ Jens Egholm Rasmussen døde 1900.

Den ny ejer af Nordkær, Johannes Thorlund, var født 6. december 1809 i Saltum sogn som søn af degnen i Saltum Andreas Scheel Thorlund og Inger Marie Mikkelsdatter Bruus. Han blev 25. april 1860 gift i Budolfi kirke med Emma Wellmann, der var født 31. oktober 1818 i København. Hun var enke efter Herman Rudolph Hastrup, der var ejer af Sønder Elkjær og døde dér 4. marts 1859.

Thorlund drev i nogle år både Nordkær og Sønder Elkjær, indtil han 1867 solgte sidstnævnte til sin steddatters mand Sophus Emil Kellermann.

Der havde i tidens løb været flere planer fremme om udnyttelse af Store Vildmose, uden at de nogensinde var kommet til udførelse.

I 1859 fremsatte toldforvalter i Frederikshavn F. H. von Holstein i en pjece en ny plan, der kort fortalt gik ud på, at af mosens 16.000 tdr. land skulle man bruge 10.000 tdr. land, hvoraf de 8.000 skulle købes

af stamhuset Birkelse for 30.000 rdl., resten af lodsejerne i Biersted, Nørhalne og Vadum. Det var tanken at afrømme mosens tørve-masse så dybt, at man kunne blande det nederste lag tørv med undergrundens sand og derved få dannet, som det hed »Frugtbringende agermark og græsningsjorder«.

Holstein indbød til aktietegning, og da han i 1862 fik nogle velhavende englændere interesseret i planen, så det ud til at skulle lykkes. Der blev afsluttet handel med Thorlund om køb af Nordkær for 68.000 rdl. Der skulle begyndes med 1.000 arbejdere, og på Nordkær skulle der bygges bageri og bryggeri samt opføres arbejderboliger, bopæl for en driftsinspektør og naturligvis for planens ophavsmand von Holstein. Men pludselig faldt hele foretagendet sammen som et korthus, da det kom for dagen, at toldforvalteren i sin embedsførelse havde begået omfattende besvigelser, hvorefter han skyndsomst måtte forlade arenaen.⁴⁶⁾

Thorlund bortforpagtede fra 1. april 1865 Nordkær til Theodor Louis Lundbye.⁴⁷⁾ Han, der var født 1816 i Kalundborg, stammede fra en gammel, fornem militærslægt og var broder til den berømte kunstmaler Johan Thomas Lundbye. Theodor Lundbye blev 1845 gift med Frederikke Kirstine Leger, født 1815 i Nyborg. Straks efter sit giftermål overtog han forpagtningen af Søbysøgaard på Fyn. Det var en gård på 64 tdr. hartkorn, og Lundbye må have drevet den tilfredsstillende, eftersom hans forpagtningstid strakte sig over næsten 20 år.

Forpagtningen af Nordkær gjaldt for en 10-årig periode med en årlig forpagtningsafgift på 2.250 rdl. Som sikkerhed skulle der erlægges et depositum på 3.000 rdl.

Efter at have boet som forpagter på Nordkær i 6 år købte Lundbye 8. juli 1871 gården og møllen for 55.000 rdl. med en udbetaling på 4.000 rdl. Købesummen var for jorden og bygningerne, idet han jo som forpagter havde både besætning og inventar.⁴⁸⁾

Gårdens private mejeri blev fra 1. november 1871 forpagtet af mejeriforpagter F. Martens fra Jægerum i Brovst sogn for et år ad gangen og for en årlig afgift på 2.200 rdl. Af forpagtningskontraktens bestemmelser skal her anføres nogle uddrag:

»Mejeriforpagteren erholder den mælk, som køerne afgiver, dog skal ejeren have 8 kander daglig til egen husholdnings brug. Hver

kande sødmælk regnes lig med 2 potter. Til beboelse får han den huslejlighed i hovedbygningen og baggården, som den nuværende mejeriforpagter har brugen af med undtagelse af et lille aflukke inden for mælkestuen. Ejeren og hans husstand har ret til at bruge den indmurede kedel. Mejeriforpagteren overtager efter syn og taksation kærneværket tilligemed gårdens øvrige mejeriinventarium til brug i forpagtningsåret.

Han erholder 2 læs hø og det fornødne halm til sine 2 heste og græsning til samme samt til 2 får med yngel græsset og fodret sammen med ejerens. Han anvises fornøden tørveskær, som han selv besørger. Han får et lidet stykke jord ved gården til afbenyttelse som have. Der bliver ham leveret 20 tdr. kartofler.

Af de kalve, der fødes, tilfalder tyrene forpagteren og $\frac{1}{3}$ af kalvekroppene, hvorimod de $\frac{2}{3}$ af kalvekroppene tilhører ejeren. De to første kalve, der fødes, tilhører ejeren, den tredje tilhører lejereren og så fremdeles i denne orden. Mejeriforpagteren er pligtig at slagte alle kalvene og beholder selv skindene.

Køernes malkning lader han udføre to gange i døgnet med sine folk til de klokkeslet, ejeren bestemmer. Mejeriforpagterens folk skal være behjælpelige med køernes drift til og fra græsmarkerne. Ingen af folkene må malke mere end 20 kør. Kobesætningen skal være fra 60 til 65 malkekør.

Mejeriforpagteren erholder i debutatkorn for hele året 18 tdr. havre, 8 tdr. rug og 8 tdr. byg, der leveres, når der er brug derfor.

Hver kande mælk betales med 6 skilling, og der afregnes til ejeren hver 1. juni og hver 1. oktober.

I oktober 1872 leverer forpagteren til ejeren 10 lispund godt fast flæsk af et på gården fodret ungt svin.

Hvad ejeren får leveret af forpagteren til husholdnings brug, regnes således: smør 40 skill. pr. pund, skummet mælk og kærnemælk 2 skill. pr. kande, fløde 6 skill. pæglen og ost 8 skill. pr. pund. Alt skal være af gårdens produkter og af god kvalitet. Mælken skal være af den beskaffenhed, at den kan tåle at koges uden at skilles.⁴⁹⁾

I efteråret 1873 skrev Th. Lundbye forpagtningskontrakt med mølleforpagter Jens Nielsen fra St. Restrup, der for en periode af 5 år regnet fra 1. maj 1874 forpagtede Nordkærs mølle med beboelse samt 6 tdr. land, som han måtte drive efter ønske. Forpagteren skulle

have det fornødne tørveskær i gårdens mose, og efter anvisning havde han lov til at slå hø på grøfterne svarende til 2 læs hø. Den årlige forpagtningsafgift fastsattes til 400 rdl. årligt.

Der kan næppe være tvivl om, at Th. Lundbye i økonomisk henseende er blevet alt for hårdt engageret, da han købte Nordkær. Han måtte låne alle pengene, der skulle præsteres som udbetaling, og inden han fik set sig om, var gården faktisk prioriteret til op over skorstenen. Det gik i et forrygende tempo ned ad bakke med økonomien, og i sommeren 1873 måtte to af hans brødre, oberst Emanuel von Lundbye og premierløjtnant Honoratus Lundbye træde hjælpende til med 8.000 rdl. uden at få nogen særlig sikkerhed derfor.⁵⁰⁾ Omkring nytår 1874 var Th. Lundbye kørt uhjælpelig fast, og prokurator Anders Bentzen i Aalborg foretog på hovedkreditorenes vegne udlæg i gården, hvorefter denne 1. april 1874 blev stillet til tvangsauktion, men da højeste bud kun nåede op på 43.000 rdl., blev der holdt en sidste auktion 20. april s. a. Her blev gården og møllen for 53.000 rdl. tilslået Aalborg Diskontobank som højestbydende, og det var, som det vil fremgå af nedenstående, 15.000 rdl. mindre, end den før auktionen var vurderet til af syns- og taksationsmændene.⁵¹⁾ Af vurderingsforretningen før auktionen skal efter auktionsprotokollen her anføres følgende uddrag:

Som vurderingsmænd var af retten i Nørresundby udpeget proprietær W. Schiøtz af Bjørnkjær og sognefoged Lars Christensen Aaen af Nørhalne.

Nordkær, der omfattede matr. nr. 14, 6h, 55d, 55f, 55g, 55h, 55i, 55m og 56a i Nørhalne by samt 114 og 99c i Vildmosen, var skyldsat for hartkorn 12-4-5- 3/4.

Bygningerne bestod af:

- a. Vaaningshuset nord i gården, 60 alen lang og 12 alen bred, indrettet til beboelse og økonomi. Egebindingsværk med murede vægge og stråtag. En østre fløj mod nord, 14 alen bred, indrettet til mælkestue. Bindingsværk med stråtag.
En vestre fløj mod nord, 19 alen lang, 12 alen bred, beboelse for forpagteren. Består af grundmur med stråtag.
- b. Østre hus, 60 alen lang, 10 alen bred, indrettet til kreaturstald, vognport, karlekammer m.m. Dels bindingsværk, dels grundmur med stråtag.

- c. Laden syd i gården, 81 alen lang, 16 alen bred. Bindingsværk med murede vægge og stråtag.
- d. Hus vestlig i nordre side af gården, 35 alen lang, 8 alen bred, indrettet til svinesti og tørvehus m. m. Bindingsværk med murede vægge og stråtag. Denne bygning er meget dårlig.
- e. Bagerhus nord for vaaningshuset, 10 alen lang, 9 alen bred. Bindingsværk med stråtag. Er vaskehus.
- f. Vestre længe, 99 alen lang, 11 alen bred, indrettet til heste- og kostald. Grundmur med stråtag.

Bygningernes assurancesum er 10.000 rdl. De ligger hensigtsmæssige for jorderne og står i henseende til omfang og beskaffenhed i godt forhold til disse, med undtagelse af laden, som er meget for lille.

Vaaningshuset afgiver en god og hyggelig beboelse for en familie udenfor bondestanden, og en smuk have findes i umiddelbar forbindelse med samme.

Til gården hører endvidere en hollandsk vejr mølle med 2 melkværne, 1 pilleværk med sigte. Vindfanget er 26 alen. Møllen er af god og solid beskaffenhed, og er forsikret for 3.000 rdl. Den ligger på gårdens mark ca. 300 alen fra de øvrige bygninger.

Gårdens tilliggende er opgivet til 300 tdr. land ager, 34 tdr. land eng og ca. 165 tdr. land mose. Agermarken består af højmarken med meget gode muldjorder, og lavmarken dels muld, dels mosejord af god beskaffenhed. Underlaget er dels ler og mergel, dels sandblandet. Engene angives at afgive ca. 80 læs hø, hvilket skønnes at være rigtigt. Mosen indeholder en stor masse tørv, dog er salg ikke anvendt, hvorfor ingen indtægt er beregnet. En større del afgiver meget god græsning.

Den største del af højmarken er merglet. Mergel af god beskaffenhed haves i overflodighed. Vandafledningen er god og tilstrækkelig. Bekvem vandforsyning haves såvel til husholdningen som til besætningen.

Agermarken drives i 8 vange hver på 37 tdr. land. Rest 4 tdr. land anvendes til rodfrugt og grønfoder. 1. år brak, hvortil gødes. 2. år rug på højmarken og hvede på lavmarken. 3. år havre. 4. år byg, hvortil gødes. 5. år rug, som gødes med kunstig gødning. 6., 7., 8. år kløver og græs.

Besætningen består af 56 køer, 13 to års kvier, 2 to års stude, 2 tyre, 18 et års kvier, 19 kalve, 1 væder, 9 får, 1 lam og 9 heste. Besætningen er langt fra tilstrækkelig, hverken til ejendommens drift eller efter dens størrelse og beskaffenhed.

De til ejendommens drift fornødne redskaber var tilstede i god stand. Beregning over de indtægter og udgifter, der kunne påregnes af ejendommen, opgør vi som følger:

Indtægter

1. Kornproduktionen:

21 tdr. land hvede a 10 fold = 210 tdr.

a 8 rdl. 3 mk. . . . . . 1785 rdl.

16 tdr. land rug a 10 fold = 160 tdr.

a 6 rdl. . . . . . 960 rdl.

37 tdr. land havre a 10 fold = 370 tdr.

a 2 rdl. 5 mk. 8 sk. . . . . . 1079 rdl. 1 mk.

37 tdr. rug a 8 fold = 296 tdr. a 6 rdl. 1776 rdl. — 7265 rdl. 1 mk.

2. Indtægter af besætningen:

a. 55 mejerikøer giver hver 50 rdl. . . 2750 rdl.

b. Af kreaturtillægget beregnes foruden, hvad der medgår til besætningens vedligeholdelse . . . . . 400 rdl. 3150 rdl.

3. Møllen anslås at give en indtægt af . . . . . 300 rdl.

Samlet indtægt 10.715 rdl. 1 mk.

Udgifter

a. Skatter til stat og kommune . . . . . 327 rdl. 5 mk. 7 sk.

b. Tiender . . . . . 61 rdl. 5 mk. 12 sk.

c. Assurance af besætning og inventar . . . . . 20 rdl.

d. Driftsudgifter:

1) Udsæd: 21 tdr. hvede 178 rdl. 3 mk.

16 tdr. rug 96 rdl.

55 tdr. havre 160 rdl. 2 mk. 8 sk.

37 tdr. byg 166 rdl. 3 mk.

37 tdr. rug 222 rdl.

37 læs kløver 148 rdl.

2) Fødekorntil hus og besætning:			
50 tdr. rug	300 rdl.		
50 tdr. byg	225 rdl.		
500 tdr. havre	1571 rdl.		
3) Vedligeholdelse af inventar	250 rdl.		
4) Hestebesætningens vedligeholdelse	200 rdl.		
5) Akkordarbejde, daglejere, faste folk	1080 rdl.		
6) Kunstig gødning	300 rdl.		
	<hr/>	4897 rdl.	8 sk.
e. Udgifter til landhusholdningen	100 rdl.		
f. 6 % af besætning og inventarets værdi.	420 rdl.		
g. 10 % af driftsudgiften af d	489 rdl.	4 mk.	4 sk.
		<hr/>	
	Samlet udgift	6.316 rdl.	3 mk. 15 sk.

Efter overvejelse af samtlige omstændigheder ansætter vi den således beskrevne ejendom med besætning og inventar til værdi i handel og vandel efter nutidens priser til 68.000 rdl.

W. Schiøtz.   Lars Aaen.

Gården indbragte som nævnt 53.000 rdl. ved auktionen, men da der var tinglæst i alt 63.000 rdl. på den, manglede der til dækning af panthaverne 10.000 rdl., og det hjalp kun lidt, at næsten alt indboet blev solgt ved auktion 6. maj 1874.⁵²⁾

Så godt som ribbet for alt drog familien Lundbye fra Nordkær. De boede nogle år i Odense, hvor Th. Lundbye fik en beskeden stilling som bogholder. Frederikke Lundbye døde 10. marts 1886, og 1889 flyttede Th. Lundbye til Vejen, hvor hans broder Joachim Lundbye var stationsforstander. Da denne døde i 1897, fik Th. Lundbye ophold på Københavns Sygehjem, hvor han døde i fattige kår 14. juni 1907 i den høje alder af 91 år.⁵³⁾

Henrik Mentz.

(Fot. H. Tønnies).

Marie Mentz (født Johnsen).

(Fot. H. Tønnies).

Aalborg Diskontobank besad Nordkær indtil 1. november 1874, da den ved mageskifte solgtes til Henrik Mentz fra Nellerupgaard i Gilleleje. Foruden denne gård, der var på godt 18 tdr. hartkorn, ejede Mentz endnu et par ejendomme i Gilleleje, og disse ejendomme overtog Aalborg Diskontobank. Købesummen for Nordkær og møllen fastsattes til 70.000 rdl., heraf for løsøret 10.000 rdl.⁵⁴⁾ Henrik Mentz var født 1821 i København, og hans hustru, Marie Johnsen, var født 13. december 1821 i Søborg. Når de i en ret fremskreden alder valgte at flytte fra Sjælland til Vendsyssel, skal en væsentlig grund hertil — efter nulevende slægtnings udsagn — have været, at de havde en datter, Jacobe Mentz, der var gift med bundtmager Laurits Henriksen i Hjørring. Hun skal have følt sig meget ensom deroppe, hvorfor hun formentlig har tilskyndet forældrene til at flytte herover.

Flytningen foregik ad søvejen, og 1. november 1874 lagde et mindre fartøj medbringende familien Mentz' ejendele til kaj i Nørresundby. I økonomisk henseende var det på et gunstigt tidspunkt, Mentz overtog Nordkær. Kornpriserne var i halvfjerdsernerne jævnt stigende og ret høje, hvilket selvsagt var af væsentlig betydning for en gård

af denne størrelse, og hertil kom, at gården trods Lundbyes økonomiske sammenbrud var i god drift. Der var således reelle muligheder for at udnytte de nærmest følgende års gode konjunkturer, der som bekendt ændredes afgørende i nedadgående retning, da landbrugets omstilling fra udpræget kornproduktion til frembringelse af forædlede husdyrprodukter for alvor tog fart i firserne.

Henrik Mentz blev desværre ikke forundt mange år på Nordkær, idet han døde 9. februar 1880 kun 59 år gammel. Han blev begravet i Hjørring, hvor datteren Jakobe som tidligere nævnt var bosiddende. Enken, Marie Mentz, fortsatte driften af gården i de næste 18 år med sin ældste søn Georg som bestyrer. Hun var en usædvanlig dygtig og handlekraftig kvinde med et til tider ret heftigt temperament, som holdt sig helt op i den høje alder, men uanset dette berømmes hun på egnen den dag i dag for sine ikke helt almindelige kvalifikationer til at styre en stor bedrift. Hun døde 12. december 1902 og blev begravet i Hjørring.

Georg Mentz fik 1. april 1898 skøde på Nordkær.⁵⁵⁾ Han var født 19. juli 1852 på Nellerupgaard. Han blev 22. oktober 1880 gift i Hals kirke med Helene Toft, der var født 19. marts 1857 og datter af Knud Toft i Hals Nørreskov og Maren Jensdatter. Helene døde 21. april 1892. I ægteskabet var der følgende børn:

1. Henrik Mentz, født 15. marts 1882. Ejer af »Birkebæk« i Store Vildmose.
2. Knud Toft Mentz, født 1. juli 1884. Død 13. september 1900 ved ulykkestilfælde.
3. Jakobe Mentz, født 29. maj 1886. Ugift. Drev et pensionat på Lynæs.
4. Maren Marie Mentz, født 12. juli 1887. Ejede et konditori i Randers.
5. Hans Mentz, født 2. januar 1889. Drev først landbrug som nabo til »Engdiget, senere centralbestyrer i Nørhalne.

Georg Mentz blev gift igen 17. januar 1896, denne gang med sin husbestyrerinde Frederikke Marie Toft, der var født på Brorstrupgaard ved Haverslev 16. marts 1866 som datter af Christen Jensen Toft og Ane Kirstine Larsen. I dette ægteskab var børnene:

Georg Mentz.

(Fot. H. Tønnies).

Helene Mentz, (født Toft).

(Fot. H. Tønnies).

1. Inger Mentz, født 3. juni 1898. Drev i 25 år pensionat i Nytorv 14, Aalborg.
2. Knudsine Mentz, født 13. september 1902. Gift med Th. Hede-gaard fra Aarhus. De udvandrede til USA, men vendte senere tilbage til hjemstavn.

Der skete ikke de store landbrugsmæssige forandringer på Nordkær i Georg Mentz' tid. Gården blev drevet jævnt godt, vel nok efter noget gammeldags metoder. Dens tilliggende opgaves i 1907 til 373 tdr. land. Besætningen bestod af 25 heste, 50 køer, 40 stk. ungvæg og kalve, 3 tyre, 12 får, og der leveredes ca. 90 svin årligt til slagteriet. Folkeholdet bestod af 6 karle, 4 daglejere og 4 piger, men i høsttiden var der ofte beskæftiget 40-50 mennesker, når der var 18-20 leer i gang.

Nordkærs mejeri, hvortil Mentz' svoger Knud Eriksen i Nørhalne i nogle år havde leveret mælk, var omkring århundredskiftet under afvikling. Ved oprettelse af Nørhalne andelsmejeri, der begyndte sin virksomhed 1. marts 1907, var Georg Mentz en af de drivende kræfter, og han blev mejeriets første formand.

Stuehuset på Nordkær o. 1907.

(Fot. ukendt).

I april 1912 solgte Mentz for 124.000 kr. Nordkær til Otto Larsen Ottosen fra Thorsmark ved Brønderslev. Samtidig købte Mentz af Jacob Holger Klitgaard i Nørhalne (Matr. nr. 12) 44 tdr. land, hvorpå han byggede gården Engdiget. I handelen medfulgte et »Foldhus«, og i dette beskedne hus boede familien Mentz, mens opførelsen af bygningerne til Engdiget stod på⁵⁶)

I 1919 solgte Mentz Engdiget til Chr. P. Frandsen, og derefter købte han det hus i Nørhalne by, hvor telefoncentralen havde til huse samtidig med, at han blev centralbestyrer. Han døde 18. december 1928, og 17. oktober 1932 døde hans hustru.

Den nye ejer af Nordkær, Otto Larsen Ottosen, var født 28. august 1881 som søn af Carl Jens Arenstorff Ottosen, Krogaarden i Vester Hassing og Marie Jensen. Han blev 9. februar 1906 gift med Maren Katrine Christensen, født 3. marts 1883, datter af Lars Christensen, Aastrup ved Aabybro og Maren Cecilie Christensdatter.

Efter at have boet på Thorsmark fra 1906 til 1911 og derefter et år i Vester Hassing, købte Otto Ottosen som nævnt i 1912 Nordkær. Noget af det første, han foretog efter overtagelsen, var at frasælge ca. 100 tdr. land af »Heden«, hvor bl. a. Niels Frandsens gård (Matr. nr. 14 o) blev bygget. Nordkær havde derefter et tilliggende på ca. 280 tdr. land. Af forbedringer på gården kan nævnes, at Ottosen i 1915 lod opføre en moderne kostald med trempel, jernbjælker og hvælvinger.

Otto Ottosen døde julenat 1918 af den spanske syge, som dette efterår krævede et stort antal dødsopfre. Året efter, 29. juli 1919, solgte hans enke gården for 200.000 kr. til Lars Jensen Ottosen, der var fætter til hendes afdøde mand.⁵⁷⁾

I betragtning af, at der var frasolgt ca. 100 tdr. land, var gården i det korte åremål steget betydeligt i pris som følge af den forrygende inflation, der fulgte i verdenskrigens kølvand, og det var netop i 1918-19, at den skabte højkonjunktur kulminerede.

Maren Katrine Ottosen købte derpå i Hasseris en villa, som hun gav navnet »Nordkær«. Hun blev senere gift med Hans Peter Sørensen fra Visse Ladegaard.

Lars Jensen Ottosen var født 19. april 1878 som søn af Lars Ottosen, Vester Kraghede, senere Stegenborg i Sulsted, og Frederikke Larsdatter. Han blev 29. oktober 1904 gift med Laura Larsen, født 7. april 1880, datter af Lars Christian Larsen, Gl. Kjærsgaard, Tylstrup og Maren Christensdatter.

Fra 1904 til 1910 ejede Lars Ottosen Vester Gjerndrup ved Brønderslev. Han købte derefter Nørgaard (Matr. nr. 13) i Nørhalne, som han inden overtagelsen af Nordkær solgte til Jens Nielsen (Callesen) fra Østerhalne.

Det blev imidlertid kun få år, Lars Ottosen kom til at virke på Nordkær, idet han døde 8. november 1925 kun 47 år gammel. Hjulpet af sine sønner drev enken, Laura Ottosen, gården til sin død i november 1941. Den overtoges derefter i februar 1942 ved arveudlægsskøde af hendes to sønner Knud og Jørgen Ottosen.⁵⁸⁾

I november 1949 blev Knud Ottosen eneejer⁵⁹⁾, hvorefter Jørgen Ottosen købte gården Mellem Mejlsted ved Brønderslev. I juni 1969 optog Knud Ottosen og hans hustru Anna Ottosen deres søn Niels Ottosen som medejer af gården.

Med fremragende dygtighed har Knud Ottosen gennem årene drevet Nordkær frem til at være et mønsterbrug, så den i enhver henseende regnes blandt Nordjyllands mest veldrevne landbrug.

Gårdens tilliggende udgør i dag ca. 200 tdr. land. Besætningen består af 65 malkekøer, 85 kvier og kalve, 25 grisesøer samt 15 får og lam. Der leveres årlig ca. 350 fedesvin til slagteriet.

*Nordkær. 1964.**(Fot. Kastrup Luftfoto).*

Det 200 år gamle stuehus, som man med megen pietetsfølelse værner om, blev 1949 forsynet med en køkkenfløj. Af avlsbygningerne er laden opført 1952, maskinhus og garage i 1956, og den af Lars Ottosen i 1915 opførte kostald blev gennemgribende moderniseret i 1959.

Det føltes med rette som et smerteligt tab, at der 16. september 1971 opstod ildebrand på Nordkær, netop som en stor høst var bragt i hus. To store længer, lade og kostald, blev ødelagt ved branden, hvorimod det heldigvis lykkedes at redde det gamle stuehus.

Noter og kildehenvisninger:

I det følgende står Ra. for Rigsarkivet. Hvor intet andet er nævnt, findes materialet i Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

- 1) Topografisk Samling på pergament. Børglum bisp. Birkelse nr. 5. Ra.
- 2) Pantebog 1563, fol. 32. Ra.
- 3) C. Klitgaard: Kjørulfske Studier. 1914-18, side 12ff.
- 4) Jydske registre 4, fol. 342 b. Ra.
- 5) Jydske registre 2, fol. 503. Ra.
- 6) Viborg Landstings dømbog 1612 A, fol. 246 ff.
- 7) Danmarks Adelsårbog 1893, side 176.
- 8) Sstd. 1915, side 592.
- 9) Herredagsdømbog nr. 23, fol. 345 ff. Ra.
- 10) C. Klitgaard: Herredsfogder og tingskrivere i Vendsyssel. 1937 side 81 ff.
- 11) Aaby-Biersted kirkers regnskabsbog.
- 12) Kær herreds tingbog 1639, fol. 152.
- 13) Sstd., fol. 311 ff.
- 14) En bøstkedel brugtes til at koge skinker og flæskesider i.
- 15) Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1624-37, fol. 54.
- 16) Kær herreds tingbog 1643, fol. 113.
- 17) Viborg Landstings skøde- og panteprotokol nr. 3, fol. 166.
- 18) Kær herreds tingbog 1667, 4. maj.
- 19) Sstd., 23. juli.
- 20) Matriklen af 1664. Ra.
- 21) Matriklen af 1688. Markbøger og modelbøger. Ra.
- 22) En græsmølle var en mølle, der kun maledede om vinteren, da den ikke havde ret til opstemning af vandet om sommeren.
- 23) Kær herreds tingbog 1702, fol. 86 ff.
- 24) Horsens-Hammer kirkebog.
- 25) Vang skifteprotokol 1724-1767, fol. 33 ff.
- 26) Biersted kirkebog.
- 27) Kær herreds tingbog 1741, fol. 82 ff.
- 28) Sstd. fol. 138 ff.
- 29) Kær herreds skøde- og panteprotokol.
- 30) Biersted kirkebog.
- 31) Vang skifteprotokol 1724-1767, fol. 240 ff.
- 32) Hvorup kirkebog.
- 33) Vang skifteprotokol 1789-1850, fol. 303 ff.
- 34) Kær herreds skøde- og panteprotokol 1811-1816, fol. 52.
- 35) Biersted kirkebog.
- 36) Kær herreds tingbog 1803-13, fol. 503.
- 37) Biersted kirkebog.
- 38) Vang skifteprotokol 1789-1850, fol. 303.
- 39) Biersted kirkebog.
- 40) Kær herreds skøde- og panteprotokol 1825-1829, fol. 808.

- 41) Sstd. 1840-1843, fol. 54 ff.
- 42) Sstd. 1852-1956, fol. 567.
- 43) Sstd. 1861-1866, fol. 146.
- 44) Sstd. 1856-1861, fol. 339.
- 45) Erik Arup: Creditkassen for Landejendomme i Østifterne 1866-1916, side 122 ff.
- 46) Kr. Værnfelt: Store Vildmose. 1944, side 74 ff.
- 47) Kær herreds skøde- og panteprotokol 1866-1872, fol. 1008.
- 48) Sstd. 1866-1872, fol. 1009.
- 49) Sstd. fol. 135.
- 50) Sstd. 1873, fol. 194.
- 51) Kær herreds auktionsprotokol 1874, fol. 57 ff.
- 52) Aalborg Stiftstidende. 1874, nr. 95.
- 53) D. Thrap: Familien Bonnevie. 1931.
- 54) Kær herreds skøde- og panteprotokol 1876, fol. 157.
- 55) Sstd. 1898, fol. 1059 ff.
- 56) Sstd. 1912, fol. 151.
- 57) Sstd. 1919, fol. 439.
- 58) Sstd. 1942.
- 59) Sstd. 1949.

For beredvillig bistand med talrige oplysninger er jeg fhv. skoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg, megen tak skyldig.

En klage over lodserne i Hals 1852

Af C. Rise Hansen

Indsejlingsforholdene fra Kattegat i Limfjorden mellem Nordmandshage og Korsholmene (Kaberne) har fra gammel tid været vanskelige. Stedkendte folk har optrådt her som lodser allerede før 1735, da et privilegeret, fast organiseret lodseri blev oprettet, netop for at lodssøgende skippere kunne være sikre på at finde kvalificerede folk, der kunne hjælpe dem ud eller ind af Limfjorden¹).

Allerede i bestemmelsen om Hals-lodsernes virksomhed, der blev fastsat i 1735, var der regnet med, at østenvind og hårdt vejr kunne hindre lodserne i at sejle eller ro ud til de lodssøgende fartøjer. Alligevel kunne det nu og da forekomme, at der fra skibsfarten indkom klager over lodserne. En sådan klage kendes fra 1852 og gengives her nedenfor.

Fra 1842 gik hjuldampskibe i rutefart mellem Aalborg og København, først »Iris«, fra 1851 tillige »Juno«, der samme år var blevet afleveret fra et skibsværft i Aberdeen²). Allerede 1852 måtte maskinens cylindre ombygges, da kulforbruget var for stort. Konkurrencen ved sejlads mellem København og andre jyske havne tiltog. Det aalborgensiske dampskibsselskabs gode tider var forbi, og i efteråret 1852 udgik »Juno« af farten og blev bortsolgt på auktion i sommeren 1853. Der har været nerver på, da klagerne over lodserne i Hals indsendtes sidst i oktober 1852. Klagen sendtes til Marineministeriet, hvorunder lodsvæsenet hørte:

Til Det høie Marineministerium i Kjøbenhavn.

Undertegnede Bestyrelse tillader sig ærbødigst at gjøre det høie Ministerie opmærksom paa efterfølgende formeentlige Mangler ved Lodseriet i Hals.

Dampskibet »Juno«, som afgik fra Kjøbenhavn hertil den 26de d. Md. og ankom ved Indseilingen til Hals den næste Dags Morgen, eller den 27de d. Md., maatte, som Følge af at Lodseriet ved Hals undlod at sende Lods ud til Dampskibet, paa Grund af den da stedfindende Storm, gaae til Ankers uden for den yderste Tønne ved

Indseilingen og blive liggende indtil Fredag Morgen, idet Capitainen ikke, som Følge af den høie Søe og den stærke Storm af Øst, turde staae ind over Barren uden Lods.

Idet man saaledes har tilladt sig at gjøre Indberetning om Foranstaaende, tillader man sig lige ærbødigt at henstille, at denne Sag maatte blive undersøgt og det Fornødne foranstaltet, for at de muelige Mangler, som kunde tilskrives Lodseriet kunde blive afhjulpne. Føreren af bemeldte Dampskib »Juno«, Capitain Raahauge, har nærmere forklaret, at Lodsbaaden fra Hals var under Udseiling ved Dampskibets Ankomst Onsdag Morgen, men vendte tilbage, endskjønt Capitainen formener, at den da stedfindende Storm ikke kunne være nogen tilstrækkelig Grund til at vende om.

Aalborg i Dampskibsbestyrelsen d. 30te Octob. 1852.

F. Wulff. N. Ostenfeldt. Erik Bruun. F. Simoni. J. P. Hemme.

Marineministeriet måtte naturligvis lade sagen undersøge og sendte klagen til høring hos overlodsens i det jyske og fynske distrikt, der da havde kontor i Århus og lod klagen gå til udtalelse hos lodsoldermand Stricker i Hals.

Stricker, der som oldermand næppe har deltaget i turen ud til det lodssøgende skib, afhørte de tilstedeværende lodser, der havde været med i lodsbaaden, og afviste derefter klagen i følgende skrivelse til overlodsens:

Velbaarne Hr. Capitain Kierulff, Overlods i det jydsk og fynsk District, Ridder af Dannebrog, i Aarhus.

Ved hoslagt at remittere den med Deres Velbaarenheds Ordre af 6te Dennes modtagne Klage fra Bestyrelsen for Dampskibsinteressenskab i Aalborg har jeg den Ære at melde:

Da Dampskibet »Juno« den 27de f. Md., i en Storm af O. t. N. med haarde Byger, ankom til Rehden, krydsede Lodsbaaden ud, under klosrevet Seil og revet Fok, og ingen Baad her paa Fjorden kunde have gjort det bedre end den; men da den kom ud i Grundbraaddet ved Tønderne, var det ikke muligt at faae den overstag; og efter at den flere Gange havde nægtet, maatte den bære af, for ikke at komme ind paa Sønderhagen, hvor der ikke havde været Frelse for Baad eller Mandskab.

Næste Dag, med samme Veir, men Vinden en Streg mere Nordlig, gjordes atter et Forsøg, i det Haab, fra indre Tønde at kunne strække ud over Sønderhagen, og at Baaden ikke blev sparet, vises deraf, at den, skjønt nylig kjølhalet og kalfatret, blev meget læk. Det stadfæstedes her, hvad Erfaring for længe siden har viist, at ingen Baad, med paalands Storm, kan vende i den svære Braadsø paa Barren og Hagerne ved Indløbet til Fjorden.

Havde det endog været muligt for Lodsen at komme ombord, da vilde han dog ikke have været til nogen Nytte for Dampskibet, som umueligt kunde have faaet sine Ankere hjem i et saadant Hav; og kunde det dog have lettet eller stukket fra sig, da vilde det dog have været alt for voveligt, at sætte ind paa Barren, med knapt en Fod Vand under Kjølen, medens det, at dømme efter dets Duvning til-ankers, vilde have hugget et Par Fod igjennem.

Da Lodsen om Morgenen den 29de kom ombord, i noget bedaget Veir, var der endnu saa svær Sø, at Baaden ikke kunde lægge til Siden, af Frygt for Laaringsfartøjerne, men Lodsen maatte hales op over Hækken.

Ved ovenstaaende Forklaring er det formeentlig godtgjort, at der fra Lodseriets Side Intet er forsømt.

Hals den 10de Novbr. 1852.

Ærbødigst
Stricker.

At Ovenstaaende er grundet paa vore Forklaringer og nøie overensstemmende med Sandhed bevidnes af undertegnede Lodser, der vare med i Baaden.

Hans Gaarn. C. Sørensen. Anders Pedersen.

med paaholdt Pen.

Lodserne Jacob Gaarn og Rasmus Christensen, der vare med paa de anførte Tourer, ere fraværende i Lodstour.

Overlodsen tilsluttede sig i sit svar til Marineministeriet lodsoldermand Strickers afvisning, og ministeriet svarede derefter dampskibsselskabet 25. november:

Efter de Oplysninger, Ministeriet herom har indhentet, fremgaar det klart, at Lodseriet saavel d. 27de som d. 28de har med al An-

strengelse forsøgt at gaa ombord, men at Lodsbaaden i den voldsomme Storm og den deraf følgende Braad paa Barren ved Fjordmundingen nægtede at vende og saaledes gjorde det umuligt for Lodserne at naae Dampskibet. Disse Oplysninger ere Ministeriet fyldestgørende³⁾).

For dampskibsselskabet var der herefter ikke mere at gøre, og lodseriets ære var reddet.

Noter:

- 1) Se D. H. Wulff i Samlinger til jydsk historie og topografi 2. rk. IV, 1893—95, 176-80.
- 2) Se herom videre Knud Klem: Hjuldamperen »Iris« og Limfjordsfarten. Et kapitel af nordjysk samfærdsels historie, i Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, Årbog 197, 125ff., især 143f.
- 3) Klagen med Strickers og overlodsens svar i Rigsarkivet i Marineministeriets arkiv, 2. afd. Lods- og Hvervningssager nr. 1453 og 1514 for 1852 med tilhørende Referatprotokol og Kopibog.

Nysum bymænds overenskomst 1771

Af Alfred Bøgh

I foråret 1971 døde tømrer Ingvard Pedersen, Hobro, højt op i halvfjerdserne. Han var født i Ravnkilde sogn. Han var i mange år en flittig forsker af sit sogns og egnens historie, og utallige er de timer, han tilbragte på Landsarkivet i Viborg, hvor han fremdrog mange interessante dokumenter. Når han havde fundet noget interessant vedrørende egnens historie, fik han taget fotokopi og sad så hjemme og oversatte tålmodigt de snørklede håndskrevne gotiske bogstaver til nutidens skrift. Efter hans død foreligger der et værdifuldt materiale for fremtidig lokalhistorie.

Kort før sin død forærede han mig en fotokopi af et 200 år gammelt dokument, han havde fundet på Landsarkivet blandt papirerne fra Nørlunds godsarkiv. Jeg har ment, at dokumentet fortjener at blive gengivet i årbogen.

Det skal ikke kommenteres meget. Det taler for sig selv og viser, at de Nysum bønder ikke har været så ringe endda, både til at ordne deres egne sager og føre en gåsepen. Grundlaget for, at de selv kunne foretage den fordeling af deres marker, som dokumentet omhandler, var en forordning af 8. marts 1760. Den egentlige udskiftning måtte vente endnu 30 år.

Jeg har følt, at der dog endnu er en vis bestandighed i tilværelsen. De gamle navne på faldene = markerne — eksisterer endnu. Nogle af underskrivernes slægter sidder endnu på gårdene.

Anno 1771 den 1te Julii vare vi undertegnede samtlig Nysums Byemænd, nemlig: Niels Nørgaard, Christen Pedersen, Søren Bisgaard, Claus Pedersen, Søren Hiulmand, Laurs Andersen, Christen Jørgensen, Anders Kiildsen og Christen Hiulmand forsamlede, for at gjøre begyndelse med Markens, Afgiftens samt Hoveriets deeling og svarelse, hvor da imellem og til fællets bæste saaledes i ald mindelighed der om blev afhandlet:

1. ANGAAENDE SÆDDE-LANDETS DEELING

som bestaar af 9 Indtægter:

- a) Agger Dahls-faldet byttes strax indeværende Aar, hvor udi hver halv Gaard faaer ligemeget, og Huusmanden Christen Pedersen halvt der imod, hvor Aggrene i dette saa vel som øvrige Indtægter efter Muelighed beholder deres Størrelse og gl. Situation.
- b) Brintelbergs-faldet i Sommeret 1772, førend fælling skeer, paa samme Maade.
- c) Hieds-Dahls faldet, næste Aar. —
- d) Nørvangen derefter.
- e) Grue-Dams faldet det femte og sidste Aar, da der samme Tiid tillige vorder Byttet, som da findes i grøn Jord:
  - Trane-Moese faldet
  - Sild-Skiel faldet
  - Bregen-Høy faldet
  - Terkels-Høy faldet. —

2. Engen angaaende:

Da byttes samme over aldt dette Aar, hvor imod:

3. Landgilden Svares:

For indeværende Aar samt Kongel: Skatter og Paabudde som sædvanlig, og efter den Tiids Forløb svarer Enhver i sær af det nye Hartkorn efter Inddeelingen, der er for $\frac{1}{2}$ Gaard 2 td. 7 skp. 2 alb., saa og Huusmanden Christen Pedersen 1 td. 3 skp. 2 fdk. 1 alb. —

og bliver da Landgilden:

For Niels Nørgaard	Penge	1 Rdl.
	Ruug	6 skp.
	Byg	6 skp.
	Haure	6 skp.
	Lam	1 Stk.
	Gies	1 Stk.
	Smør	8 Pund

Claus Pedersen ligesaa
 Søren Bisgaard Dito
 Søren Hiulmand Dito
 Laurs Andersen Dito
 Christen Jørgensen Dito

Anders Kiildsen Dito
 Christen Hiulmand Dito
 Christen Pedersen halvt derimod, foruden
 2 Rdl. Arbejds-Penge.

3. HOVERIET:

Dermed foretages strax efter den nye Inddeeling, saa hver halv gaard gjør af 2 td. 7 skp. 2 alb. Hartkorn saa vel i dette som Efterfølgende Aaringer.

4. BELANGENDE TOFTERNE:

Da bliver Enhver i sær sin gaard nærmest beliggende til deelt, af dend størrelse og Indhold, som Søren Hiulmands forefindes til forestaaende Michalij, hvor da hver kan faae grøn Land ved sin gaard, undtagen Christen Hiulmand, hvis nye Toft — da hand ingen tilforn har haft — vil falde i noget af det nu besaaede første-Kiærve Ruug, da det er aftalt han udlegger til udsæd af en agger eller meere af lige goedhed, for hvis af Ruuglandet som hand Indtager, det hand i samme Henseende kand betiene sig af.

5. OMKOSTNINGER:

Som ved Tings Vidnes Erhvervelse og Synsforretningen med videre vil medgaae, bliver Repartered til lige svarelse paa Samtlig Hartkorns Brugere, og udreedes til første Michels dag.

og 6te

Er Samtlig vores forlangende, Hosbonden vil tillade at fogden maae deele os imellem uden fremmede Mænd, da vi med hans forrætning findes os best tient Byen mindst til bekostning — Skulle nogen af os ved hans foretagende befinde sig fornærmet med til melte Jorddeeling og der om ville gjøre Paatale, skeer det alleene på anklagerens bekostning uden at bebyrde nogen af de andre med udgift og bekostning i saa fald. —

Denne vores Forretning, som af os saaledes er forfatted, Insinueres til Vores gunstige Hosbonds Paateigning og Approbation — Da samme med vores Egenhændige underskrift Stadfæstes — Datum ut Supra

*Søren Hiulmand
Christen Hiulmand
A K S Anders Kiildsen
Søren Bisgaard
Christen Førgensen
Laur Andersen
Claus Pedersen
Niels Peder søn
Christen Pedersen*

Denne afhandling bliver i alle deele her ved Approberet af

M. G. Bergh de Ming

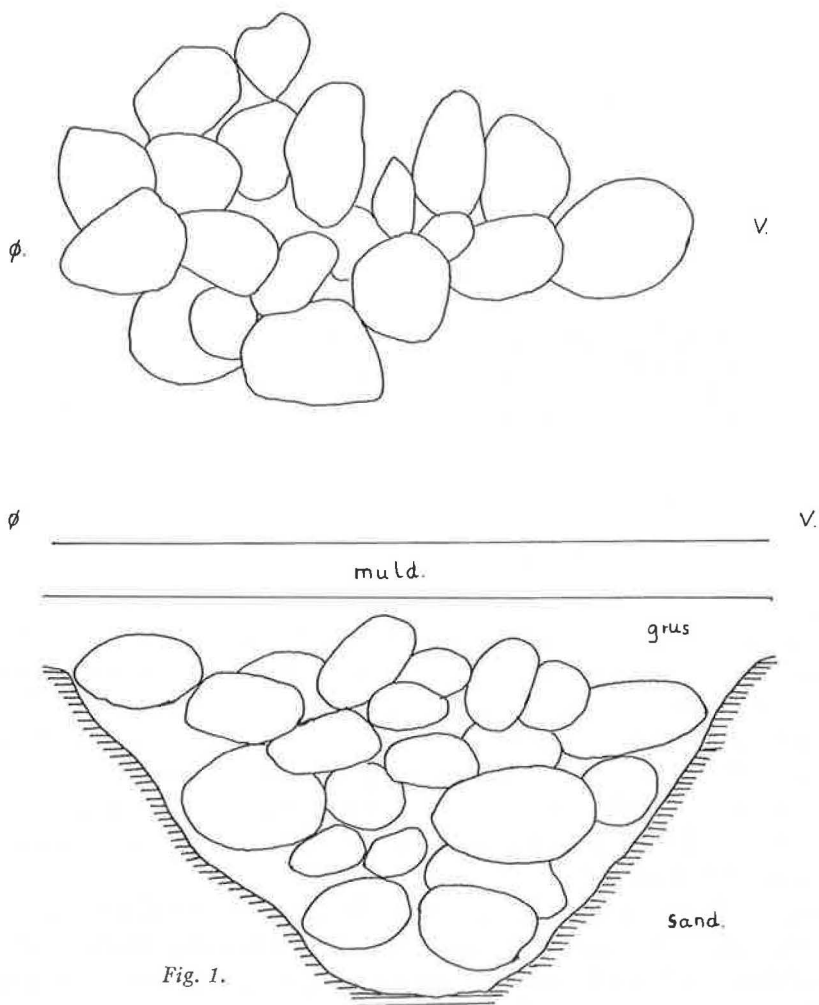
En stenaldergrav fra Vesthimmerland

Af Klaus Ebbesen.

Vesthimmerland indtager en speciel plads i udforskningen af tragt-bægerkulturens simple grave under flad mark — de såkaldte stendyngegrave. Det var i Ullits sogn, at W. Dreyer i 1880-erne udgravede de første grave af denne type, og det var i det nærliggende Østerbølle sogn, at S. Vestergård Nielsen mere end 50 år senere genopdagede denne gravform, som han beskrev i en artikel i tidskriftet *Kuml*, 1952.

Ligesom S. Vestergård Nielsen havde også W. Dreyer i sin tid beskrevet sine grave i litteraturen — det var i *Jyske Samlinger X*, 1884 — men ingen i museumsverdenen tog dengang notits af artiklen, og gravene gik i glemmebogen. Noget lignende var iøvrigt nær ved at ske, også med de grave, som Vestergård Nielsen fandt ved Østerbølle. I første omgang blev de affærdiget med en notits om, at de var mindre interessante. Snart efter indså man dog, at her var tale om en ny, hidtil ukendt gravform af største betydning for forståelsen af yngre stenalders kulturudvikling i Jylland. De blev så systematisk eftersøgt over hele landet, og resultatet er i dag ca. 30 lokaliteter med godt og vel 250 grave, alle fra Nord- og Vestjylland. — Ja så stort er vort kendskab nu til denne gravform, blot 20 år efter at Vestergård Nielsen henledte arkæologiens opmærksomhed på den, at selvom det gravanlæg som nedenfor skal beskrives, formentlig blot er en del af en større helhed, er der ingen tvivl om, hvorledes det skal opfattes.

I slutningen af 1950-erne afdækkede apoteker Strandgård (tidl. Ålestrup, nu Nakskov) nordøst for Svingelbjerg Kirke i Vesterbølle sogn en stendynge under flad mark (figur 1). Under muldlaget fandtes en 1,8 m lang og 1,1 m bred nedgravning, hvis sider skrånede tragtformet ned mod bunden, som lå ca. 1 m under pløjelaget. Gruben var fyldt med hånd- til hovedstore sten. Der blev ikke ved udgravningen iagttaget knoglefragmenter eller andre spor af den gravlagte, men spredt mellem stenene lå skårene af et lerkar.

Der er tale om et 12,6 cm højt såkaldt tragtbæger (figur 2), med en høj, stærkt udsvejet tragtformet hals og en meget lav og bred bug. Lerkarrets største bredde ligger ved mundingsranden, mens bunden er lille og flad. Det er ornamenteret i det man sædvanligvis kalder tandstok, det vil sige, at ornamentikken er frembragt ved, at man i den våde ler har indpresset et kamformet redskab med korte tykke

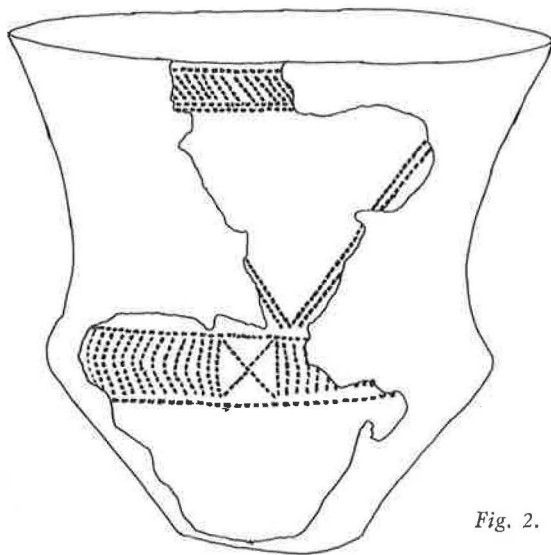
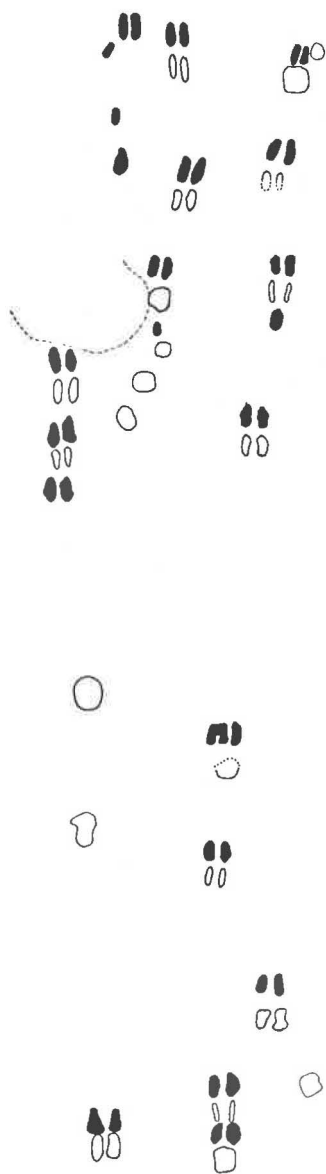

Fig. 2.

tænder. Der dannes derved en række aftryk, som mest af alt minder om en række tankestreger fra en skrivemaskine. Umiddelbart under randen findes et vandret bånd af sådanne tæt ved siden af hinanden stillede skrå indtryk. Det er for oven afgrænset af én, for nedent af to vandrette linier. På den øverste del af bugen findes et lignende bånd, blot er indstikkene her anbragt lodret, ligesom de afbrydes af et kryds. Halsen er mellem disse to felter ornamenteret med et stort dobbelt vinkelbånd.

Det er lerkarfragmentet, der nu befinder sig på Vesthimmerlands Museum i Års, som giver graven mere end almindelig interesse. Det henhører den nemlig éntydigt til tragtbægerkulturen, eller megalitkulturen, som den tidligere kaldtes. Den er altså anlagt af de samme folk, som byggede og begravede deres døde i de store stengrave, — dysserne og jættestuerne. Den kan på grund af lerkarret dateres temmelig nøjagtigt, nemlig til jættestuetidens 2. afsnit (MN II) eller til en tid, der ligger måske blot 50 år efter, at de første jættestuer blev bygget her i landet. Det er dette forhold, som gør graven interessant, idet en så tidlig stendyngegrav med keramik kun én gang tidligere er blevet udgravet.

Langt de fleste stendyngegrave er dateret til jættestuetidens yngste halvdel, altså et tidsrum, hvorfra der i mange af de jyske jættestuer kun findes meget få af tragt-bægerkulturens oldsager. Hertil kommer, trods ihærdig eftersøgning efter stendyngegrave på øerne er de stadig kun kendt fra Nord- og Vestjylland. Man var derfor en overgang tilbøjelig til at opfatte kulturudviklingen sådan, at tragt-bægerfolket over store dele af Jylland ved overgangen fra ældre til yngre jættestuetid havde opgivet den gamle gravskik med gravlæggelser i jættestuerner og i stedet anvendt stendyngegravene som gravform.

Graven ved Svingelbjerg Kirke bryder imidlertid definitivt over tværs med denne opfattelse. Den ligger kun få kilometer fra megalitgrave med begravelser fra jættestuetidens begyndelse til dens slutning, og den tilhører en tid, hvor jættestuebegravelserne er kendt i sneesevis, — også fra Vesthimmerland. Der er altså ikke tale om, at stendyngegravene har afløst jættestuernerne som tragt-bægerfolkets gravsted. Tilbage er derfor kun én mulighed: Stendyngegravene er udtryk for en helt speciel nord- og vestjysk gravskik, opstået som en lokal særudvikling af de uanseelige jordgrave, som kendes i få eksemplarer fra dyssetiden og den allertidligste del af jættestuetiden. Som tidligere nævnt er det kun en del af det oprindelige gravanlæg, som apoteker Strandgård afdækkede ved sin

Den nordlige del af gravpladsen på Bondesgårde i Torsted sogn.

(Efter C. J. Becker, Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1967).

udgravning ved Svingelbjerg Kirke. Resten har formentlig allerede da været ødelagt ved markarbejde. Fra de sidste 20 års undersøgelser af stendyngegrave andre steder i Jylland ved vi imidlertid, at disse grave næsten aldrig ligger alene. Reglen er, at de ligger parvis, to og to sammen i lange rækker (figur 3), hvoraf den længste i dag kendte gravplads er 1680 meter lang. Der er efter al sandsynlighed tale om en gravform, som følger gamle vejsystemer, ligesom vi kender det fra bronzealderens storhøje. Ind mellem selve gravene finder man så kulthuse (de ikke udfyldte figurer på fig. 3), det vil sige væggrøfter og eventuelt stolpehuller af bygninger, som har været opført i tilknytning til gravene, og hvor man må forestille sig, at de døde har været anbragt en tid, inden de blev nedlagt i selve gravene.

Dette gælder formentlig også den gravlagte i stendyngegraven ved Svingelbjerg Kirke. Med forsigtighed kan man nemlig trække en linie fra et par stendyngegrave, som blev fundet ved Ålestrup stationsplads, over et større gravfelt ved Østerbølle, graven ved Svingelbjerg Kirke, et sæt grave på Dammergårde i Farsø sogn og ud til Risgårds Bredning.

Endnu er der huller i denne række, men nye heldige fund vil muligvis udfylde dem.

Fra museernes arbejdsmark

Als Hjemstavnsmuseum

Kommer man ad vejen, der fører til Als kirke, ses et velholdt, gammelt bindingsværkshus, der støder op til den store, åbne plads — »Blokkerne« — foran kirken. Ved en flygtig betragtning adskiller det sig ikke fra mange af de andre smukke og velholdte gamle bindingsværkshuse, som netop denne egn af Himmerland er så rig på. Men har man ikke alt for travlt, fanges blikket af et skilt med ordet *Museum*, og for hvem der har interesse for fortiden, er dette hus så afgjort et besøg værd. Det kan uden overdrivelse siges, at det er et af de mest interessante og righoldige hjemstavns museer i Nordjylland. Ved en gennemgang af disse rum kan man få et godt indblik i vore forfædres liv og færden for 150 til 200 år tilbage. Deres dagligliv kommer næsten til at stå lyslevende for os. Vi ser gårdens centrum — opholdsstuen — med det lange bord, bordendsbænken, hvor husfaderen, den tids bonde, tronede i al sin vælde, den faste bæk langs ydervæggen og den løse bæk ind mod stuen, alkovesengene, hvor manden og konen sov i den ene og pigerne i den anden (der kunne ikke være meget privatliv for nogen af parterne i de tider). Der er bilæggeren, rokken, garnvinden, vuggen — der for de flestes vedkommende ikke var tom ret lang tid ad gangen — et par armstole eller halmstole til særlig ærede gæster. I køkken og bryggers forefindes alle de køkkensager og redskaber, som husmoderen anvendte til den daglige madlavning. Maden tilberedtes på det åbne ildsted. Vi ser gang og fadebur og kommer op i storstuen, hvor væven har sin plads, sammen med meget andet, bl. a. et manglebræt fra 1662 og et jernbeslået vognskrin fra samme tidsperiode. Men det vil føre alt for vidt at nævne alle de ting og sager, der forefindes i dette hus. Det skal dog bemærkes, at der tilhøre for bryggersdøren, i den østre ende, findes et rum med et meget blandet indhold, bl. a. gamle forladebøsser og et par hjemmelavede sabler, som den stedlige smed i

Als Hjemstavnsmuseum.

(Fot. ukendt).

hast havde lavet til at slå de forfærdelige »Rensborg slaver« for panden med!

Til slut skal nævnes museets største klenodie: Kong Christian den 4's pragtbibel fra 1633, optrykt efter den første danske bibel af 1550 (Christian den 3's bibel). Efter Nationalmuseets bedste skøn er dette eksemplar, der befinder sig på Als Hjemstavnsmuseum, det eneste der findes i Danmark, og Nationalmuseet har da også flere gange prøvet på at sikre sig denne sjældenhed, men denne anmodning er hver gang bleven afslået. Den hører hjemme i Als, og her bliver den. Den ligger fremme i en glasmontre på langbordet foran husherrens plads og fanger straks øjet, så snart man kommer ind i stuen.

Den er skænket til museet af fru Benedikte Korsgård. Korsgårdslægten havde i mange generationer boet på »Als Brogård«, og bibelen har fulgt slægten op gennem disse århundreder for tilsidst at have her på museet.

Der er lagt et stort arbejde fra egnens folk ved oprettelsen af dette museum. Lige efter krigen begyndte en snæver kreds — mest damer — at lufte tanken om at bygge et sådant egnsmuseum i Als, og denne tanke vandt snart genklang hos den stedlige befolkning. Allererst

måtte der bygges et hus. Man erhvervede et bindingsværksudhus fra en gård i Buddum, der stod for nedrivning, og man kan godt sige, at det var et fund, Stolperne var af godt egetømmer, alle mursten og nogle af bjælkerne var også anvendelige, og så gik man i gang med arbejdet. Det blev udført næsten udelukkende ved frivillig arbejdskraft. Stråtaget var gratis, det blev foræret af egnens landmænd. Også håndværkerne — murere og tømrere — gjorde størstedelen af arbejdet gratis i deres fritid. Alle hjalp til, hvor de kunne bedst. Da huset var færdigt, stod det som en model af et stuehus i Sydøsthimmerland fra ca. år 1800. Folk beviste deres interesse ved at komme frem med deres gamle ting, der lå gemt hen på lofter og andre steder, og det varede ikke længe, før alle husets rum var besat, sådan som de fremtræder i dag. Selv Nationalmuseet blev interesseret, da en ekspert derovrefra kom for at tage det i øjesyn og så, hvad der var udrettet, både med hensyn til selve huset og hvad det indeholdt. Der blev ansøgt om statstilskud, og efter anbefaling fra Nationalmuseet blev dette omgående bevilget.

Af alle de mange, der lagde sig i selen for at få dette hjemstavns-museum oprettet, skal her kun nævnes to, der i særlig grad var aktive med hensyn til at få huset bygget og erhverve de mange ting og få dem katalogiseret, nemlig fru Ingeborg Rasmussen og lokalhistorikeren, forfatteren Carl Raaschou, velkendt fra mange interessante indlæg i årsskriftet for Fra Himmerland og Kjær herred. De er begge døde.

For alle, der ønsker at besøge dette særprægede egnsmuseum, vil kustoden være til rådighed med at vise rundt og besvare mulige spørgsmål. — God tur.

Regner Thorup.

Hessel Landbrugsmuseum

Hessel's historie.

Hessel er en meget gammel gård. Overleveringen vil vide, at den oprindelig har ligget ved den store oltidshøj »Kongens Høj«, nordøst for gården, og at høvdingen på Hessel var en arg sørøver, der forstod at udnytte stedets strategiske beliggenhed. Fra sin røverrede kunne han overvåge trafikken gennem Hvalpsund og farvandene, som omkranser Louns-halvøen.

Sit navn har gården i øvrigt fra Hessel, som endnu findes i krattet vest for gården.

Hessel nævnes første gang i historien på dronning Margrethes tid, 1391 må dens ejer — Vide Videsen — pantsætte gården for »hungertrang«. Senere ejes den bl. a. af slægten Lykke fra Overgaard — og i 1647 erhvervedes den af adelsmanden og alkymisten Valdemar Daa (kendt fra H. C. Andersens historier) — 1702 nedbrændte Hessel med undtagelse af laden. Den ejedes da af fru Karen Foss.

I 1734 var Hessel på auktion og blev købt af gehejmekonferensråd Vincents Lerke til Lerkenfeldt for 2.150 rigsdaler.

I en årrække havde Hessel nu ejer fælles med Lerkenfeldt, fra 1744 med slægten Lüttichau som ejer.

Sidst i 1790-erne kom der vanskelige tider for Hessel. 1810 mistede Hessel sine hovedgårdsrettigheder. Følgen var, at det til sidst var næsten umuligt at sælge Hessel. Det blev derfor også anset for halsløs gerning, da den hidtidige forpagter af Staarupgaard i Fjends herred, Jesper Elle, købte Hessel i 1829, omend købesummen var det beskedne beløb af 5.600 rigsdaler sedler. Men samme Jesper Elle viste sig at være en dygtig landmand — og da samtidig konjunkturerne lettede, lykkedes det ham snart at få sat skik på den forsømte gård. Det er ham, der har givet gården det præg, som den har i dag. 1840 overlod Jesper Elle sin 8. søn — H. C. Elle — gården i forpagtning. Han vedblev dog at følge gårdens drift meget nøje helt til sin død i 1863.

Stuehuset set fra havesiden.

(Tegning Leif Ragn Jensen).

H. C. Elle blev derefter ejer af Hessel. Han døde 1902. Arvingerne drev i de første år gården videre i fællesskab, men i 1908 blev den overtaget af lærer i Gammelstrup, Kr. Jensen, der var gift med H. C. Elles yngste datter Margrethe. Kr. Jensen døde i 1943, 94 år gammel, og hans søn, daværende forstander på Skals Højskole, F. Elle Jensen, arvede da Hessel. Af ham købte Aalborg Amtsråd så Hessel i april 1966 med det formål at restaurere den gamle gård og indrette den til landbrugsmuseum. Hessels bygninger var på dette tidspunkt stærkt i forfald og kunne næppe have overlevet mange år.

Sidste stråtækte herregård.

Hessel er Danmarks sidste helt stråtækte herregård. Den danner et sluttet anlæg af en helt usædvanlig enhed, den menige herregård, som aldrig har været sædegård for nogen adelig slægt og derfor ikke har fået nogen fast — og fra avlsgården adskilt hovedbygning.

Typen var tidligere ret almindelig, men er nu reduceret til denne ene. Gårdens bygninger er af forskellig alder. Ældst er laden, der er opført i midten af 1600-tallet. Laden modstod — takket være det svære egetømmer — den brand, der i 1702 lagde den øvrige del af gården øde. Overleveringen vil vide, at laden er opført af en af Chri-

stian IV.s skibsbyggere, deraf de krumme spanter i køreloen, der kan hidrøre fra et ophugget skib eller vrage.

Hovedbygningen — stuehuset — er oprindeligt opført i bindingsværk. Den ældste del daterer sig fra tiden umiddelbart efter branden i 1702. Fra havesiden vil man kunne iagttage en del af dette bindingsværk. Men ellers er der fra tid til anden sket en række om- og tilbygninger. En tavle på sydgavlen minder om Jesper Elle's byggeaktivitet i årene op til 1844.

Oprindeligt har der været kørevej foran stuehuset for færdsel fra Hvalpsund (Hole) til Skovbakker, men vejen er senere ført uden om gården, og laden er da forlænget, så den når helt ind til stuehuset.

I forlængelse af hestestalden er samtidig sat en lille tilbygning på, og den derved opståede smøge er så lukket med en lille port. Gårdspladsen er lige så stor som Hjultorvet i Viborg. Oprindeligt har gårdspladsen været stenpikket — og der har været en hestegang for tærskværket i loen.

Dammen på gårdspladsen er vandingsdam for heste og kreaturer. I frostperioder hørte det til karlenes arbejde at hugge hul på isen, så kreaturerne af og til kunne føres ud til vanding her.

Studestaldene — på begge sider af porten — giver ikke bevægelsesfrihed for blot nogenlunde høje mennesker. Ikke destomindre var disse stalde endnu i brug i 1966, da Aalborg Amtsråd overtog gården.

I 1863 tilbyggedes i den store lades østre ende et hus, der oprindeligt var vognport og fårefold — men senere omdannedes det til kostald — og fungerede som sådan indtil oktober 1966. Under restaureringen væltede store dele af denne kostald ned som følge af en orkan — og man valgte helt at rydde tomten og opføre et nyt hus med de samme dimensioner og exteriør — men inde fladt gulv, så det derved opstående rum kan anvendes som udstillingshal.

Til Hessel hører ca. 330 tdr. land, herunder den 35 tdr. store »Louns Sø«, et engareal mellem Hvalpsund og Louns. Landbruget drives ved maskinstation. Der veksles mellem byg og rajgræs, samt et mindre arealer med andre afgrøder. Der er i 1969 indkøbt nogle få kreaturer af den gamle jyske, gråbrogede stamme. Disse kreaturer vil i sommerhalvåret kunne ses på arealerne nord for laden. Det er også tanken at tilføre gården et par jyske heste.

Vilhelm Bruun's beretning.

Da Hessel erhvervedes i 1966, medfulgte alle møblerne i stuehuset og i øvrigt alt inventar, som på dette tidspunkt var tilbage på gården. Nationalmuseet havde nogle år tidligere foretaget en registrering af indboet og en opmåling og gennemfotografering af stuerne, hvorfor det var forholdsvis let at bringe møbler m. v. på rette plads, efter at restaureringen var tilendebragt.

Der foreligger en meget livfuld og nøjagtig beretning om livet på Hessel for om ved 100 år siden, om gårdens folk, om bygningernes indretning og tilstand, om dagliglivet og højtiderne på Hessel, ja om alle gårdens funktioner. Denne beretning er skrevet af Vilhelm Bruun, født 1847. Bruun var forvalter på Hessel, først i årene 1867—68 og derefter igen 1869 — og blev i øvrigt gift med en af døtrene fra gården, Kristine Elle.

Fhv. højskoleforstander F. Elle Jensen — som altså solgte Hessel til Aalborg Amtsråd i 1966 — har redigeret Vilhelm Bruuns notater og beretninger fra bl. a. hans Hessel-tid — og de findes optrykte i Historisk årbog, »Fra Himmerland og Kjær herred 1947, 1949 og 1958 — og her vil interesserede kunne finde de meget morsomme beretninger om livet på en storgård for godt 100 år siden. Et særtryk er under forberedelse, og vil senere kunne erhverves på Hessel.

Restaureringen af Hessel - og etableringen af landbrugsmuseet.

I 1956 blev det besluttet at udflytte Landbrugsmuseet — som sorterer under Landbrugsministeriet — fra Kongens Lyngby til et passende sted i provinsen. I den anledning kom museets folk, gennem lokal medvirken, på sporet af Hessel. — Man havde også forslag om Hoffmannsgave på Fyn og Gl. Estrup Avlsgaard ved Randers-Grenå landevej — og som det vil vides, valgte man at flytte Landbrugsmuseet til Gl. Estrup.

Hessel var på dette tidspunkt i stærkt forfald. Den 80-årige ejer, fhv. højskoleforstander, cand. theol. F. Elle Jensen — som i øvrigt kun boede på Hessel om sommeren — valgte efter en forhandling med en delegation fra Aalborg Amt i 1966 at overdrage Hessel med alt indbo til Aalborg Amtsråd for ejendomsskyldsvurderingen, 475.000 kr. — med den klausul, at gårdens bygninger skulle

gennemrestaureres og indboet indsættes i stuehuset på samme måde, som i hans bedsteforældres tid.

Amtsrådet havde vedtaget, at erhvervelsen og den påfølgende restaurering af Hessel ikke måtte belaste amtets skatteydere, og derfor betingedes da også, at der af gårdens arealer måtte udstykkes i alt 100 tdr. land, beliggende længst borte fra gården, til sommerhusbebyggelse. Salget af disse attraktive grunde ville da kunne indbringe tilstrækkelige midler til restaureringen og til gårdens fremtidige drift som lokalt landbrugsmuseum — som man vil søge etableret, også selvom udflytningen af det statslige landbrugsmuseum ikke blev til Hessel, men til Gl. Estrup.

Imidlertid rejstes der senere fredningssag for den yderste del af Louns-halvøen, herunder altså også Hessels jorder, og den afsagte fredningskendelse forhindrer, at der nu udstykkes til sommerhuse. Der udbetaltes til Aalborg Amtsråd en betydelig erstatning — men dog ikke tilnærmelsesvis så meget, som udstykningen af sommerhusgrundene ville have indbragt.

Restaureringen af Hessels bygninger er et kapitel for sig.

Ved et tilfælde kom Vitskøl Kloster Ungdomshjem ind i billedet. Som bekendt oplæres drengene her bl. a. i murer- og snedkerfagene — og restaureringsopgaven på Hessel blev straks fra højere sted godkendt som oplæringsopgave. Arbejdet gik så hurtigt fra hånden, at restaureringen var tilendebragt et par år før planlagt.

Tækningen af de ca. 3.000 m² stråtage er foretaget af en tækkemand, som man har »importeret« sydfra.

Mens indboet i stuehuset som nævnt medfulgte i handelen, var udhusene på det nærmeste tomme.

Egnens befolkning har vist stor interesse for planerne om museum, og man har modtaget store mængder af gamle landbrugsredskaber, som istandsættes og placeres i udbygningerne.

Museet er endnu under opbygning. Som følge heraf mangler skiltning og oplysninger på de udstillede genstande.

Vogne, maskiner og redskaber er ikke færdigrestaurerede — og har ikke endnu fundet deres endelige placering.

S. Bugge Vegger.

Hobro Museum

Hobro Museum har til huse i den gamle købmandsgård Enkesædet. Beliggenheden er dog ikke bygningens oprindelige. Museets samlinger fra historisk tid er ikke helt egnspræget, idet de for en væsentlig part er en testamentarisk gave fra familien Frænkel, der var tilknyttet byen og som skænkede byen deres righoldige samlinger af porcelæn, fajance og møbler m. v. samt en af provinsens bedste samlinger af sølv med hovedvægten lagt på 1800-tallets mestre. Disse samlinger er senere blevet suppleret med genstande af lokal interesse, erhvervet enten som venlige gaver eller ved indkøb på kunstauktioner. Endvidere findes en betydelig møntsamling samt en righoldig oldsamling, der helt optager museets 1. sal, hvor måske især det store antal ansigtsurner og et par dragtbægre fra dyssetid tiltrækker besøgerens opmærksomhed.

Oldtidssamlingen er den del af museet, der har haft den kraftigste tilvækst i de sidste par år, denne skyldes først og fremmest arkæologen Regnar Pedersen, Nysum, som det sidste halvandet år har foretaget flere store udgravninger, de største nok i Glenstrup på gårdejer Martin Bachmans jorder, hvor små »gravhuse« konstate- redes første gang syd for Limfjorden, og i Nr. Onsild hos gårdejer Osvald Pedersen, hvor 5 store stenbyggede grave blev udgravet. Lerkar, urner, jernknive samt en skjoldbule og en spydspids fra ældre romersk jernalder blev det righoldige udbytte af disse udgravninger.

Endvidere har Regnar Pedersen gravet i Snæbum og i Barsbøl, hvor 4 broncetutuli samt et hjulformet smykke på 4-5 cm's størrelse til påsyning var de mest markante fund.

Til sidst skal det nævnes, at museet i år så småt er begyndt at få opfyldt et længe næret ønske om udvidelse, idet man har overtaget en del af den tilstødende bygning. Aldersro, byens gamle hospital og fattighus, hvor det er meningen, at skiftende udstillinger i fremtiden skal finde sted, ligesom der indrettes kontor, værksted og magasin.

Førgen Mentz.

Limfjordsmuseet – et regionsmuseum

Limfjordsmuseet i Løgstør blev startet i 1964 og blev i 1969 statsanerkendt som lokalmuseum. I modsætning til de fleste andre lokalmuseer søger Limfjordsmuseet ikke at skildre hele kulturforløbet fra stenalder til nutiden, men har udvalgt et tidsafsnit og et emneafsnit af den totale historie, nemlig Limfjordskulturen fra middelalderen til i dag.

Man kan så spørge: »Hvad er Limfjordskulturen?« For de mennesker, der har boet ved Limfjorden, har dette farvand betydet en hel masse udfoldelses- og erhvervsmuligheder, som deres fæller inde i landet ikke havde. Man kan nævne i flæng: Fiskeri, småskibshandel, forbedret kommunikation (på et tidspunkt da al større transport foregik ad søvejen), færgefart og meget andet. Folk tog fjorden ind i deres hverdag; og den kom til at præge denne, gøre den forskellig fra andre egne og andre samfund.

Til trods for, at farvandet indenfor sig har store forskelle, og at vilkårene for f. eks. fiskeri i nogen grad ændres, når man passerer Løgstør Grunde, er fjorden alligevel en helhed. Derfor har museet udstrakt sit virkeområde til at omfatte *hele* Limfjorden, men for ikke at gå andre museer i vejen beskæftiger vi os kun med de kulturtyringer, der er betingede af fjorden eller led i en Limfjordskulturhelhed. Et eksempel på det sidste: En stol, som står i et fiskerhjem, interesserer os mest som en del af et inventar hos et menneske i den specielle økonomisk-soziale gruppe.

Som det er tilfældet med mange andre kulturhistoriske (eller nærmere bestemt etnologiske, til forskel fra arkæologiske) museer, er Limfjordsmuseets arbejdsmetode at indsamle oplysninger gennem interview med folk, der enten selv har været aktive på fjorden eller, hvis forældre har været det. Disse interview giver os et grundlag for at indsamle genstande, som i høj grad »siger noget« om Limfjordskulturen. Derudover låner vi vore meddeleseres fotoalbum og affotograferer de billeder fra fjorden, som findes deri, ligesom vi selv ude langs fjorden fotograferer både, redskaber, havneanlæg og andet.

Limfjordsmuseet.

(Fot. Museet).

Såvel ved fotograferingerne som ved affotograferingerne er det af betydning, at så mange oplysninger som muligt kommer med, så museumsmanden ikke senere i en udstilling anvender billedet i en forkert sammenhæng eller med forkerte oplysninger og således tegner et urigtigt billede af det emne, han ville belyse.

Jeg skrev ovenfor om at »få tingene til at sige noget«. Ting er jo normalt stumme, og det de kan give os er en fornemmelse af et miljø eller en arbejdsproces, al den stund mennesker udtrykker sig med de ting, de omgiver sig med. Redskaberne viser os, hvordan man i tidligere tider løste opgaver eller tjente sit brød; men hvis vi ikke får oplysningerne om tingenes brug med, risikerer vi at måle fortidens forhold med nutidens målestok, en ting som ikke bringer os fortiden nærmere, men tværtimod fjerner den fra os. Ved at tolke og anbringe tingene rigtigt kan de blive en del af fortællingen om vore forældre, den fortælling, hvis andre sider består af billed- og arkivmateriale, men hvis vigtigste bestanddel er det, som disse mennesker selv har fortalt os.

Desværre er museets samlinger endnu ikke så omfattende, at vi helt og fuldt kan belyse vort emne. Det indsamlingsarbejde og registre-

ringsarbejde, som vi udfører over hele Limfjordsregionen, går på grund af museets kapacitet ret langsomt. Et problem er også, at i de fleste tilfælde har museet selv måttet tage ud og finde meddelere og genstande. Forhåbentlig bliver det sådan med tiden, når museet bliver mere kendt, at lige så naturligt som man ringer til et museum, når man gør et arkæologisk fund på sin mark, ligeså naturligt ringer man til Limfjordsmuseet, hvis man rydder lofter eller udhuse for gamle fisker- eller søfartssager, eller når man ved gennemgang af sin fars eller bedstefars fotoalbum finder, at her er ting, som må være af interesse for museet. Vi ville også gerne have kendskab til ældre mennesker, som har været aktive på fjorden, så vi kan snakke med dem om gamle dage.

Hvis vi får oplysninger, billeder og ting, har vi en mulighed for at vise også de kommende generationer, hvordan livet levedes på Limfjorden. — Vil De hjælpe os?

Michael K. Carlsen.

Vesthimmerlands Museum

I 1970 fejrede man under mange forskellige former Aars bys hundredår som håndværker- og handelsby. Måske var 100 år mere af turistmæssig, handelsmæssig og reklamemæssig karakter end historisk begrundet. Ganske vist kom den første håndværker udefra hertil 1870, men som bekendt gør en svale ingen sommer. Dog skulle det vise sig, at der i løbet af forholdsvis få år skete en stærk tilgang af såvel håndværkere som handelsfolk, så med en smule velvilje kan 100 års jubilæet også historisk begrundes. Museet arrangerede i den anledning en stor billedudstilling til belysning af den udvikling, der er sket i de 100 år. Udstillingen omfattede foruden en lang række billeder af byen, også en ret stor portrætsamling af de personer, der på den ene eller anden måde havde været med til at præge udviklingen eller deltaget i de aktiviteter, der til forskellige tider har været aktuelle. Også en række billeder kunne fortælle om byen i fest, hvad enten det drejer sig om de årlige Kimbrerfester eller om særlige arrangementer som f. eks. amtsudstillingen 1907 eller erhvervsudstillingen 1929. Sporten havde ligeledes fået sin repræsentation. Udstillingen vakte megen opmærksomhed, og mange har glædet sig over den og nikket genkendende til tidligere tiders oplevelser. Foruden billedudstillingen var der også arrangeret en udstilling af den ret betydelige protokolsamling, som museet råder over. Da Handelsstandsforeningen holdt sit 25 års jubilæum, ønskede man billedudstilling som led i deres festarrangement og har senere givet udtryk for begejstring over dens alsidighed.

Desværre har museet i 1971 med en uges mellemrum været udsat for to tyverier. Heldigvis er tyverierne blevet opklaret og de fleste af de stjålne effekter tilbageleveret. Desværre er nogle enkelte ting forsvundet, men kun en genstand havde større økonomisk værdi. Et hovedvandsæg skulle efter opgivelser være kastet i Limfjorden ved Virksund, så skulle en læser under badning her finde en lille sølvfisk, så hører den antagelig til her.

Museet har ikke siden sidste beretning deltaget i nogen arkæologisk undersøgelse. Det betyder dog ikke, at museet ikke har været tilkaldt,

men det har været til såkaldte »svipsere«. Vi er stadig interesseret også i den del af virksomheden, og håber stadig at høre fra folk, der støder på noget »mystisk«.

Vor billedsamling af fotobilleder er blevet en del forøget, vel nok fremkaldt af ovennævnte udstilling, men også af de gamle tyske tryk, som har prydet mange hjem omkr. århundredskiftet, har vi fået nogle variteter, som manglede i den ret store samling, vi i øvrigt råder over.

Vi har ligeledes modtaget og fået løfter om en del håndværksredskaber samt en del beklædningsgenstande. Det begynder for alvor at knibe med plads, og særlig slemt er det med at skaffe magasinplads. Museet har den store glæde, at en række videnskabsmænd og forskere har aflagt besøg, og ikke alene glædet sig over især oldsagssamlingen, men også her hentet ting, som har haft deres specielle interesse, så museet herigennem har ydet sit bidrag til at løfte sløret over fortiden.

Skulle jeg slutte denne beretning med et ønske, måtte det blive en appel til egnens befolkning om et besøg. Derimod kan jeg sige tak til den samme befolkning for den interesse, den viser ved at overlade os ting, som bør og bliver bevaret for fremtiden.

V. B. Qvist.

Sundby-Hvorup sognehistoriske samling

Midt i 1950'erne begyndte en kreds af historisk interesserede at samle materiale til belysning af Sundby-Hvorup kommunes historie. Kommunen havde allerede lagt for med optagelsen af Sundby-Hvorup filmen og med udgivelsen af tidsskriftet »Sundby-Hvorup før og nu«, der begge havde til formål at belyse kommunens udvikling og historie.

Efter at sognerådet i forbindelse med oprettelse af et bibliotek i Lindholm gik ind for i dette at indrette en sognehistorisk stue, godkendte det den 12. december 1960 nedsættelsen af et sognehistorisk udvalg, som fik til opgave på forskellig vis at sørge for indsamling af arkivalier, billeder, kort o.s.v.

Der indkom efterhånden et så overvældende materiale, ikke blot af arkivalier, men også af materielle ting, at en sognehistorisk stue i forbindelse med biblioteket ikke kunne rumme samlingerne og derfor måtte opgives.

Der åbnede sig imidlertid en anden mulighed for anbringelse af samlingerne, idet fhv. stiftfabrikant Gustav Rasch tilbød til dette formål at sælge sit beboelseshus, stald, lade og omkringliggende areal beliggende yderst i Lindholm.

Stedet har før i dage været en fæstegård under herregården Rødslet, men kort efter udskiftningen blev den købt af forvalteren på Rødslet Michael Larsen Lund, der fra 1821 også var ejer af Voerbjerggård. Her på denne gård bosatte sig i 1821 en portrætmaler ved navn Ole Magnus Rasch. Det beskedne landbrug (c. 7 tønder land), hvorpå der kunne holdes 3-4 køer, har i forbindelse med hans kunstneriske arbejde til nød kunnet skaffe udkommet til maleren, hans hustru og en ret stor børneflok.

Den ældste søn Chr. Mathæi Rasch blev udlært som nålemager, men slog sig senere på fabrikation af stifter og søm.

Virksomheden begyndte i den gamle gård, men da den hurtigt antog større og større format, flyttedes den til en nybygget fabrik på ejendommens jord vest for gården. Fabrikken eksisterer stadig på

dette sted, men er gået over på andre hænder og har udviklet sig til en overmåde stor virksomhed.

Sundby-Hvorup kommune var interesseret i købet af ejendommen til det nævnte formål, og købet kom i stand den 1. oktober 1965. Med i købet skulle følge de i beboelseshuset værende møbler, billeder og genstande, der stammede fra malerens tid.

På denne gård har familien Rasch boet fra 1821 til 1967, da fhv. fabrikant Gustav Rasch fraflyttede ejendommen.

Herefter kunne en istandsættelse af stuer, stald og lade påbegyndes. I slutningen af året 1970 var istandsættelsen i det store og hele tilendebragt, ligesom samlingerne var blevet ordnet og anbragt i stuerne.

Beliggende i en stor hyggelig bondehave er beboelseshus, stald og lade nu rammen om ældre tiders hverdagsliv i de tidligere Sundby og Hvorup sogne.

Beliggenhed.

Gården er en af de yderst beliggende i det gamle Lindholm landsbysamfund. Den ligger ikke direkte ved den gamle landsbygade, men lige neden for stenalderstrandkanten, som vejen fra Nørresundby næsten løber langs med. En idyllisk hulvej fører derved. Står man ved lågen, åbner der sig et smukt udsyn over hus og have, og man føler sig pludselig borte fra byens larm.

Haven.

I tidens løb har haven vel nok ændret form og størrelse, men som den tegner sig i dag som en hyggelig bondehave med træer, frugtbuske, græsplæne, blomster og staudebede, har den set ud omkring århundredskiftet.

Særlig ved forårstid, når de høje træer står med deres lysegrønne løv, og den store kastanie står i fuldt flor, er der en egen skønhed og charme over haven.

I græsplænen til højre for nedkørselen er anbragt en mægtig granitvandreblok, der er gravet op i nabogrunden. Her ses også en skålsten fra bronzealderen, der stammer fra Vester Hassing (deponeret af Aalborg Historiske Museum). En aflang granitsten på samme plæne har været beregnet til at binde kreaturer ved.

Ole Magnus Rasch stuen.

(Fot. Viggo Kragmann).

Stuehuset.

Af det gamle stuehus, som oprindelig var bindingsværk og stråtekt — vel nok bygget i anden halvdel af 1700 tallet — er der ikke synderligt tilbage. Ydermurene er så at sige fornyet, ligesom den oprindelige ruminddeling stort set er ændret. Tilbage er enkelte skillevægge opbygget af soltørrede lersten. Huset, der er på 13 fag, er ret rummeligt, har forstue og fire stuer til sydsiden (havesiden) og to stuer, køkken, bryggers og spisekammer til nordsiden. I en vinkelfløj er stald og lade.

Forstuen.

Gennem en tofløjet dør midt på sydmuren træder man ind i forstuen, hvis gulv er belagt med gule mursten.

For endevæggen er ophængt en skorstenshammer eller arnebjælke fra et tidligere pottemagerhus på Bydamsvej i Nørre Uttrup (nu nedrevet) med følgende indskrift: GVD DITTE HWS og ARNE-
STED BEVAR FRA FARE OG FORTRED. 1724. På venstre væg

hænger et almuespejl (c. 1850) og på højre væg et ældre spejl (c. 1750). Standkisten med fladt buet låg er husets ældste (c. 1780).

Første stue til venstre for forstuen

er mindestue for maleren Ole Magnus Rasch, der boede her på gården fra 1821 til sin død i 1862. Ole Magnus Rasch var født 1783. Som faderen provst Frederik Rasch i Harritslev ved Randers havde han talent for at tegne og male. Han fik da også uddannelse som porcelæns- og miniaturemaler, opholdt sig en vis overgang i København og kom c. 1814 til Altona, hvor han har ernæret sig som portræt- og porcelænsmaler, og øjensynlig fået videre uddannelse. 1821 flyttede han tilbage til kongeriget og slog sig ned i Lindholm. Når dette blev stedet, hænger det nok sammen med, at her i Nordjylland kunne der være behov for en portrætmaler, men også at hans kone var fra Aalborg, og at hans broder var købmand i samme by.

Hans form for portrætmaleri var noget helt for sig. Han udførte sine portrætter med en egen teknik på bagsiden af glasplader, en teknik han sikkert har lært i Altona og som på tysk benævnes hinterglasmalerei — en udførelsesmåde, der ikke er benyttet af andre portrætmalere her i landet.

Sognehistorisk samling har sat meget ind på at erhverve portrætter udført af maleren. Ved familiens hjælp, ved antikvariske køb o.s.v. er det lykkedes at komme i besiddelse af 20 af hans billeder, og Aalborg historiske Museum har vist sognehistorisk samling den forståelse, at det har deponeret sine 7 Rasch portrætter i samlingen.

Alle portrætterne er ophængt på væggene — nogle ved man hvem er — andre ikke — men særlig må fremhæves selvportrættet af kunstneren, som hænger midt for langvæggen.

Møblerne i stuen er på nær et fra malerens tid. Skrive- og arbejds-pulten lige inden for døren til højre er dansk arbejde (1820–30). Herpå er anbragt glasbrevpressere fra Aalborg glasværk og et porcelænsskrivetøj med sandhus.

Spejlet til venstre for indgangen er fra c. 1820.

Bograolen hører ikke Rasch møblerne til, men er anbragt for at bringe balance i møbleringen. Den har tilhørt folkemindesamleren Evald Tang Kristensen. De fleste af de heri anbragte bøger er fra 1800 tallets midte, indbundet i tidstypiske bind.

Ole Magnus Rasch stuen.

(Fot. Viggo Kragmann).

Chatollet med løvefødder stammer muligvis fra Altonatiden (1800 tallets begyndelse). Herpå to messinglysestager fra c. 1830 og en engelsk lustre-flødekande.

Hjørneskabet beregnet til sølvtøj og porcelæn er fra c. 1820–30 og måske dansk arbejde. I skabet står fire par kopper dekoreret af Ole Magnus Rasch, glas fra Aalborg glasværk m. m.

Den lille maghoni kommode er dansk arbejde fra begyndelsen af 1800 tallet. Herpå to messinglysestager, som stammer fra familier i Lindholm, messinglysesaks, profit til lys og en tændstikholder af messing, der har tilhørt cirkusdirektør Bech Olsen. Over kommoden hænger mellem Rasch-portrætterne en af de ældste akvareller, der er udført i Danmark. Den er malet 1768 af Ole Magnus Rasch's fader provst Frederik Rasch og forestiller kirken og præstegården i Asferg ved Randers, hvor provsten i sine unge dage var huslærer, og hvor han blev forlovet og senere gift med præsten Mogens Lassens datter Johanne Frederikke.

Foruden Rasch-portrætterne er i stuen ophængt en del fotografier af personer, som alle er medlemmer af familien Rasch.

Anden stue til venstre for forstuen

skulle med sine møbler, billeder og husgeråd give et billede af en almuestues udseende i de tidligere landsogne. Standkisten af fyrretræ med årstallet 1827 og initialerne JK og JD og væguret stammer fra fhv. bankbud Jens Eriksens forældres hjem i Lindholm. Den rødmaledede garnvinde og garnhaspe er fra Rasch-gården. Dragkisten, der stammer fra Lindholm, er landsbyhåndværksarbejde fra begyndelsen af 1800 tallet. På denne er anbragt en øldunk (jydepotte), en burk (tobaksdåse) og et stenkrus.

Egetræsklapbordet fra 1700 årene er fra Ellebæk i Nørre Uttrup. På bordet udskårne barberæsker i karvesnit fra 1780erne, madæske, karter, brændevinsdunk og Schrivvers Sjæleskat.

Armstolene, dels med halm-, dels med træsåde er fra tiden 1790–1850.

Bilæggerovnen er ret enestående. idet den er det eneste bevarede eksemplar fra De Smithske Jernstøberier i Aalborg (begyndelsen af 1800 årene). Over bilæggerovnen hænger en navneklud fra Lindholm, akvareller af Gammel- og Ny Hammelmose 1865, akvareller af Bakkelygård i Gunderup sogn (1898) og Lundby Mellemgård (1896), malet af J. Petersen, Vestbjerg.

I øvrigt er på væggene ophængt: kistebilleder, bindebrev, himmelbreve, to olietryk købt på pinsemarked i Aalborg 1880 og to manglebrætter, henholdsvis fra 1819 og 1820.

Fra almuestuen er der udgang til køkken og spisekammer og til lade og stald.

Køkken.

Det helt gamle køkken med åben skorsten og bagerovn er forlængst forsvundet — tilbage er kun dele af et køkken med et spisekammer. I tallerkenrækken er opstillet blå engelsk fajance og gamle kaffekopper m. m. En særlig hylde er reserveret kobbertøj. På gulvet en smørkærne fra Lindholm og et dejtrug fra Nørre Uttrup.

I spisekammeret forskellige køkkensager og noget lertøj.

Laden og stalden.

Indenfor døren til venstre er ophængt jernsager: vaffeljern, bismervægte, trefødder og forke.

Almuestuen.

(Fot. Viggo Kragmann).

På gulvet: standkister (c. 1800) fra Rasch-familien, et langbord med tværgående bjælker og en langbænk.

Langs ladens nordvæg landbrugsredskaber: trækrive, river, redskaber til tørveskær, hakke, grebe, plejle og en radsåmaskine.

I staldens vestside en fjedervogn, der har været benyttet til kørsel af pottemagervarer fra Nørre Uttrup. Vognen har tilhørt og været benyttet af gårdejer Kristian Sørensen og var forspændt en let skimmel. Ved siden af en kane fra den Stegenborgske gård i Nørre Uttrup. Ved væggen to sandstensplader, den ene fra Gildsiggård i Nørre Uttrup med indskriften: SUNDBY-HVORUP FATTIGGAARD opført 1881, den anden fra Nørresundbys gamle skole i Garvergade med indskriften: SKOLEN OMBYGGET 1862. På træreolen redskaber fra en smedie i Bouet, mursten fra Lindholm teglværk, en gammel kværnsten og håndsmedede redskaber.

I staldens modsatte side (i øst) nogle kornmål fra Nørre Uttrup fra 1840'erne. Her står også en drejebænk, der har været benyttet af

familien Rasch, en trillebør med håndsmedet hjul og en tøjrule fra købmand Gregersens gård i Nørresundby.

Første stue til højre for forstuen.

Inden for døren til højre er ophængt et udskiftningskort over *Uttrup Byes Eiendomme 1803*.

Til venstre for døren en montre med papirer, tryk, billeder og dokumenter vedrørende familien Rasch og den af Christian Mathæi Rasch oprettede stiftfabrik. Her ses blandt andet den kgl. bevilling af 1850 til at drive stiftfabrik i Lindholm.

Indsat i væggen et ur fra Ole Magnus Raschs tid (c. 1820).

På væggen en kultegning af stiftfabrikken, en akvarel af den blå mølle i Lindholm udført af J. Petersen, Sulsted, 1900, og en vægt til afvejning af stifter fra fabrikkens første tid. Øverst til højre en akvarel af Nørresundby kirke malet af Sofie Christensen 1887.

Ved den modsatte væg en montre med skiftende udstillinger. På væggen et maleri af den Raschske-gård med omliggende gårde og huse i Lindholm omkring 1940 malet af en Nørresundby-amatørmaler Aage Elimar Jensen 1944.

På samme væg, men til højre for døren, et maleri af den røde gård i Lindholm malet af C. Kim og et maleri af gården Ludvigsdal ligeledes i Lindholm (Lindholmsvej 100) malet af K. E. Lundgreen. Vejen i forgrunden er begyndelsen til den nuværende forbindelsesvej.

På vinduesvæggen en fotografisk gengivelse af Ole Magnus Raschs oliemaleri af Aalborg og Nørresundby fra c. 1830. Neden under et sjældent litografi af »Aalborg og Nørresundby set fra Bakken ved Skydebanen«. Tegnet af E. Bertram c. 1830.

En meget betydningsfuld samling i denne stue er lertøjssamlingen fra Hvorup sogn i den store opretstående glasmontre ved væggen modsat vinduerne.

I ældre tid havde nogle håndværk eller håndværkslignende fremstillingsgrene en tendens til at samle sig i bestemte egne, alt vel efter de tilstedeværende vækstvilkår og måske også i enkelte tilfælde efter den stedlige befolknings håndværksmæssige evner. Træsko og glas blev fremstillet i skovegnene ved Silkeborg og Rold, hosebindingen hørte til i Hammerum herred. På samme måde var fremstillingen af

Lertøjssamlingen.

(Fot. Viggo Kragmann).

lertøj koncentreret i visse områder. Den dominerende produktion af jdepotter hørte til i Vardeegnen, ligesom fremstillingen af glaseret lertøj koncentrerede sig i Gjern herred i Østjylland, i Hellum og Hindsted herreder i Himmerland og i Hvorup sogn i Kær herred. De første pottemagere i det sidst nævnte område træffes i Hvorup by omkring året 1700, men i 1800 tallets begyndelse begynder pottemagerierne at vokse frem i Sønder- og Nørre Uttrup, og efter denne tid blev Uttrup produktionscentret i Vendsyssel. Højdepunktet i produktionen nåedes i 1800 tallets sidste halvdel, da så at sige enhver selvstændig gård i Uttrup havde sit pottemagerværksted. Tilbage er nu kun een lervarevirksomhed, som imidlertid har lagt produktionen helt om, men i dag fremstiller langt mere lertøj end samtlige pottemagerier før i tiden. Af helt gammelt lertøj fra Hvorup sogn er der ikke bevaret meget. Det meste af det i montren opbevarede er fra 1850 og opefter, men ikke desto mindre findes herimellem virkelig gode ting. Her er: Brændevinsdunke, ølkander, barselpotter, mælkekander, flødepotter, flødekanter, sukkerskåle, dørslog, fade og krukker af enhver art, øreskåle, en stegeso, en æbleskivepande, en

bageform m. m. Af legetøj: Sparegrise, hunde og sparebøsser. I de lukkede skabe forneden opbevares lertøj, der ikke er plads til i de åbne skabe, men som i lige så høj grad er med til at belyse pottemageriets udvikling.

Anden stue til højre for forstuen (storstuen)

rummer minder fra det tidligere Sundby-Hvorup kommunes sognerådslokale på Thistedvej nr. 58.

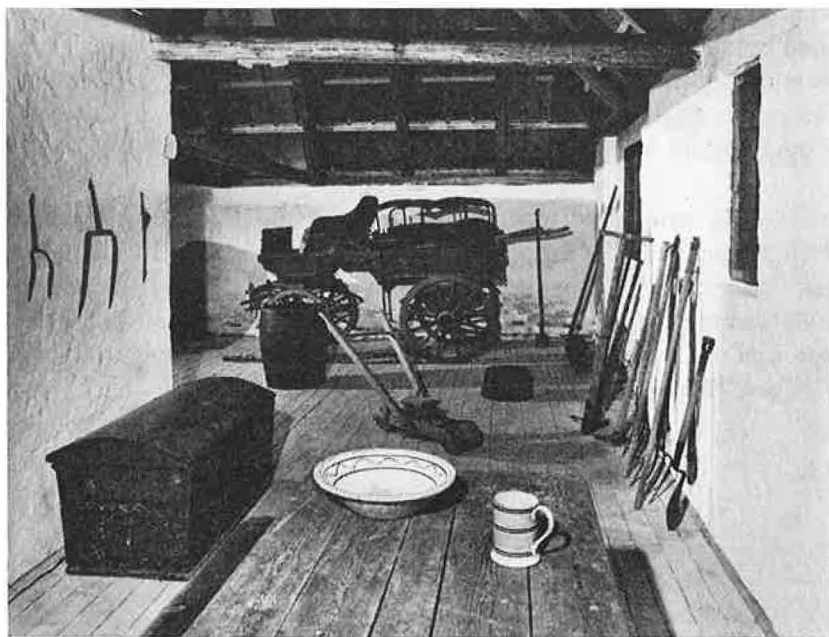
Malerierne er udført 1948 af maleren Harald Kjeldsen på bestilling af sognerådet til ophængning i sognerådslokalet. Det ene viser udsyn mod Hvorup kirke med kornmarker i forgrunden og det andet Andels Cementfabriken i Lindholm, og de må betragtes som symboler på kommunens hovednæringsveje — landbrug og industri. På væggene er ophængt fotografier af sognerådsformændene fra 1842—1968 og sognerådene fra 1913—68.

På bordet dirigentklokke og dirigenthammer.

Bag døren et amerikansk vægur i mahognifinerkasse.

Tredie stue til højre for forstuen (i husets nordside).

Her er på væggene i skifterammer ophængt fotografier af gamle gårde og huse i Lindholm og af folkelivet, som det udfoldede sig der lidt før århundredskiftet. Disse fotografier er optaget af bankbud Jens Eriksen, der var født og opvokset i Lindholm (1873—1959) og boede der hele sit liv — med undtagelse af en kort rejse til Argentina. Hans forældres hjem (Stationsvej nr. 65) var en stråtækt længe med beboelse i den ene ende og stald i den anden. Fra dette gamle bondehjem med alkove og gamle almuemøbler stammer en stor del inventar og genstande i sognehistorisk samling. Det gamle hjem blev revet ned i 1897 og et nyt opført med udskårne og malede trælofter, som Jens Eriksen selv var mester for. Han var alsidig begavet og foregangsmand på flere områder. Han var en stor bogelsker, og her i det nye hus voksede efterhånden en bogsamling frem på flere tusinde bind — hvoraf mange sjældne. Han kunne tegne og male, og tidligt begyndte han at fotografere med sit primitive fotografiapparat, som samlingen stadig ejer. Han optog en serie fotografier fra det gamle Lindholm af fremragende kulturhistorisk værdi. Han

Laden.

(Fot. Viggo Kragmann).

havde en egen evne til at finde de folketyper og de motiver fra dagliglivet frem, som man ellers ikke dengang forevigede, men som vi i dag værdsætter så højt.

På gulvet står to standkister. Den rødmalede — har oprindelig været grøn med malede blomsterrosetter og årstallet 1803 — stammer fra Rasch-familien. Den grønne med årstallet 1850 er fra Jens Eriksens forældres hjem.

Den fjerde stue til højre for forstuen

er arkivstue og kontor. Her fortsætter Jens Eriksens billedrække og suppleres med en del optagelser ved fuldmægtig Knud Gadegaard af nu nedbrudte huse og gårde i både Lindholm og Nørre Uttrup.

I et hjørne står en af husets gamle kakkelovne, der er støbt c. 1870 i De Smithske Jernstøberier i Aalborg.

To armstole med hestehårsbetræk fra c. 1880 har tilhørt fabrikant Frederik Rasch og hustru.

De to sidste rum i husets nordside er et brugeligt køkken forsynet med hylde til indkomne genstande, der skal registreres, og et bryggers med grue og gruededel i kobber. Til dette rum er der indgang fra husets nordside, og her er varmeanlæg og tyveri- og brandsikringsanlægget anbragt.

Sundby-Hvorup sognehistoriske samling er ingen afsluttet samling. Den udbygges stadig indenfor bestemte rammer. Der modtages derfor både materielle genstande og arkivalier af enhver art, såsom håndskrevne papirer (herunder dokumenter), billeder (herunder fotografier), kort, trykte ting m. m., som har tilknytning til den tidligere Sundby-Hvorup kommune.

Johs. E. Tang Kristensen.

Museets arkæologiske undersøgelsesvirksomhed er i stadig stigning. Gravesæsonen forlænges, opgavernes antal og omfang forøges. Under Oscar Marseens ledelse er følgende undersøgelser gennemført i årets løb:

På en byggegrund, der tilhører lærer Chr. Hansen, Ferslev, Ferslev sogn, Fleskum herred, afdækkedes et kompleks af stolpehuller og ildgruber. Ved og i anlægene fandtes enkelte lerkarskår fra yngre bronzealder eller ældre jernalder.

Hos sparekassedirektør S. Bugge Vegger, »Gunderupgaard«, Strandby sogn, Gislum herred, afdækkedes fyldskiftet af et grubehus med jernslugger og smedeskæl. Den endelige undersøgelse blev foretaget af museumskonsulent, mag. art. Olfert Voss, assisteret af stud. mag. Jens Vellev. Det viste sig, at der på stedet har været en smedie fra 12-1400 årene, sandsynligst gårdsmedien til den nærliggende »Gunderupgaard«.

Hos grd. Søren Buus, Aale, Ranum sogn, Slet herred, optoges en brændtbensurne fra yngre bronzealder, 6. periode.

Hos gårdejerske Dorthea Koch, »Søndergaard«, Grindsted, Hammer sogn, Kjær herred, undersøgtes en defekt og omrodet stensat jordfæstegrav fra ældre romersk jernalder.

Hos grd. Jørgen Lund »Kirkelygaard«, Klarup sogn, Fleskum herred, blev undersøgt en overpløjet høj, hvorunder fandtes en hellekiste fra ældre bronzealder, heri fandtes en afknækket spids af et bronzesværd eller dolk. Desuden konstateredes der ardspor. Undersøgelsen blev forestået af stud. mag. Jan Koch og stud. mag. Jens Vellev og udført for Rigsantikvarens Fortidsmindeforvaltning.

På en mark tilhørende grd. Carl Christiansen, »Cristiansminde«, V. Hassing sogn, Kjær herred, blev fundet en sten med otte skålgruber. Den er nu opstillet i Sundby-Hvorup Sognehistoriske Samling i Lindholm.

Hos proprietær P. C. Frandsen, Kornum Østergaard, Kornum sogn, Slet herred, blev undersøgt en stensat jordfæstegrav fra ældre ro-

mersk jernalder. Heri var 14 delvis defekte lerkar, en tynd glat sølv-fingerring samt fragmenter af en bronzefibula. Undersøgelsen blev foretaget af tandtekniker Bent Jensen, Løgstør.

Hos grd. Bent Kollerup Justesen, »Nørregaard«, Oudrup sogn, Slet herred, har tandtekniker Bent Jensen, Løgstør, tillige undersøgt en overpløjet høj med to stengrave. I den ene fandtes en rund kofteholder af bronze fra ældre bronzealder.

Hos grd. A. Th. Larsen, »Krastrup Højgaard«, Farstrup sogn, Slet herred, blev en overpløjet høj »Ulhøj« delvis udgravet. Herved undersøgte en hellekiste med et velbevaret 33 cm langt grebtungesværd af bronze.

På Svenstrupgaards mark, Svenstrup sogn, Hornum herred, blev af-dækket 1500 m² af en boplads fra vikingetid. Indenfor arealet blev udgravet et langhus med kælder, syv grubehuse og et brøndanlæg. I grubehusene fandtes skår af halvkugleformede lerkar, klæberstens-skår, brændte og ubrændte vævevægte af ler samt et enkelt jern-spænde.

Arealet er af Aalborg kommune projekteret til byggemodning. Undersøgelserne, der blev årets mest omfattende, vil af den grund blive fortsat efteråret 1971. Foruden stud. mag'erne Erik Johansen og Janni Lindeneg Nielsen, der var faste deltagere i undersøgelsen i 6 uger, må nævnes bopladsens finder, lærer Peter Jørgensen, der jævnligt deltog i arbejdet.

Tredie, og efter planen sidste, undersøgelse af kystbopladsen fra ældre stenalder i Bratskov, Brovst sogn, Ø. Han herred, blev igen i år foretaget i samarbejde med Forhistorisk Museum, Århus, og Nationalmuseets Naturvidenskabelige afdeling. I undersøgelsen deltog 15 arkæologistuderende fra Århus og Oslo universiteter. Resultaterne af undersøgelsen vil blive publiceret af museumsinspektør Søren H. Andersen, Moesgaard. De foreløbige resultater synes at åbne mulighed for endnu en sæson på pladsen.

I årets løb er samlingerne blevet forøget med en række gaver og køb.

Fra afdelingsleder Preben Jørgensen modtog museet en stor samling oldsager; alle overfladeopsamlinger fra Livø. Opsamlinger er i almindelighed ikke arkæologiens vigtigste kildemateriale, men når det kommer fra en ø af Livø's størrelse, stiller sagen sig anderledes.

2 nyerbhvervede ølglas. Conradsminde.

Dels var der her et stort materiale fra et lille skarpt afgrænset område, og dels indeholdt samlingen en del spændende grubekeramisk materiale.

En anden meget stor samlet aflevering var det materiale, som Jysk Arkæologisk Selskabs ungdomsgruppe gennem en årrække har skaffet tilveje ved systematisk at følge grundgravningerne i det gamle Aalborg.

Museets mandskabsmæssige kapacitet har i mange år været for lille til, at man har kunnet følge med på dette felt, og det er derfor af største værdi, at interesserede udenfor har gjort denne indsats og siden har taget vare på fundene.

Fra fotograf Jenny Hjulskov, Nørresundby, modtog museet et komplet fotoatelier med negativsamling 1932–70 ved firmaets nedlæggelse.

Ikke på grund af nedlæggelse, mere fordi forretningen skulle flytte, skænkede frisørmester Børge Petersen, Aalborg, dele af det ældste inventar fra frisørsalonen Østerå 10.

Til museets glassamling er foruden et jordfundet pasglas, skænket af hr. Kurt Gudmundsen, købt to conradsmindeølglas.

Til sølvsamlingen er erhvervet et hovedvandsæg af mester Poul Knudsen Lund (1767—94) og et ditto i form af en fisk af mester Laurids Møller (1773—1811).

Foruden det her nævnte er der tilgået en række gaver fra folk i museets store vennekreds. Tak.

I efterårsferien arrangeredes i Skalborg ny kirkes sognesal en udstilling, »Nyt hus — gammel kirke«, der blev til i et samarbejde mellem Skalborg menighedsråd og museet og forestået af arkitekt Poul Brøgger, der til hjælp havde lærer Arne Døssing.

Stud. mag. Jen Kock, der fik til opgave at indføre Jysk Arkæologisk Selskabs store gave i museet, arrangerede i december en lille udstilling heraf i et par montre opstillet i Kunstmuseets vestibule ud mod busventesalen.

I anledning af Aalborg/Nørresundby malerlaugs 75 års jubilæum i december arrangerede konservator Grantzau og museumsbetjent Munkholm en udstilling om malerfaget og laugets historie på Hotel Hvide Hus.

Udover disse udstillingsarrangementer har registrator Ravnkilde som hidtil fornyet vinduesudstillingen i Provinsbankens afdeling på Kastetvej og udstillingen på Hvorup Kaserne.

En stor del af året er i øvrigt gået med at få iværksat fornyelse i museets ordningspraksis.

Journalssystem, arkivsystem og registreringspraksis er søgt revideret for at sikre en mere tidsbesparende arbejdsgang, og den mere langsigtede planlægning af museets forhold, når Nordjyllands Kunstmuseum forlader bygningen i Algade, er blevet sat i gang.

Foruden direktørskiftet, som Peter Riismøller omtalte i sidste årsberetning, er der personalemæssigt sket det, at museet påny har fået en heldagssekretær, nemlig fru Anne-Marie Møller Knudsen, der tiltrådte 1. november 1970.

Torben Witt.

Litteratur om Himmerland og Kjær Herred 1970/71

Af bibliotekar Signe Pedersen, Aalborg.

Dispositionsplan for en del af Aalborg kommune. Tidligere: Ferslev-Dall-Volsted. Udarbejdet af landsinspektørfirmaet Helmuth Hvims, Hans Stokholm og Jørgen Riisager, Aalborg. 1970. 29 sider + kort.

E. L. Duch: Nørresundby Apoteks Jubilæum. 1845–1970. 125 år i rig udvikling. Tegninger: Chr. Duch. 1970. 28 sider, ill.

Festskrift ved Klostermarksskolens 100 års jubilæum. Red. af Arne Neergaard Jacobsen, J. J. Nørsøller, Esben Raaschou og Aage Houken. 1971.

Fra det glade Aalborg. Muntre erindringer og oplevelser fortalt af Aalborgfolk. Red.: Aage Svendstorp m. fl. Udg. af Lions Club, Aalborg. 1970. 175 sider, ill.

Sylvest Grantzau: Aalborgmalere i 500 år. Udg. af Historisk Samfund for Himmerland og Kær Herred. 1970. 135 sider, ill.

Grundværdikort ved 14. alm. vurdering pr. 1. aug. 1969. Udg. på foranstaltning af statens Ligningsdirektorat. Købstæderne i Randers, Viborg, Århus og Skanderborg amter (Hobro, Mariager, Grenaa, Ebeltoft, Skive, Viborg, Skanderborg og Silkeborg). 1971. 155 sider, ill.

Grundværdikort ved 14. alm. vurdering pr. 1. aug. 1969. Udg. på foranstaltning af Statens Ligningsdirektorat. Købstæderne i Hjørring, Ålborg og Thisted amter. 1971. 142 sider, ill.

Grundværdikort ved 14. alm. vurdering pr. 1. aug. 1969. Udg. på foranstaltning af Statens Ligningsdirektorat. Aalborg kommune og Hasseris kommune. 1970. 38 + 15 sider, ill.

Hash og narkotika i Ålborg. Af Jens Winsløw, Bjørn E. Holstein og Erik Olsen. 1970. 65 sider.

En undersøgelse af unges forhold til hash og narkotika i og omkring Ålborg, februar 1970.

Jens Hvass: Den jyske skovhave på Buderupholm Statsskovdistrikt. Tegninger: Ebbe Sunesen. 38 sider, ill. + kort.

Sv. Gram Jensen: Hals kirke. Udg. af Hals menighedsråd. 1970. 14 sider.

Marie Langeland: Marie og Peter Langeland. 1971. 64 sider, ill.

N. H. Lindhard: Løgstør Grunde og Frederik VII's Kanal. Udg. af Limfjordsmuseet, Løgstør. 1971. 12 sider, ill.

Nordjylland som fritidsland. Udg. af Regionsplanudvalget for Nordjylland ved Peter Bredsdorffs tegnestue. 1970. 90 sider, ill.

Nørresundby. Dispositionsplan for midtbyen. 1970. 54 sider + kort.

Svend B. Olesen: Fra boplads til bysamfund. Udg. af Sparekassen Nordjylland i anledning af åbningen af Planetby afdeling. 1971. 10 sider, ill.

- Svend B. Olesen: Forsvundne gader og gyder i Aalborg. Udg. af Selskabet for Aalborgs Historie. 1970. 152 sider, ill. (Aalborg-bogen, 1970).
- Svend B. Olesen: Ved reberbane og rigmandshaver. Udg. af Sparekassen Nordjylland i anledning af åbningen af Reberbane afdeling. 9 sider, ill.
- Regionplan-status for Nordjylland 1970. Udg. af Regionsplanudvalget for Nordjylland. 1970. 2 + 97 sider, ill. Ved Peter Bredsdorffs tegnestue.
- Statistik om folketal – i Aalborg kommune. Aalborg kommunes befolkning pr. 1. 7. 1970 opdelt på sogne. Udg. af Aalborg kommunes statistiske kontor. 1970. 91 sider.
- Axel Stoustrup: Lidt om vejnavne m. m. i Hasseris. 1970. 17 sider.
- Trafikanalyse omkring Ålborg og Nørresundby den 22. april 1969. 1970. 21 sider + bilag. Udg. af Vejdirektoratet.
- Trafikanalyse ved Limfjordsbroen den 24. april 1969. 1970. 8 sider + bilag. Udg. af Vejdirektoratet.
- Vandreture i Statsskovene: Rebild Bakker/Himmerland. Udg. af Statsskovbruget. 1971. (Folder).
- Aalborg i tal. Udg. af Aalborg kommunes statistiske kontor. 1971. Fortsættelse af Statistisk Aarboeg for Aalborg. (Løsblade i ringbind).
- Aalborg kommune: Saneringsrapport nr. 2, Juni 1971. Udg. af Magistratens 2. afd., Stadsarkitektens kontor. 1971. 12 sider + kort.
- Aalborg kommunes befolkning pr. 1. 1. 1971 fordelt på sogne. Udg. af Aalborg kommunes statistiske kontor. 1971. 157 sider + kort.

Tidsskrift:

Lokalhistorisk nyt. Udg. af Lokalhistorisk Arkiv for Ellidshøj og Svenstrup sogne. 1971- . Nr. 1- .

Tidsskriftartikler/Afsnit i bøger:

- Johs. Bengtsson: Om naturforhold og vegetation i nogle himmerlandske kilder. i: Flora og Faune, arg. 75, side 81-95, 1969.
- Knud Dahl: Danske småøer. Billedmosaik af et særpræget miljø. 1970. Side 35-46: Livø.
- T. Erstad: Limfjordstunnelens elektriske installationer. i: Elektroteknikerens, årg. 65, side 202-208, 1969.
- Hvem byggede hvad. Gamle og nye bygninger i Danmark. Red. af Harald Langberg. Bd. 3: Jylland. 2. udg. 1971. 400 sider, ill.
- Jens Aarup Jensen: Da er der glade dage. (Om Fredbjerg-fundet). i: Skalk, 1970, nr. 5, side 3-9.
- P. Uhd Jepsen: Vegetationsændringer i Hjarbæk Fjord i perioden 1967-1969. i: Flora og Fauna, årg. 76, side 99-108, 1970.
- Bent Jørgensen: Dansk gadenavneskik. Udg. af Institut for Navneforskning. 1970. 239 sider. (Navnestudier, 9).
- Heri behandles gadenavne i: *Aalborg*, Ribe, Nakskov og København.
- Jan Kock: Den enbenede mand. (Om fodtøjsfund fra middelalderens Aalborg). i: Skalk, 1971, nr. 4, side 18-28.

Præsteindberetninger til Ole Worm. Ved Frank Jørgensen. Udg. af Landbohistorisk Selskab. 1970. *Bd. 1: Indberetninger fra Ålborg og Ribe Stifter. 1625–1642.*

Peter Riismøller: Pottemageren i Pederstræde. Særtryk af: Kuml, 1970, side 109-121.
Else Roesdahl: Fyrkat-spiddet. i: Skalk, nr. 2, side 16-17.

Årlige publikationer:

Aalborg Stiftsbog. 1970. Red.: Knud Knudsen. Tegninger: Carlo Wognsen. Udg. af Aalborg Stifts Landemode. 107 sider, ill.

Aalborg-tryk:

Evige Eva. Tekst og tegninger: Carlo Wognsen. 1970. 23 sider, ill. (Burmester).
Stemninger. Ill. af Harry Høeg Johansen. 1970. 27 sider, ill. (Schölin).

Anmeldelser

»Viborg Landstings dombog 1617 A«.

Da Landsarkivet for Nørrejylland i 1965 påbegyndte udgivelse af Viborg Landstings dombøger i udtog og lagde ud med dombogen for 1616, blev det hilst med stor tilfredshed af alle historisk interesserede.

Dombøgerne er en historisk kilde af rang, men da deres indhold ingenlunde kan betegnes som let tilgængeligt stof, er det særlig prisværdigt, at arkivet påtager sig udgivelsen. Det er en heldig omstændighed, at arkivet for tiden råder over den rette mand til at forestå udgivelsen, idet arkivar Poul Rasmussens omfattende sagkundskab på det pågældende område er almindelig anerkendt.

Den nylig udgivne dombog 1617 A, der omfatter den nordvestlige del af Jylland, er – sammenlignet med det foregående bind – udarbejdet efter noget ændrede principper, der hovedsagelig består i udeladelse af ofte uvæsentlige partsforklaringer, stævнемål og vidneudsagn m. v. De for historieforskningen så betydningsfulde tingsvidner, dokumenter og domme er derimod ikke berørt af de foretagne ændringer.

Til forsvar for den ændrede udgivelse tjener imidlertid, at formålet er at gøre dombøgerne lettere tilgængelige for forskningen, men ingenlunde at gøre dem overflødige.

Et fortrinligt sted- og personregister, udarbejdet af registrator Aase Rosenberg Rasmussen, gør bogen let anvendelig.

Prisen for bogen er kr. 17,25, og den fås ved henvendelse til Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

J. Jeppesen Jensen.

Meddelelser fra styrelse og redaktion

Udflugterne

I lighed med tidligere år blev der i sommeren 1971 afholdt to udflugter.

Blicher-turen.

Den store heldagstur, der fandt sted søndag den 27. juni, var absolut ikke begunstiget af vejret, idet regnen uden afbrydelse silede ned, fra turen begyndte og til den sluttede.

Tilslutningen var som sædvanlig stor, vel omkring ca. 130 deltagere. I to busser og et stort antal private biler kørtes fra Aalborg over Hobro til den gamle herregård Tjele, hvor gårdens tidligere avlsforvalter Gunnar Hansen viste rundt i parken, hvorefter han i kirken, der tilhører gården, fortalte om gårdens og kirkens historie.

Derefter fortsattes til Hald hovedgård, hvor forfatteren Aage Reiter, Vranum gav en kort orientering om både det ældre og det nyere Halds historie.

I Lysgaard besøgte man med stor interesse Blicher-museet E' Bindstouw, og navnlig imponeredes deltagerne af kostode Peder Jepsens udenads citering af store afsnit af Blichers »E' Bindstouw«.

Den medbragte mad indtoges på Schous Hotel i Kjellerup, hvor værten trods søndagslukning elskværdigst stillede lokalerne til vor rådighed. Her holdt forfatteren Aage Reiter et glimrende foredrag om Blichers virke på egnen.

Efter et kort besøg på Aunsbjerg fortsatte turen gennem det smukke landskab omkring Sjørslev-Rødkjærbro-Tange Sø over Randers til Spentrup.

I Spentrup kirke fortalte pastor N. Thun om Blichers virke i dette sogn, hvorefter Blicher-museet i Spentrup præstegård besøgte.

Turen afsluttedes med fælles kaffebord i Hadsund Skovpavillon. Her takkede dommer A. F. Juhl for den udbytterige tur. Formanden, vicedansbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen fik varm tilslutning af deltagerne, da han takkede godsejer Axel Horsens, Kongstedlund, for ypperlig tilrettelæggelse af den vellykkede tur.

Sensommerturen.

Denne tur, der foregik lørdag den 25. september, havde samlet godt og vel 100 deltagere. Det første besøg gjaldt Nørlund hovedgård, hvor skovrider B. Thorlacius-Ussing holdt et fortræffeligt foredrag om gårdens ældre historie samt omtalte stiftelsens opgaver i nutiden.

Efter fælles kaffebord på Haverslev Hotel afholdtes generalforsamling med konsulent Jens Gravesen, Aalborg, som dirigent. I såvel formandens som næstfor-

mandens fravær aflagde kassereren, J. Jeppesen Jensen, beretning om foreningens virksomhed i det forløbne år samt oplæste regnskabet og redegjorde for indholdet af den kommende årbog. Såvel beretning som regnskab godkendtes enstemmigt.

Til styrelsen genvalgte vicedstadsbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen, rektor Kaj Løber og overlærer Svend B. Olesen. Som suppleanter genvalgte konsulent Jens Gravesen, Aalborg og gårdejer H. P. Christoffersen, Ranum. Som revisorer genvalgte viceskoleinspektør J. Gregersen, Hals, og revisor Arne Pedersen, Aalborg. Som revisorsuppleant genvalgte konsulent F. Bek Pedersen, Hobro.

Efter at den traditionelle og meget populære bortlodning af bøger, der hvert år skænkes af Viggo Madsens Boghandel, var afviklet, sluttede J. Jeppesen Jensen generalforsamlingen med en speciel tak til godsejer Horsens for god tilrettelæggelse af turen.

Derefter kørtes under vejledning af Thorlacius-Ussing til Nørlund savværk, der er et af de største og mest moderne i Jylland.

Efter et kort ophold ved forpagtergården Torstedlund, der hører under Nørlund, fortsattes til Aardestrup kirke. Efter at man havde sunget en salme, holdt adjunkt Peder Andersen et kort, men særdeles interessant foredrag om kirkebyggeriet i 12. og 13. århundrede. Mange af deltagerne gav uden for kirken udtryk for, at det var en smuk afslutning på den vellykkede tur.

Denne årbog, der udgør 32. bind, fremtræder – sammenlignet med tidligere bind – i en noget ændret skikkelse. Omslaget, der i det ydre giver årbogen en tiltrængt ansigtsløftning, skyldes museumsdirektør L. Rostrup Bøyesens store sagkundskab, og vi takker ham for ideen og arbejdet med dens udførelse. Endvidere er der i teksten sket ændring navnlig i overskrifternes størrelse og placering.

Det er redaktionsudvalgets håb, at de skete ændringer må falde i læsernes smag, og i så fald agter udvalget i de kommende år at gå videre med modernisering af såvel årbogens udseende som dens indhold.

For første gang er det lykkedes at bringe beretninger fra så godt som alle museer inden for det tidligere Aalborg amts område. Det må være af væsentlig betydning for såvel årbogens læsere som for museerne, at man her har en samlet oversigt over museernes virksomhed.

Medens disse linjer skrives, meddeles det, at man i Hals har startet en museumsforening, ligesom man har fået overladt lokaler og er gået i gang med at etablere et museum.

I årets løb er de af Historisk Samfund rejste mindesmærker efterset. Den store sten, der markerer Kjær herreds tidligere tingsted på Kikkenborg Høj, var efterhånden næsten skjult af træer og buske, som tillige bevirkede, at stenen blev stærkt tilsmudset. Den er nu atter frilagt og rensat. Det skete ganske vist med en betydelig bekostning, men det må nu en gang være således, at rejsning af mindesmærker medfører en uafviselig pligt til vedligeholdelse af samme. Mindestenen over Henrik Stampe står efter en forhastet flytning atter på sin vante plads ved Hammergaard.

Medlemmerne gøres opmærksom på, at der endnu er mulighed for at erhverve den smukke og rigt illustrerede bog: Aalborg Bindingsværk, skrevet af arkitekt, docent Hans Erik Engquist. Bogen, der er på ca. 135 sider, er forsynet med 81 fotografier og 29 tegninger. Den giver en udførlig historisk gennemgang af Aalborgs bindingsværkshuse, som fra gammel tid har præget Limfjordsbyen. Bogen kan fås ved henvendelse til kassereren til medlemspris kr. 26,50 inkl. moms og porto (normal pris kr. 38,25).

Følgende årgange af ældre årbøger kan fås for 7 kr. pr. bind: 1964–70. Jubilæumsbogen 1962 koster 5 kr.

Det henstilles indtrængende til vore medlemmer, at kontingent og porto for tilsendelse af årbogen indbetales på det vedlagte indbetalingskort inden 1 måned. I modsat fald vil beløbet blive opkrævet, hvilket betyder en ekstra udgift for modtageren og et betydeligt arbejde for kassereren.

Historisk Samfunds ledelse:

Vicestadsbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen, Nørresundby, formand.

Rektor Kaj Løber, Aalborg, næstformand og sekretær.

Konsulent J. Jeppesen Jensen, Aalborg, kasserer.

Skorstensfejermester Thomas Møller, Sulsted.

Godsejer Axel Horsens, Kongstedlund.

Overlærer Svend B. Olesen, Aalborg.

Museumsdirektør Lars Rostrup Bøyesen, Aalborg.

Gårdejer Knud Ottosen, Nordkær, Vadum.

Adjunkt Peder Andersen, Godthaab.

Amtskontorchef Carl A. Larsen, Nørresundby.

Gårdejer Alfred Bøgh, Nysum.

Forretnings- og redaktionsudvalg:

Johs. E. Tang Kristensen, A. C. Jacobsensvej 16, Nørresundby, telf. 17 12 66.

Kaj Løber, Katedralskolen, Aalborg, telf. 12 28 36.

J. Jeppesen Jensen, Danmarksgade 96, Aalborg, telf. 13 80 22.

Svend B. Olesen, Nr. Trandersvej 69, Aalborg, telf. 12 59 72.

Lars Rostrup Bøyesen, Kong Christians Allé 51, Aalborg, telf. 12 48 08.

Artikler og andet vedrørende årbogen bedes sendt til J. Jeppesen Jensen under ovenstående adresse.

INDHOLD

<i>Et renæssanceskab i Aalborgstuen og dets første ejere.</i> Af overlærer Svend B. Olesen, Aalborg	5
<i>Fruebyen i Aalborg. En by bliver til.</i> Af skoleinspektør Kr. Værnfeldt, Aalborg	27
<i>Originaler og andre godtfolk i Helberskov omkring ved århundredskiftet.</i> Af pensionist Carl Juul, Terndrup	60
<i>Nordkær. Nogle bidrag til dens historie.</i> Af konsulent J. Jeppesen Jensen, Aalborg	82
<i>En klage over lodserne i Hals 1852.</i> Af overarkivar C. Rise Hansen, København	116
<i>Nysum bymænds overenskomst 1771.</i> Af gdr. Alfred Bøgh, Nysum ..	120
<i>En stenaldergrav fra Vesthimmerland.</i> Af stud. mag. Klaus Ebbesen, København	124
<i>Als Hjemstavnsmuseum.</i> Af skorstensfejermester Regner Thorup Als..	129
<i>Hessel Landbrugsmuseum.</i> Af sparekassedirektør S. Bugge Vegger, Farsø	132
<i>Hobro Museum.</i> Af adjunkt Jørgen Mentz, Hobro	137
<i>Limfjordsmuseet — et regionsmuseum.</i> Af museumsinspektør Michael K. Carlsen, Løgstør	139
<i>Vesthimmerlands Museum.</i> Af overlærer V. B. Qvist, Aars	141
<i>Sundby-Hvorup sognehistoriske samling.</i> Af vicedstadsbibliotekar Johs. E. Tang Kristensen, Nørresundby	143
<i>Aalborg historiske Museum.</i> Af museumsdirektør Torben Witt, Aalborg	155
<i>Litteratur om Himmerland og Kjær herred 1970-71.</i> Af bibliotekar Signe Pedersen, Aalborg	159
<i>Meddelelser fra styrelse og redaktion .....</i>	162
<i>Sammendraget driftsregnskab for året 1970-71 .....</i>	165

186926250 Nordjyske Landsbibliotek